HET LAND VAN AALST

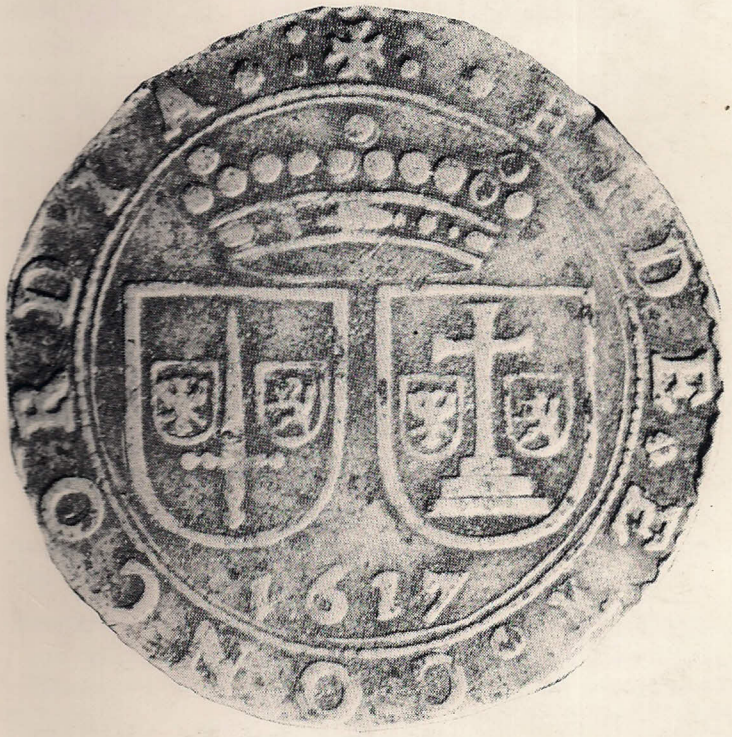

Tijdschrift van de Geschiedkundige Vereniging Het Land van Aalst

Het Land van Aalst

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Ere-Voorzitters: F. Courteaux
L. De Rijck

Ere-Bestuurslid: A. Van Lil,
initiatiefnemer en medestichter

Voorzitter: L. Robijns

Ondervoorzitter: H. Van Isterdael

Beheerder: G. Van Bockstaele, Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem
Tel. (091) 60.19.04

Redactiesecretarissen: S. De Lange - M. Cherretté

Verslaggever: B. Boel

Archivarissen - Bibliothecarissen: C. Uyttersprot - M. Uyttersprot

Public-relations: M. Cock en D. Van de Perre

Het tijdschrift wordt uitgegeven met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen en de stad Aalst.

Prijs voor het Jaarabonnement:

Voor leden: 400 fr., steunende leden: 600 fr. en ereleden 1.200 fr. te storten op P.C.R. 000-0586911-61 «Het Land van Aalst», Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem.

De auteur is verantwoordelijk voor zijn artikel.
Kaftontwerp: Bart Maris, Meerbeke.
Op de kaft is de penning van "Het Land van Aalst" (1617) weergegeven.
Op de voorkaft het wapenschild van de twee steden Aalst en Geraardsbergen, en op de achterzijde de vijf baronieën.
Drukker: ADB-Andries, Kerkstraat 225, 1851 Grimbergen-Humbeek.
ISBN: 240 - 938 - 7 P.

Redactie:
Alle kopijen moeten in 2-voud gestuurd worden naar
M. Cherretté, Oudenaardsesteenweg 20 - 9410 Erpe-Mere - Tel. 053/80.13.77

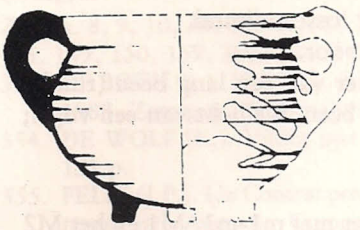

ARCHEOLOGISCHE KRONIEK

ENKELE LAATMIDDELEEUWSE DIERRESTEN UIT DE LANGE ZOUTSTRAAT TE AALST

A. GAUTIER (1)

Bij de opgraving in verband met de restauratie van "De Stad van Antwerpen" gelegen op de hoek van de Lange Zoutstraat en de Sluierstraat, werden eveneens enkele beenderresten aangetroffen, waarvan een korte beschrijving volgt. Het materiaal zelf is opgenomen in de collecties van het laboratorium onder nummer P3805.

Aalst 85 LZ 1a

Mossel *(Mytilus edulis):* enkele kleine fragmenten.

Kip *(Gallus gallus* f. domestica): 1 femur van een klein, slank dier.

Rund *(Bos primigenius* f. taurus): 1 klein scapula-fragment; 1 proximale helft van een femur; totaal 2.

Schaap/geit *(Ovis ammon* f. aries/*Capra aegagrus* f. hircus): 1 schedelfragment, 1 bovenkaak met P2-M3, middelmatig afgekauwd; 1 losse tand van de bovenkaak (M1/2); totaal 3.

Niet-geïdentificeerd: 1 splinter van een lang been (rund?); 2 kleine fragmenten van een wervel (rund?); totaal 3.

Aalst 85 LZ 1e

Rund: 1 onvolledige onderkaak van een jong dier, met m1-m3, M1 en M2 uitkomend.

(1) Laboratorium voor Paleontologie, Sectie Kwartairpaleontologie, Geologisch Instituut R.U.G., Krijgslaan 81/S8, B9000 Gent.

Aalst 85 LZ 1j1
Varken *(Sus scrofa* f. domestica): 1 losse snijtand.
Rund: 1 bekken met duidelijk kapspoor.
Niet-geïdentificeerd: 1 kleine splinter van een lang been (rund?) en 1 fragment van een klein been, wellicht van een vogel; totaal: 2.

Aalst 85 L2 ij2
Rund: 1 onderkaak van een jong dier met m1-m3, M1 en het M2 die praktisch nog niet in gebruik is, verder met een duidelijk dwars kapspoor juist voor de m1, waardoor de kaak in twee werd gesplitst; 1 proximale schacht van een humerus; totaal: 2.
Kip: 1 scapula; 1 onvolledige tibiotarsus; totaal: 2.
Niet-geïdentificeerd: 1 fragment (schedel rund?).

De vondsten zijn ontegensprekelijk consumptieafval in de brede zin van het woord. Ze bevestigen wat we al uit andere vondsten in onze middeleeuwse steden weten. Op het laatmiddeleeuwse menu stonden de klassieke consumptiehuisdieren (kip, varken, rund enz.) maar o.a. ook zeevruchten. De vondsten uit de Lange Zoutstraat zijn echter zo beperkt dat we er verder weinig kunnen uit afleiden. Wel valt op dat bij de runderen twee nog jonge dieren voorkomen. Varken is slechts vertegenwoordigd door een incisief. In de late middeleeuwen was dit dier als vleesleverancier inderdaad uit de stad verdwenen; runderen en kleine herkauwers zorgden dan overwegend voor de vleesvoorziening.

HET HUIS "DE STAD VAN ANDWERPEN", LANGE ZOUTSTRAAT-AALST: ENKELE ARCHEOLOGISCHE WAARNEMINGEN

W. DE SWAEF en M. PIETERS

INLEIDING

In 1985 kregen we de gelegenheid om tijdens de restauratiewerken aan het oudste huis van Aalst, "De Stad van Antwerpen", gelegen op de hoek van de Lange Zoutstraat en de Sluierstraat (fig. 1), enkele archeologische waarnemingen te verrichten.

De vroegere binnenkoer van deze woning werd in functie van een uitbreiding van de kelderruimte, volledig met de hand tot op ± 2,5 m diepte uitgegraven. Dankzij het manueel karakter van deze werken, is heel wat archeologisch materiaal verzameld door de werklieden. Hierin zijn duidelijk twee chronologisch te onderscheiden paketten aanwezig: een aantal scherven afkomstig uit laat-middeleeuwse lagen en een grote hoeveelheid ceramiek uit een post-middeleeuwse, bakstenen afvalput.

Een stratigrafisch onderzoek van de resterende profielen gekoppeld aan het op de voet volgen van de werkzaamheden, liet toe de vondsten in hun archeologische context te plaatsen.

In deze bijdrage zal enkel het laat-middeleeuwse materiaal besproken worden. De inhoud van de post-middeleeuwse afvalput komt in een aparte studie aan bod.

STRATIGRAFISCHE CONTEXT

In de drie profielen die werden opgetekend, zijn een 15-tal lagen te onderscheiden. Uit geen enkele werden objekten ouder dan de late middeleeuwen (13de-15de eeuw) gerecupereerd. De voornaamste laag wat het aantal vondsten betreft was zonder twijfel een bruinzwarte zandlemige laag (Aa 85/LZ la) die vrij veel baksteenpuin, dakpanfragmenten, kalkmortel, potscherven en dierenbeenderen bevatte. Deze is 40 tot 70 cm dik, bevond zich op 110 à 130 cm diepte en was in de drie profielen aanwezig. Uit het onderzoek is gebleken dat dit de enige laag was waarin schervenmateriaal in grote hoeveelheden aanwezig was. Het is dan ook aannemelijk dat van het door de werklieden gerecupereerde laat-middeleeuwse materiaal een groot percentage uit deze laag afkomstig is.

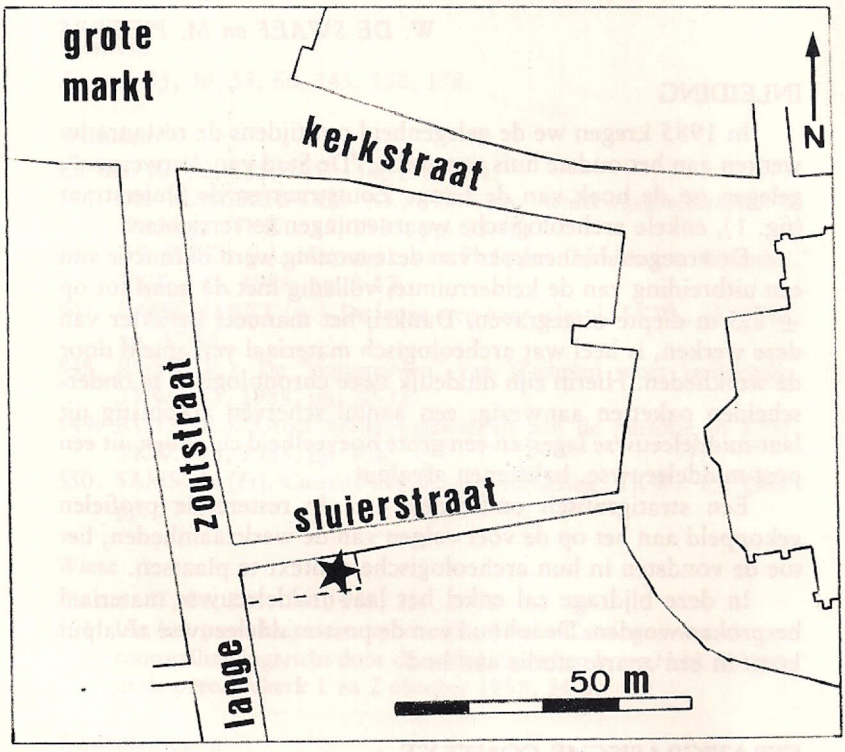

Figuur 1: Localisatie van de vindplaats. Het perceel is kadastraal geregistreerd als Aalst, Sectie A, nr. 1200.

Merkwaardig is dat bij geen enkel profiel op 3 m diepte, de moederbodem - d.w.z. de door de mens onaangeroerde bodem - reeds werd bereikt. Wegens instortingsgevaar was het niet verantwoord om nog dieper te graven. De onderste laag die werd aangetroffen zakt in oostelijke richting, m.a.w. richting St.-Martinuskerk.

HET ARCHEOLOGISCH MATERIAAL (Fig. 2-4) (1)

1- 6: Zes randfragmenten behoren tot grote (0 rand: 23-41 cm) halfbolvormige kommen met naar buiten staande hals en rand. De bodem is vlak en voorzien van ruim 5 cm brede, meerledige uitgeknepen voetjes (fig. 2:1). De rand is bandvormig (fig. 2:1-5) of rond (fig. 2:6) en niet ondersneden.
Dergelijke kommen worden frequent aangetroffen in archeologische contexten uit het midden en de 2de helft van de 14de eeuw: Aardenburg (J.A. TRIMPE BURGER, 1962-1963, p. 537), Lampernisse (I. SCOLLAR, F. VERHAEGHE & A. RAVESCHOT, 1984). Kommen van dit type maar met een ondersneden rand zijn blijkbaar ouder en horen eerder thuis in de periode 2de helft 13de - 1ste kwart 14de eeuw: Gent-Bennesteeg (V. VAN DOORNE, 1980), Dobbel Slot/Mestput II (P. RAVESCHOT, 1982).

7-12: Zes randfragmenten zijn afkomstig van grote (0 rand: 29-36 cm) kommen met een eenvoudige, rechtopstaande, bandvormige rand. In deze rand is een brede gietsneb aangebracht. Een van de recipiënten heeft op de buitenzijde van de rand een grote ribbel (fig. 3: 12). Kommen van dit type worden gedateerd in de 14de-15de eeuw: Antwerpen-Drie Hespenstraat (D. DE METS, 1983), Lampernisse (I. SCOLLAR, F. VERHAEGHE & A. GAUTIER, 1970), Roeselare-Sint-Magriete (A. VAN DOORSELAER & F. VERHAEGHE, 1974).

13: Geribbeld halsfragment van een kan (0 rand: 9 cm). Kannen van dit type komen voor in de 14-15de eeuw. Aardenburg (J.A. TRIMPE BURGER, 1962-1963), Lampernisse (I. SCOLLAR, F. VERHAEGHE & A. GAUTIER,

(1) De ceramiek is reducerend gebakken tenzij anders vermeld.

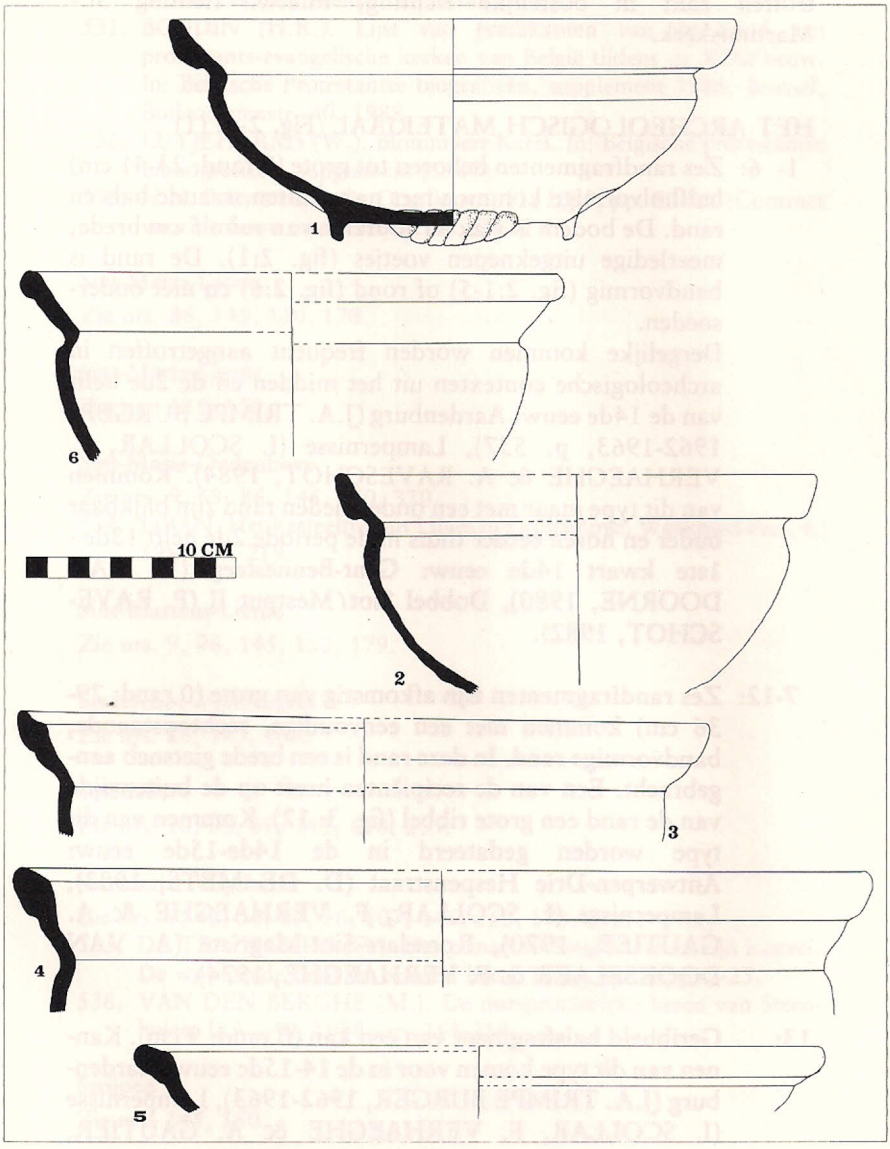

Figuur 2: Laat-middeleeuwse ceramiek.

1970), Brugge (F. VERHAEGHE, 1988). Te Moorsel-Hof te Eksel (D. CALLEBAUT, 1979) werd een halsfragment met oor van een gelijkaardige kan gevonden. Het oor was echter op speciale wijze versierd: een centrale richel bevindt zich tussen 2 parallelle rijen inwaartse duimindrukken. Dit oortype lijkt vrij courant in Aalst: naast het fragment uit deze collectie (fig. 3:14; tekening J. De Punt), werden nog exemplaren aangetroffen op de sites: Priester Daensplein-'tKapittel, Pontstraat-Sint-Jozefscollege en Ridderstraat (nieuwe woningen).

15-16: Twee randfragmenten van kookpotten.

17: Randfragment van kommetje of kookpot.

Naast randfragmenten zijn ook een aantal bodemfragmenten verzameld. Verschillende types zijn te onderscheiden: bodems met standring, bodems met knijpvoetjes- aaneengesloten of afzonderlijk - en bodems met voetjes (grapen). Dit aardewerk is slechts in beperkte mate versierd. Behalve enkele fragmenten met ribbelgroefversiering, zijn ook 2 wandscherven gerecupereerd met een met duimindrukken versierde reliëfband (fig. 4:18-19). De meest interessante scherven zijn ongetwijfeld een 7-tal misbaksels. Ze bezitten allen de kenmerken van een bakking aan te hoge temperaturen: gesinterd en vervormd. Enkele vormkenmerken (o.a. de typische knijpvoetjes) laten toe deze misbaksels te identificeren als overbakken fragmenten van grijs reducerend gebakken, laat-middeleeuws aardewerk.
Het reducerend gebakken aardewerk wordt afgesloten met 2 merkwaardige objekten: een fragment van een ventilatiekoepel en een fragment van een afgerond, langwerpig bakje (fig. 4:20). Een haast volledig bewaarde, reducerend gebakken ventilatiekoepel werd gevonden in een laat-middeleeuwse kuil op het dorpsplein van Moorsel (D. CALLEBAUT et al., 1988). Voor gelijkaardige bakjes, te Utrecht rond 1400 geproduceerd in rood aardewerk, denkt men wat de functie betreft aan kweekbakjes voor de tuinman (A. BRUIJN, 1979).

21-22: Rood aardewerk en steengoed werd omzeggens niet gerecupereerd. We vermelden enkel 2 fragmenten van een bord: (0: 22,5 cm) met een geometisch slibmotief en een fragment van een braadslede. Rond 1400 worden te

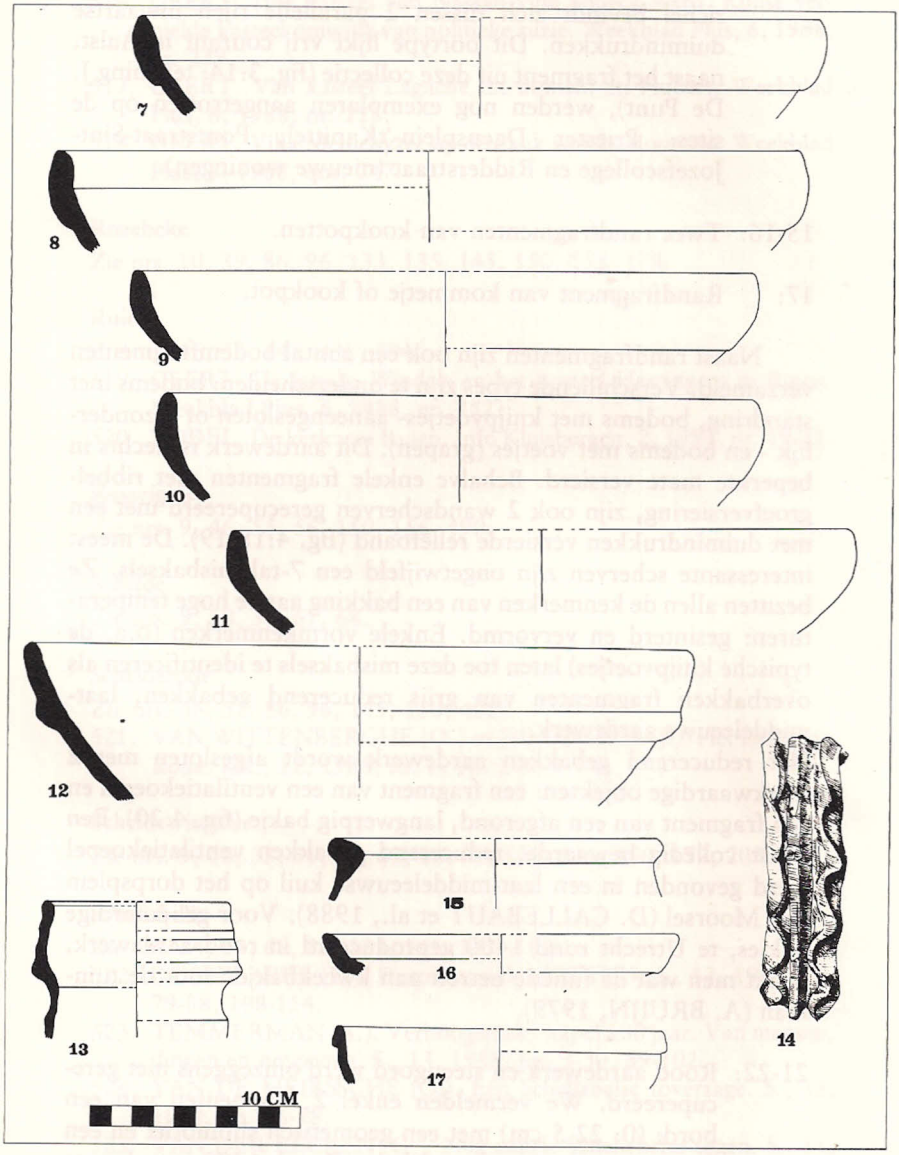

Figuur 3: Laat-middeleeuwse ceramiek.

Utrecht haast identieke borden gefabriceerd (A. BRUIJN, 1979). Een zeer gelijkend exemplaar uit Amsterdam wordt gedateerd in de periode 1375-1425 (J. BAART et al., 1977).

Naast ceramiek werden ook verschillende fragmenten van gedeeltelijk geglazuurde platte dakpannen (dikte: 14-19 mm) met een vierkantig gat (8 x 9 mm), een haast volledig gecorrodeerd fragment van een hoefijzer en een aantal dierenbeenderen verzameld (A. GAUTIER, dit tijdschrift).

INTERPRETATIE EN BESPREKING

Uit de beperkte archeologische waarnemingen die op dit perceel konden verricht worden zijn enkele interessante gegevens af te leiden.

— Nergens kon op 3 meter diepte de ongestoorde bodem waargenomen worden. Dit is zelfs voor de Aalsterse stadskern ongewoon. Op verschillende plaatsen duikt de moederbodem reeds op 80 à 100 cm diepte op. We hebben hier dan ook met een omvangrijke vergraving te maken.
In dit verband denken we aan een opgevulde gracht. Ongeveer op deze plaats immers vermoedt D. Callebaut de aanwezigheid van een der oudste stadsomgrachtingen (D. CALLEBAUT, 1983).

Het gerecupereerde archeologisch materiaal dateert globaal gezien uit de 14de-15de eeuw, met een voorzichtige voorkeur voor de 14de- begin 15de eeuw aangezien ruim 90 % van het aardewerk grijs reducerend is. Indien onze hypothese juist is zou dit betekenen dat deze stadsomgrachting op deze plaats pas volledig rond 1400 zou gedempt zijn.

— Onder de ceramiekvondsten bevinden zich een aantal misbaksels. Deze verwijzen mogelijkerwijze naar de aanwezigheid van een pottenbakker in de omgeving.
In dit verband kunnen we vermelden dat ook op het site Priester Daensplein - 't Kapittel, zo'n 50 meter noordoostwaarts verwijderd van deze plaats, aanwijzingen (aaneengebakken tegels) voor laat-middeleeuwse pottenbakkersactiviteiten werden aangetroffen.

— Het ondertussen gerestaureerde huis dat zich op het onderzochte perceel bevindt, werd voor de restauratie kunsthistorisch en bouwtechnisch geanalyseerd (L. ROBIJNS, 1978).

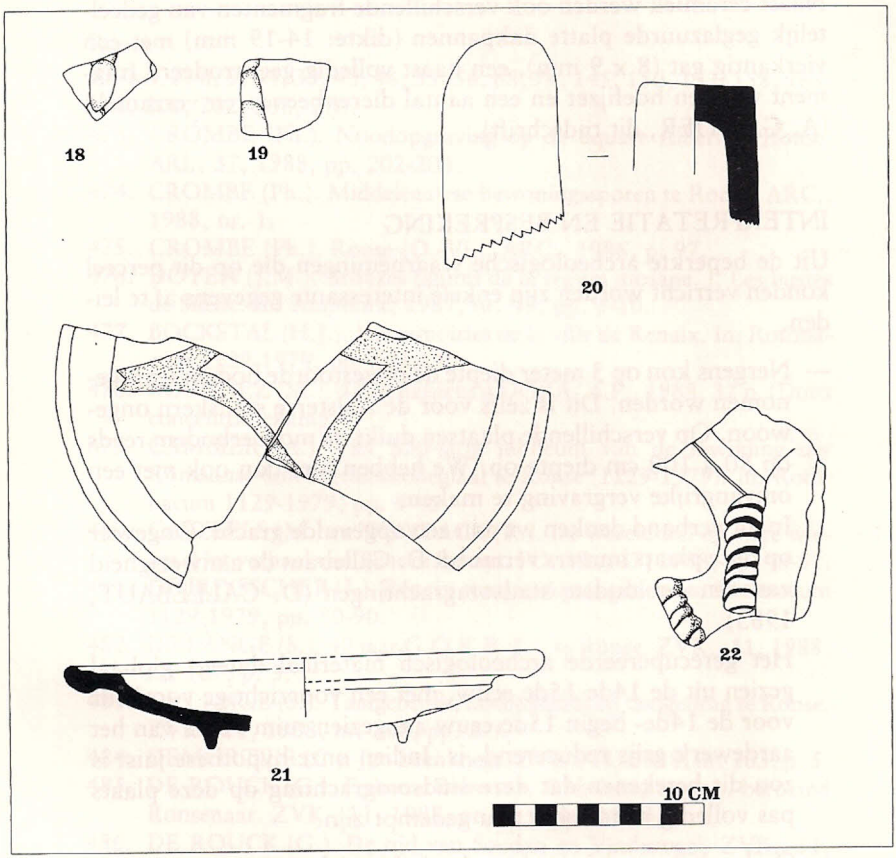

Figuur 4: Laat-middeleeuwse ceramiek.

Daaruit blijkt o.a. dat het bestaande huis waarschijnlijk teruggaat op twee panden waarvan de oudst bewaarde delen te situeren zijn in de 15de of het begin van de 16de eeuw. Dit sluit goed aan bij de archeologische bevindingen die de jongste resten uit de grachtopvulling ten laatste in de vroege 15de eeuw situeren.

BESLUIT

Het beperkte archeologisch onderzoek verschafte enkele markante gegevens.

— In de late middeleeuwen lag op deze plaats naar alle waarschijnlijkheid een gracht die rond 1400 volledig gedempt raakte. We kunnen hier te maken hebben met een der oudste stadsomgrachtingen.

— Vondsten uit de grachtvulling leveren informatie over de laatmiddeleeuwse huisraad, de ambachtelijke activiteiten (pottenbakker?) en de voedselvoorziening (cfr. A. GAUTHIER, dit tijdschrift).

— Op de gedempte gracht werd vermoedelijk ergens in de 15de eeuw de eerste bouwfase van het nu nog bestaande pand neergezet.

BIBLIOGRAFIE

BAART (J.). *Opgravingen in Amsterdam. 20 jaar stadskernonderzoek.* Amsterdam, 1977.

BRUIJN (A.). *Pottersvuren langs de Vecht. Aardewerk rond 1400 uit Utrecht (met bijdragen van H.J.E. VAN BEUININGEN en T.J. HOEKSTRA).* (Rotterdam Papers III). Rotterdam, 1979.

CALLEBAUT (D.). *Het Hof te Eksel te Moorsel.* In: *Archaeologia Belgica,* nr 220, Brussel.

CALLEBAUT (D.). *De Topografische groei van Aalst of hoe een Zelhof een gebastioneerde stad werd.* In: *Archaeologia Belgica, nr. 255* (= Miscellanea in honorem H. Roosens), Brussel, 1983, pp. 227-249.

CALLEBAUT (D.), DE GROOTE (K.) en PIETERS (M.). *Archeologische opgravingen op het dorpsplein van Moorsel.* In:*Heemkundige Kring de Faluintjes,* nrs. 1-2, pp. 49-51.

DE METS (D.). *Het rode aardewerk.* In: *Van Nederzetting tot Metropool. Archeologisch-historisch onderzoek in de Antwerpse binnenstad,* 1983, pp. 64-69.

GAUTIER (A.). *Enkele laatmiddeleeuwse dierresten uit de Lange Zoutstraat te Aalst.* In: *Het land van Aalst,* jg. XLI, 1989, nr. 2.
LALEMAN (M.C) en RAVESCHOOT (P.). *Wellingstraat 103. Onderzoek van een laat-middeleeuwse woning.* In: *Stadsarcheologie* 8-3, 1984, pp. 18-38.
RAVESCHOT (P.). *Dobbel Slot/5 Mestput.* In: *Stadsarcheologie 6-3,* 1983, pp. 2-13.
ROBIJNS 6L.). *Het 16de eeuwse hoekhuis "De Stad van Antwerpen" Lange Zoutstraat 18 te Aalst. Kunsthistorische en bouwtechnische studie.* Memorandum ingediend tot het bekomen van het Diploma van de Afdeling Monumentenzorg en Restauratie, 1978.
SCOLLAR (I.), VERHAEGHE (F.) en GAUTIER (A.). *A medieval site (14th century at Lampernisse (West-Flanders, Belgium)* In: *Dissertationes Archaeologicae Gandenses,* nr. 13, Brugge, 1970.
TRIMPE BURGER (J.A.). *Ceramiek uit de bloeitijd van Aardenburg (13de en 14de eeuw)* In: *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundige Bodemonderzoek 12-13, 1962-1963, pp. 495-548.*
VAN DOORNE (V.). Bennesteeg. Laat-middeleeuwse afvalput. In: Stadsarcheologie 4-2, 1980, pp. 2-21.
VAN DOORSELAER (A.) en VERHAEGHE (F.). *Excavations at the XIVth century village of Roeselare (Sint-Margriete) (East-Flanders, Belgium).* In: Dissertationes Archaeologicae Gandenses, nr. 15, Brugge, 1974.
VERHAEGHE (F.). *Middeleeuwse en latere ceramiek te Brugge. Een inleiding.* In: Brugge onder-zocht. Tien jaar stadsarcheologisch onderzoek 1977-1987, 1988, pp. 71-115.

HET GRAAFSCHAP BIEST: EEN SUGGESTIE.

K.G. VAN ACKER

Met enige verwondering stelt men vast dat de Duitse historicus Ulrich Nonn, in zijn voortreffelijk werk over de graafschappen in Nederlotharingen tijdens de vroege middeleeuwen, nog steeds de oplossing van het raadsel dat de term GRAAFSCHAP BIEST stelt, meent te moeten zoeken bij het toponiem Biest te Munte of te Aspelare. Hij blijft aldus in het spoor van de vroegere historici L. Vander Kindere en P. Bonenfant (1).

Dit is verwonderlijk omdat M. Gysseling heeft aangetoond dat de term Biest een veel voorkomend toponiem is waarmede met biezen begroeide natte weiden werden aangeduid (2). Die term, al dan niet uitgegroeid tot een erkende wijk- of gehuchtenbenaming, vond men in vele dorpen terug en dit niet alleen in het Land van Aalst doch over heel Vlaanderen (3).

Dit moet ons aansporen om voor de benaming van het graafschap Biest een andere uitleg te zoeken dan in een biest.

De naam van dit graafschap is ten andere niet in die vorm tot ons gekomen, maar vervormd, in Latijnse akten, als Biesuth en Bisit. In 972/976 werd Herzele, en in 1011 werd Walsegem gezegd "in comitatu Biesuth" of "in comitatu Bisit" te liggen (4).

Er is weinig twijfel over dat aldus het gebied bedoeld werd dat wij kennen als het Land van Aalst. Samen met het ten zuiden ervan liggend graafschap Chièvres vormde dit in de 10e eeuw het markgraafschap Ename. Dit grote markgraafschap was in 973

(1) VANDER KINDERE (L.). La formation territoriale des principautés belges. Brussel, 1902, 2 bdn. Zie I, blz 106. - BONENFANT (P.). Le pagus de Brabant. In: Bull. Soc. belge d'études géographiques, 5, 1935, blz. 53, nr. 25. - NONN (U.). Pagus und Comitatus in Niederlothringen. Untersuchungen zur politischen Raumgliederung in frühen Mittelalter. In: Bonner Historische Forschungen, 49. Bonn, 1983, blz. 115.

(2) GYSSELING (M.). Topon. Woordenboek... Tongeren, 1960, blz. 142.

(3) Zie bvb. DEFLOU (K.). Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen... Gent, 1914-1938, 18 dln. (woord Biest).

(4) FAYEN (A.). Liber traditionum sancti Petri Blandiniensis. In: Cartulaires de la Ville de Gand, 2e série. I; Gent, 1906, nr. 84: "in comitatu Biesuth, in loco nuncupante Hersele...". - BONENFANT, a.w., blz. 57 nr. 39: "...villa Vualzegem... in comitatu Bisit...".

opgericht geworden door keizer Otto I als verdedigingsgordel tegen de graaf van Vlaanderen. Het stond onder het gezag van de graaf van Henegouwen, Godfried van Verdun. Na diens nederlaag en dood in 988, waardoor Henegouwen door Renier I ingepalmd werd, behield zijn zoon Herman van Ename dit noordelijk graafschap (het Land van Aalst) tot die zich in 1025 in het klooster van Saint-Vanne te Verdun terugtrok. Nadien kwam dit gebied, door het huwelijk van Hermans'dochter Ida met Renier V, tijdelijk terug onder Henegouwen (5). Doch reeds in 1033 verwoeste de graaf van Vlaanderen de burcht van Ename. Hij kwam toen nog niet het bezit over dit gebied: dit gebeurde pas in 1046 toen hij met Herman van Bergen overeenkwam Chièvres te ruilen voor het noordelijk deel.

Toch lijkt het er op dat de Vlaamse graaf na 1033 een politiek van dreigende aanwezigheid heeft gevoerd tot wanneer hij zijn doel bereikte, de grens van Vlaanderen te verschuiven tot op de Dender. Elders hebben we gesteld dat hij een uitgebreid bruggehoofd verwezenlijkte rondom het ingenomen Ename: in 1034 bekwam hij - vermoedelijk onder dwang - dat Wijlegem en de helft van de kerk van Roborst door Renier V en Ida aan de Sint-Pietersabdij te Gent werden geschonken (6). En in 1040 of 1042 belegde hij een vergadering nabij Roborst waarop behalve zijn gevolg ook aanwezig waren de abt van de Sint-Pietersabdij, alsook Rudolf van Aalst die voogd was van de abdij voor haar bezittingen in dit gebied. Op die vergadering voltrok de voogd - "op bevel van de graaf" - een ruil van domeinen tussen de abdij en een zekere Lantbert en diens echtgenote Danburgis (7).

Welke verklaring men hiervoor ook moge bedenken, feit is dat de Vlaamse graaf buiten zijn graafschap en in dit van Herman van Bergen optrad (8). Moet hieruit afgeleid worden dat aan Roborst, wegens dit optreden aldaar, een grotere belangrijkheid

(5) VAN ACKER (K.G.). Ida van Ename. In: Het Land van Aalst, 39, 1987, blz. 281...

(6) Ibid.

(7) GYSSELING (M.) & KOCH (A.C.F.). Diplomata belgica... nr. 91. - Over de datering: ibid., blz. 94 en noot 1. - In ruil voor haar bezit te Wadelincourt, te Deftinge en te Albuinsezit (= Aubéchies?) ontving de abdij wat Lantbert bezat te Sint-Lievens-Houtem.

(8) Ook de uitdrukkelijke vermelding dat de voogd op zijn bevel "jussu comitatis" de ruil diende te voltrekken is betekenisvol. Feitelijk bezat de graaf geen dwingende macht over een voogd in het gezagsgebied van de graaf van Henegouwen, Herman van Bergen.

moet toegekend worden dan tot nog toe vermoed? Dit is niet bewezen (9).

Wat echter onze aandacht trekt is de omzetting van deze plaatsnaam, in de Latijnse tekst, tot Bussuth. Dit is duidelijk een klanknabootsing van de plaatselijke dialectische uitspraak "Bust". Men weet dat tot in de 17e eeuw Roborst als Borst werd aangeduid (10).

Met Bussuth komen we echter dicht bij Biesuth/Bisit.

Ligt daar de oplossing van het probleem? Onmiddellijk denkt men hierbij ook aan die andere toponiem Burst (Bursitia) en Borsbeke, en aan de aldaar vloeiende Borsbeek (Bursitbace) (11). De stam van deze omgezette benamingen "Bursit", benadert eveneens sterk de vormen Biesuth/Bisit. De dialectische vervorming van Borst tot Bust toont bovendien aan dat de weglating van de letter r in Biesuth/Bisit geen onoverkomelijk probleem oplevert.

Bovendien liggen deze toponiemen in de onmiddellijke omgeving van Oombergen waarvan men aanneemt dat de burcht aldaar het centrum van het graafschap moet geweest zijn. De vraag is dan of die burcht gelegen was "in de buurtschap Biest" (12), dan wel in de buurtschap "Bursit", waar de Borsbeek vloeide. Het is ook in die omgeving dat Walsegem en Herzele, de twee plaatsen die gezegd werden in het graafschap Biesuth/Bisit te liggen, gelegen zijn.

Wat valt er af te leiden uit de data van de twee vermeldingen? De eerste vermelding van 972/976 valt samen met de oprichting van het markgraafschap Ename; de tweede van 1011 valt in de periode dat Herman van Ename alleen nog dit gebied in bezit had.

(9) Mogelijk bevond de graaf zich te Roborst op grond van de Sint-Pietersabdij, haar met de helft van de kerk in 1034 door Ida en Renier V geschonken. Bovendien lag Roborst op de uiterste rand van zijn bruggehoofd rond Ename. Interessant is ook de vermelding dat de handeling plaats greep " ad fossatum Hunekini". Die duistere bepaling wordt begrijpelijk als men bedenkt dat te Roborst een familie geleefd heeft, gekend als "de Fossa": Vander Gracht. Misschien moet de naam "fossa Hunekini teruggevoerd worden tot de Onekinus die in 988 aanwezig was bij een schenking door Boudewijn IV (Dipl. belg., nr. 71). Was dit degene die de omwalde woonst verwezenlijkte welke nadien nog naar hem genoemd werd?

(10) IWEINS D'EECKHOUTTE (A.). Rooborst, ses seigneuries, ses seigneurs. In: Handel. Oud.- en geschiedk. kring van Audenaerde, 6, 1923, blz. 66-67; in de bronnen werd Borst als volgt beschreven: Bussuth (1033 en 1040/42), Bossuth (1036), Busuut (1040), Bost (1145, 1164, 1186, 1246).

(11) DIPL. BELG., blz 131, nr. 7, en blz. 135, nr. 43.

(12) KOCH (A.C.F.). Het graafschap Vlaanderen van de 9de eeuw tot 1070. In: Algemene geschiedenis der Nederlanden, I (1981), blz. 373.

Er kunnen vermeldingen verloren zijn gegaan, zodat men niet te veel mag besluiten uit deze schaarse vermeldingen. Doch als we zien dat men toen de lokaliteiten in dit gebied overwegend situeerde als gelegen in de gouw of in het graafschap "Brabant", en dat tot in de 12e eeuw de bronnen van de Sint-Pietersabdij steeds spreken over haar bezittingen "in Brabanto" wanneer zij het hebben over haar bezittingen in de voogdij van de heer van Aalst (13), dan mag aangenomen worden dat de benaming van het graafschap Biesuth/Bisit slechts een tijdelijk bestaan kende en geen echte doorgang heeft gevonden, ofwel, indien zij van vroeger zou bestaan hebben als benaming van een der 4 graafschappen in het Verdrag van Meersen van 870 (14), dat wij dan te maken hebben met de laatste vermeldingen van een verdwijnende benaming.

K.G. Van Acker
C. Buyssestraat 7
9220 Merelbeke

(13) Zie de opgave der lokaliteiten bij NONN, a.w., blz. 110-118. - Zie ook de voogdijregeling voor "Brabant" van 1122 in VERCAUTEREN (F.). Actes de comtes de Flandre 1071-1128. Brussel, 1938, nr. 106.

(14) In die zin: GANSHOFF, (F.L.). Les origines de la Flandre impériale. Contribution à l'histoire de l'ancien Brabant. In: Annales de la Soc. roy. d'archéol. de Bruxelles, 46, 1942-1943, blz. 105 (blz. 7 in het uittreksel).

DE VIERSCHAAR VAN MERELBEKE EN DE..... PAARDENWIJDING.

K.G. VAN ACKER

"De vierschaar van Merelbeke stond te midden van eenen drieweg, bij het straatvijverken, dicht bij de Schelde en den Pontweg, omtrent rechtover de Elooiskapel, van welke zij door eenen meersch en eene straat gescheiden was."

Zo lezen we in de Geschiedenis van Merelbeke door De Potter en Broeckaert geschreven in 1867. Hoewel deze auteurs nalieten de bron te vermelden waaruit zij dit haalden is er geen reden om aan hun mededeling te twijfelen.

Vierschaar is de benaming voor de vaste vergaderplaats waar de schepenen van een heerlijkheid zetelden om recht te spreken. Op bepaalde data in de loop van het jaar waren alle bewoners van de heerlijkheid verplicht om naar die plaats te komen om die rechtszittingen, de gedingen, bij te wonen. Die gedingen, waar iedereen dus moest op aanwezig zijn, werden genoemd: de drie algemene gedingen. Zij grepen inderdaad driemaal 's jaars plaats.

Omdat die verplichting bestond, moest er een door ieder goed gekende plaats zijn waar zij dienden te komen. Die plaats was niet alleen aan ieder bekend, zij tekende zich ook duidelijk af door de vier vaste banken die zich daar bevonden, en er een vierkante ruimte omsloten. Op een van die banken namen de meier en de schepenen plaats, en op de bank recht er tegenover zaten de heer en de voogd of diens plaatsvervanger de schout. Op de twee andere banken zaten tegenover elkander de aanklagers en de betichten. Daar omheen stond de menigte van de inwoners die te voet of te paard waren gekomen.

Zoals gezegd gebeurde dit driemaal 's jaars, op vaste data. Het was over deze drie algemene gedingen dat in de voogdijregeling van 1122 spraak was, waar graaf Karel de Goede de rechten en de plichten van de voogd op deze gedingen omschreef.

In de "Bijdrage tot de geschiedenis van Merelbeke" liet ik de vraag onbeantwoord waar de drie algemene gedingen, vermeld in die voogdijregeling, wel zouden plaats gegrepen hebben. Ik stelde toen alleen dat dit vermoedelijk in de nabijheid van het castellum te Krombrugge zou geweest zijn omdat de voogd er blijkbaar zijn intrek nam wanneer hij alhier verbleef, tenminste tot 1122, want toen werd hem dit castellum ontzegd.

Men kan er over redetwisten waar nu de vierschaar van Merelbeke precies stond: dicht bij de kapel, of dicht bij het

"straatvijverken" dat we ondertussen door een kaart van Krombrugge van 1785 hebben leren kennen als het "visvijverken" nabij de kruisiging van de Gaverse steenweg met de Sint Elooistraat. maar dat daar de drie algemene gedingen, waarover in de voogdijregeling gesproken werd, gehouden werden is nu wel zeker.

Het staat nu evenwel ook vast dat de vierschaar van Merelbeke zetelde in een andere heerlijkheid, te Krombrugge! En dit is een zeer eigenaardige vaststelling. Een vierschaar van een heerlijkheid zetelend in een andere heerlijkheid.

Men zou kunnen denken dat de reden hiervan was dat zowel Krombrugge (sinds 964) als de meierij over Merelbeke en Lemberge bezit waren van de Sint-Pietersabdij, zoals uit latere bronnen blijkt. De abt zou dan de drie algemene gedingen, waar de abdijhorigen dienden naartoe te komen, op een willekeurige door hem bepaalde plaats hebben doen houden. Die veronderstelling houdt evenwel een grove miskenning in van de vasthoudendheid waarmede van vroeger bestaande gewoonten in ere gehouden werden, heel de middeleeuwen door. Het is mijn overtuiging dat reeds sinds lang vóór 964 deze plaats gekend was als de vierschaar. In een ander artikel kom ik daarop terug.

Hier volstaat de vaststelling dat na 964 de abdijhorigen van Krombrugge, Merelbeke en Lemberge verplicht waren aanwezig te zijn op de algemene gedingen die drie maal per jaar gehouden werden op de hoger aangeduide plaats. Ook de abdijhorigen die woonden op verspreide bezittingen van de abdij in het omliggende moesten daar zijn. Het regionaal karakter van het ambtsgebied van de schout, vertegenwoordiger van de voogd in dit gebied, is immers bekend.

In de agrarische gemeenschap van toen bestond er niet zoiets als een gemeentehuis, zenuwpunt van de gemeente. Er was alleen de verblijfplaats van de heer, of zoals hier, de abdijhoeve, verblijfplaats van de meier. De verplichte samenkomsten van de bevolking nabij de plaats gekend als de vierschaar, vormden zo wat het enig waarneembaar teken van de eenheid van die gemeenschap. Dit waren telkens belangrijke gebeurtenissen. Zij waren niet alleen belangrijk, zij hadden ook een feestelijk karakter: bekenden en familieleden zagen elkaar daar terug in die bonte menigte. Velen die van ver gekomen waren kwamen te paard. De bezitters van de "hoven" waren zelfs ridders in sommige gevallen. men moet geen moeite doen om zich voor te stellen dat, eens de zitting van de schepenen voorbij, de aanwezigen nog geruime tijd ter plaats verbleven in elkanders gezelschap. Vooral de vergadering die in het begin van de zomer plaats greep was in dit opzicht ongetwijfeld aanleiding tot een echt feestelijk weerzien.

Toch bestond sinds enige tijd nog een andere plaats van samenkomst: de kerk van Merelbeke. In 1122, datum van de voogdijregeling waarin over de algemene gedingen sprake is, had men deze kerk nog niet zolang tot parochiekerk verheven. Pas in 1108 was zij door de bisschop van Kamerijk in die hoedanigheid erkend. Zij was gebouwd op gronden van de Sint-Pietersabdij, op haar initiatief, vermoedelijk in de tweede helft van de 11e eeuw. De officiële erkenning ervan door de bisschop als parochiekerk leert ons ook dat Bottelare en Schelderode afhankelijk waren van deze kerk. Het betekent dat de nieuwe parochie zich over deze drie dorpen uitstrekte. Dit impliceert ook dat men zich toen nog in een tijdperk van missionering bevond.

Het is in dit licht gezien duidelijk dat er toen nog geen Sint-Elooiskapel bestond: het is pas in de 13e eeuw dat de verering van deze 7e eeuwse bisschop van Noyon en Doornik zich over een groot deel van West-Europa zal verspreiden.

In latere tijden, vooral ten tijde van rampspoed, werden naar de Sint-Elooiskapel te Merelbeke bedevaarten ingelegd, bijvoorbeeld tegen de pest, en nog in de 19e eeuw tegen de cholera. Elders, zoals te Sint-Elooisvijve en in Sint-Elooiswinkel, werd hij aanroepen tegen alle kinderziekten, bloedziekten, de "koeke van het hart", de nagelgaten, de oude man, besmettelijke ziekten, zweren, enz... Kortom, hij was goed voor vele ziekten.

Mogelijk stoelde dit op het eenvoudig feit dat Sint-Elooi hier bisschop was geweest, hij onze gewesten tot in Friesland had doorlopen, en vooral dat hij een heilige was aan wie toch reeds een altaar of een kapel gewijd was.

Toch waren dit wat ik zou noemen "onechte aanroepingen". De hoofdreden waarom zijn verering in de 13e eeuw zo een verbreiding had gekend was dat hij aangezien werd als patroon der smeden. Hij was immers zelf goudsmid geweest, wat in de iconografie uitgebeeld wordt door de gekroonde zilveren hamer die hij in zijn hand houdt. Hij was de patroon van alles wat met smederij te maken had: goudsmeden, wapensmeden, sporenmakers, zadelmakers, wagenmakers, paardensmeden. Hij werd aangezien als bijzonder beschermer van de paarden. Op vele plaatsen werden in de 13e eeuw paardenwijdingen ingericht.
Dat ook te Merelbeke zijn verering ingang vond is een feit. Doch hier rijst de dubbele vraag: hoe komt het dat die verering hier zo een grote bijval heeft gehad, en vooral: hoe komt het dat de paardenwijding plaats greep daar waar de Sint-Elooiskapel staat?

Het lijkt er op dat de lokale geestelijkheid zeer handig heeft ingespeeld op de samenkomst aldaar van de bevolking die naar de algemene gedingen moest komen, en waarvan velen te paard

waren gekomen. Tijdens de rechtszitting stonden de paarden iets verderop vastgebonden, op de landweg naar de Schelde toe. De sinds mensengeheugenis bestaande volksvergadering, en de vele paarden moeten voor de geestelijkheid een schitterende gelegenheid geweest zijn om ook hier de Sint-Elooicultus in te voeren. En zo wordt het meteen duidelijk waarom op die plaats, en niet elders, een kapel voor deze heilige is gebouwd. Er is dus een duidelijk verband tussen de plaats van de vierschaar en de plaats van de paardenwijding en van de kapel.

Wanneer werd die kapel gebouwd? Het is aan te nemen dat niet eerst de kapel gebouwd werd en nadien de paardenwijding ingesteld. De normale gang van zaken is eerder omgekeerd. in een artikel van de Heer W. De Brouwer over deze kapel en haar verdere geschiedenis, verwees deze auteur naar een verslag, door de bouwkundige St. Mortier in 1913 opgesteld, waaruit blijkt dat de gebruikte bakstenen van het oudste gedeelte uit de 14e eeuw zouden stammen, en de kraagstenen in zandsteen een 13e-eeuwse makelij zouden aanwijzen. Deze bouwkundige besloot daaruit dat toen reeds steenbakkerijen te Merelbeke of in de omgeving moeten bestaan hebben.

Dat te Merelbeke in de 14e eeuw minstens een steenbakkerij bestaan heeft is zeker: De Potter en Broeckaert signaleerden als plaatsnaam de term "Quareelhoven" in een tekst van 1396.

Ouderen kennen nog wel de benaming kareelsteen voor baksteen. Oorspronkelijk werd die benaming alleen gebruikt om de vierkante tegels voor vloeren en voor dakbedekking aan te duiden, doch zeer vroeg werden ook de bakstenen, die trouwens in dezelfde ovens gebakken werden, er mede aangeduid.

Het brandgevaar dat in de steden de constructie van de huizen uit hout en leem met strodaken opleverde (Aalst brandde grotendeels af in 1360, de Sint-Pieterswijk te Gent ca 1380) bracht de stadsbesturen ertoe de bedekking met stro te verbieden en te doen vervangen door tegels, terwijl ook het gebruik van baksteen aangemoedigd en gesubsidieerd werd. De industrie van tegels en bakstenen kreeg daardoor, voornamelijk tijdens de 14e eeuw, een geweldige impuls.

Het is dus niet verwonderlijk dat ook te Merelbeke, waar veel leemgrond voorhanden was, een kareeloven werkzaam was in de 14e eeuw. En we mogen aannemen dat voor de Sint-Elooiskapel ter plaats gebakken stenen zijn gebruikt.

Waar de kareeloven, die een vast ommuurde oven zal zijn geweest, stond, is onbekend, evenals de juiste datum van de bouw van de kapel. Dit laatste is evenwel in zover te preciseren dat de bouw moet worden gesitueerd ná de verspreiding van de Sint-

Elooicultus tijdens de 13e eeuw, en vóór het einde van de 14e eeuw. Misschien mag het gebruik van de kraagstenen, die dus nog aansloten bij de 13e-eeuwse werkwijze, gezien worden als een aanwijzing dat de bouw zou te plaatsen zijn in de eerste helft van de 14e eeuw, omdat men moet rekening houden met het nog enige tijd doorleven van 13e eeuwse werkwijzen bij de steenkappers.

Bibliografie: DE POTTER (F.) EN BROECKAERT (J.). *Geschiedenis der gemeente Merelbeke.* Gent, 1867. - VAN DE WALLE (A.L.J.). *Het bouwbedrijf in de Lage Landen tijdens de middeleeuwen.* Gent, 1959. - *Dit is West-Vlaanderen.* Brugge, 1959-1962, III blz. 1734 en 1741. - HOLLESTELLE (J.). *De steenbakkerij in de Nederlanden tot omstreeks 1560.* Assen, 1961. - Bibliotheca sanctorum. Rome, 1964, IV, kol. 1069. - *New catholic encyclopedy.* New York, 1967, V, - DE BROUWER (W.). *Van kapel tot kolenmagazijn en van ruïne tot 'n geklasseerd monument.* In: *Merelbeke, gemeentelijk informatieblad,* sept. 1967, blz. 4-7.

K.G. VAN ACKER
C. Buyssestraat 7
9220 Merelbeke

GERED ERFGOED

Melle, Schandpaal, 18e eeuw

Op initiatief van de Culturele Raad van Melle en van de Heemkundige Vereniging "De Gonde", werd in 1987 de oude schandpaal van Melle heropgericht voor het gemeentehuis: de schacht bevond zich op een private eigendom, een deel van het voetstuk werd eveneens teruggevonden en de onderste trede werd nieuw bijgemaakt. De bekronende leeuw, wapendrager van het schild van de familie Rodriguez de Evora y Vega bevindt zich in het park van het kasteel van Beerlegem; dit stuk werd gekopiëerd in blauwe hardsteen.
De gerestaureerde schandpaal werd op het gemeenteplein te Melle onthuld op zondag 5 juli 1987.

Lit.: P. DE WIN, *De Schandpaal van Melle,* in *De Gonde,* jg. 15, 1987, nr. 26, p. 1-21.

DOM GISLENUS STEVENS (1624-1648) MONNIK VAN DE ABDIJ AFFLIGEM

W. VERLEYEN O.S.B.

In de *Cathalogus Monachorum* van proost Beda Regaus (†1808), voornaamste historicus van de abdij Affligem, treft men een vrij uitvoerige biografie aan van G. Stevens, die in 1648 in roep van heiligheid overleed. De lengte ervan is echter omgekeerd evenredig met de realia. B. Regaus kon weliswaar een beroep doen op de mondelinge overlevering in de abdij, waar de seniores van zijn tijd nog ooggetuigen hadden gekend. Hij raadpleegde ook leken, wier ouders tijdgenoten waren van de vrome monnik. Toch erkende hij zelf, dat de herinnering al erg vervaagd was en de gegevens karig. De zes folia die hij aan G. Stevens wijdde, bevatten dan ook vooral stichtende beschouwingen (1). Ook het artikel in *De Mariagroet uit Affligem* bleef beperkt tot een bewerking van de hogervermelde biografie en bracht niets nieuws. Dank zij de kerkregisters en vooral de wezenrekeningen van Zottegem kon het milieu van zijn familie en jeugd echter in detail gereconstrueerd worden. Bovendien geven wij ook de achtergrond van zijn kloosterleven.

A. Zijn familie

I. De grootouders, Adriaan Stevens, burgemeester van Baaigem (2), en Clara Gansbeer, hadden minstens zes kinderen: Pieter die volgt onder II, Joos, Anthoine, Judoca, Franchois en Clara

II. Pieter Stevens, griffier van het land en de vrijheid van Zottegem en ontvanger van de schepenen in 1634, huwde op 1 augustus 1623 met Johanna Cromphout of Van Cromphout. Tot de getuigen behoorde Meester Adriaan Walravens. Haar ouders, Franchois Cromphout en Johanna De Hauwere, hadden nog verscheidene andere kinderen: Filips, griffier van Geraardsbergen; Losijne, gehuwd op 25 juli 1623 met Franchois De Roes; Livina, gehuwd op 24 oktober 1623 met Franchois Droesbeke; Joos en

(1) *Haffligbemum Illustratum,* dl. VII, kol. 1352-1364, in Archief Abdij Affligem.

(2) In de 18e eeuw waren hier nog twee burgemeesters met de naam Stevens: Frans (1728-1732) en Karel (1732-1736). Cf. DE POTTER (F.) en BROECKAERT (J.). *Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oostvlaanderen* dl. VII, Gent, 1868, *Baaigem,* p. 5.

Gabriël. Een zoon was procureur. Johanna Cromphout hertrouwde met haar schoonbroer, Anthoine Stevens, maar was in 1640 ook al overleden (3). Bij hun jaargetijde kregen twaalf armen ieder een brood; de pastoor en de koster ontvingen 4 pond 12 schellingen parisis, de kerk 4 schellingen voor licht, was en sleet van de ornamenten. Er waren vier kinderen uit het eerste huwelijk:

1. Adriaan, gedoopt op 16 juli 1624. Peter: Adriaan Stevens. meter: Johanna De Hauwere. Hij werd monnik te Affligem.

2. Franchois, gedoopt op 12 maart 1628. Peter: Franciscus Cromphout. Hij volgt onder III.

3. Clara, gedoopt op 3 oktober 1631. Peter: Judocus Cromphout. Meter: Clara Stevens. *Claerken* verbleef in 1639 in het augustinessenklooster van Sint-Barbara of Sint-Katharina in Jerusalem, vulgo van Joris Vrancx bij de *Vijf Wintgaten* te Gent. *Juffrouwe* Petronelle Van den Berghe was er toen *matere.* Zij kreeg drie *servieeten* voor het bewaren van haar kleren. Op 5 december 1639 liet Anthoine Stevens, haar stiefvader, haar lijnwaad met een deken bezorgen en *mevrauwe* Petronelle ontving 7 p. 3 sch. om een paar schoenen en *moffelen* voor haar te kopen. Op 10 april 1640 werd Reymont Van den Spieghele naar Gent gezonden met geld voor geneesmiddelen, daar zij *gheheel cranck* was. Zij genas en A. Stevens bleef goed voor haar zorgen. Zij kreeg vier kragen en handschoenen. Op 14 oktober 1640 werd zij naar huis gebracht door voerman Arent Van den Hende, die 24 sch. ontving voor zijn werk en voor het verteer in zijn huis. Zij kreeg een paar grijze en een paar zwarte schoenen, een paar kousen, een rode rok, een voorschoot met koorden en drie *crawatten.* Men kocht voor 12 sch. wit garen om *spellewerck* (kantwerk) te maken. Zij kreeg ook een *vierketelken* om zich 's winters in de school te warmen. Chirurgijn Jan Pieters ontving 3 p. om haar te *cureren ende ghenesen van de roose.* In 1641 kreeg zij een kleed van 30 p. Luvijne Compesen, *schoolmestresse* te Zottegem, gaf haar toen les. Men kocht twee boeken om haar te *leren* en *camericx doek* voor drie kragen. Bij een bezoek aan Gent kocht zij een paar *fluwijnen,* versierd met kant.

4. Gabriël, gedoopt op 27 april 1634 en overleden vóór 1640. Peter: Gabriël Cromphout. Meter Judoca Stevens.

III. Franchois Stevens vertrok in 1640 als intern naar de school van Meester Nicolas Thiry in het Spaans kasteel (4) te

(3) Rijksarchief Ronse, fonds *Land van Zottegem,* nr. 856; VAN ISTERDAEL (H.). *Inventaris van het archief van het Land van Zottegem* Brussel, 1986.

(4) De oude Sint-Baafsabdij door keizer Karel V tot burcht verbouwd.

Gent. Hij kreeg toen een nieuwe broek en vier kragen. Zijn voogd betaalde ook pennen, papier en een inktkoker. Op 15 september 1639 ontving hij 24 sch. *speelghelt.* Zijn *capote* werd hersteld. Samen met zijn zusje mocht hij in 1640 met de kar van Anthoon Bernaerdt naar de kermis te Zottegem komen. Bij hun vertrek kregen zij 43 sch. *speelgelt.* In 1640 zorgde zijn voogd voor een nieuw kleed. De bode, Goricq Piercharles, bracht hem *missiven* uit Zottegem en deed zelfs enige *voyagen* om te zien of hij niets nodig had. Toen hij op 28 september 1640 samen met zijn zusje opnieuw naar Gent vertrok, ontvingen ze 2 p. 8 sch. zakgeld. Op 21 december 1640 zond men hem op zijn verzoek 5 p., daar zijn meester hem deze som voorgeschoten had om een paar handschoenen, een paar kousen en lint voor zijn schoenen te kopen. Voor een half jaar *tafelcosten* betaalde men op 3 maart 1641 142 p. Hij kreeg ook spaargeld. Zijn kleding werd uitgebreid met zes *rabatten.* Bij Anna Droesbeque leende hij 2 p. 12 sch. om aankopen te doen. Op 20 juni 1641 vertrok hij ook naar het college van Geraardsbergen (5), waar zijn broer studeerde. De onkosten voor het vervoer en het verteer onderweg bedroegen 24 sch. Passchier Dumont maakte zijn Spaanse *capot* en hij kreeg tevens een nieuw *kleed.* Op 6 augustus 1641 ging hij samen met zijn broer naar Geraardsbergen. Bij zijn vertrek voor het nieuwe schooljaar op 21 september 1641 kreeg hij 2 p. 9 sch. o.a. voor zakgeld. Op 31 september 1641 zond men hem 20 sch. om *kassen* voor de studie te kopen. Zijn drie *cardinaelscragen* kostten 3 p. 12 sch. Blijkbaar was hij piekfijn uitgedost (6).

Als burgemeester van Zottegem kwam hij in conflict met Augustijn Fiers. Deze liet zijn *olienhuys* en mouterij opnieuw met stro dekken, hoewel op 7 september 1658 de kerk was afgebrand, nadat er brandend stro uit zijn oven in de galmgaten van de toren was gewaaid. Toen riep Fr. Stevens de schepenen samen die eensgezind een verbod uitvaardigden. Op 5 oktober 1665 verboden zij ook aan strodekker Lieven De Witte zijn werk aan het huis van Fiers verder te zetten. Toen A. Fiers de burgemeester en de schepenen uitlachte en beledigde, kreeg hij een boete van 6 p. Hij diende een verzoekschrift in *tot quaet verclaeren* van het verbod. Op 22 maart 1666 werd door de pastoor, de amman, de burgemeester en de schepenen een vertoogschrift tot de vorst gericht betreffende de

(5) In 1629 ging abt Martinus Lebrun, abt van Sint-Adriaan, in op het verzoek van het magistraat van Geraardsbergen, een college op te richten. Cf. SOENS (E.). *De abdij van Sint-Adriaan te Geraardsbergen.* Aalst, 1914, p. 51-77.

(6) Rijksarchief Ronse, fonds *Land van Zottegem,* nr. 860.

brand van de kerk, veroorzaakt door de ontvlambare strodaken. Toen het echter tot een proces voor de Raad van Vlaanderen kwam, kreeg Fr. Stevens te horen: *Burghemeester ghij hebt schoon cauten ende wiedden, want ghij procedeert met de borsse van het ghemeente.* Gedurende een *vierschaere ordinaire* op 1 juli 1666 vergaderd met zijn *confreers* bij Joos De Witte in *De Gouden Leeuw* stond Fr. Stevens op van de bank en verklaarde: *Ick sal het proces op mijne risco vervolghen sonder dat Sotteghem daer over eenighe schaede ende lasten sal commen ofte costen moeten betaelen.* Blijkbaar weigerde hij dit later te doen, toen het proces verder aansleepte. Dit maakte hem hatelijk. Op 26 augustus 1671 deed hij in vertoogschrift, gericht tot de Raad van Vlaanderen, zijn beklag over de inwoners van Zottegem, die in juni 1668 zijn schuur en stallingen waren *opghelopen* en een groot gedeelte van de daken *met grote moetwillicheyt* hadden afgetrokken. De glazen vensters van zijn huis te Zottegem waren tot tweemaal toe stuk gegooid. Men had zelfs gedreigd zijn huis beneden het kasteel in brand te steken en ook dat te Zottegem, indien het alleen had gestaan. Zijn huurders werden aangezet te verhuizen en men beloofde hen dan vrij te stellen van belastingen. De schepenen hadden de *moetwillicheyt* gezien, niet belet en evenmin enige informatie ingewonnen. Albertus Ghijs, een van de getuigen van de schepenen, had hem in het huis van raadsheer Peeters, waar de ondervraging gebeurde, verscheidene beledigingen toegevoegd en gezegd, dat hij een *fielt* was. Toen verzocht men hem op de Korenmarkt in *De Cleene Sterre* te komen *om de disseren tusschen partije af te legghen.* Daar werd hij door dezelfde A. Ghijs en Jan Bauwens opnieuw beledigd: *Ghij lichten aer* en *Ghij sijt een valschaert.* Zelfs procureur D'Obercourt, die ook opgestookt was, had geroepen: *Ghij sijt allegaeder valschaerts.* Fr. Stevens zou zelfs slaag hebben gekregen, indien de waard en Gillis Timmerman dit niet hadden belet (7).

Van 1686 tot 1690 was een familielid, Jan Van Cromphout, burgemeester van Zottegem.

B. Het ouderlijk bezit

Het ouderlijk huis met schuur en stallen stond in de Hoogstraat. Omstreeks 1640 werd het met een muur afgescheiden van de naburige eigendom van de erfgenamen van Josyne Van Wurtelboom. Men gebruikte hierbij 3100 bakstenen. Het herstel van het huis vergde 600 *tichelen,* twee *venstercardoesen,* twee ankers,

(7) *Ibid.,* nr. 464.

twee ijzers om de vensters te sluiten en een *rebbe,* geleverd door de hoogbaljuw. Zestien vensters werden verlood en vier nieuwe gemaakt. De schuur en de stallingen werden later hersteld. De familie Stevens was dus blijkbaar zeer ruim gehuisvest.

Een tweede huis met 1 dw. 55 r. grond, belast met een cijns, was gelegen op het *Heytvelt.* Daarbij kwamen nog een reeks gronden. Te Strijpen lagen 2 dw. 1 r. zaailand, waarvan 1 dw. *lalant* (8) op de Twee Bunder, 1 d. 85 r. *lalant* op de Lache, 1 dw. 70 r. op het Klein Molenveld, 1 dw. 26 r. *v rij suyver goed* op de Twee Bunder, een *audt* half bunder vrij en onbelast land op de Dolage aan de *Quaede* straat en de Halfbroek met een oppervlakte van 2 dw. 55 r. Te Grotenberge lagen 78 r. land op de *Hoochsavele* en twee bosjes: de Kleine *Berynck* (1 dw. 86 r.) en de Molenbroek (1 dw. 79 r.) Te Leeuwergem bevonden zich nog drie stukken grond op het *Hebbegem* en op de *Bulbynck,* in Erwetegem het Poortkensleen ligghende in sijn beluyck en 2 dw. 6 r. weide, omringd door hagen. Twee korenrenten bedroegen resp. 18 en 8 mudden tarwe, de laatste *coulsche maete,* wat te Zottegem slechts 6 mudden en 3 viertelen was. Daarbij kwamen nog 70 renten.

Er dienden echter ook processen gevoerd te worden *in grooten ghetalle,* onder meer met de weduwe van Jacques De Vuyst voor de schepenen van Burst en Bambrugge. *Mon frere,* procureur Cromphout, reisde met A. Stevens naar Amougies *om te accorderen met de vrouwe* van Neufville in verband met de heerlijke rechten van de *Dorent.* In wezenrekening van 1644 wordt nog het salaris van advokaat Van den Haute en het opstellen van een *quadruplicque* vermeld. Ook op procureur De Groote deed men beroep. In 1641 was er voor de leenmannen van Zottegem nog een proces gaande tegen Antoon Van der Brugghen (9).

C. Zijn jeugd

In 1639 was Adriaan Stevens *ligghende in de latijnsche schole* te Geraardsbergen, het hogervernoemde college van de benedictijnen. In de *vaccantie van Baefmesse* (1 oktober) kreeg hij 2 p. 8 sch. Op 12 maart 1640 ontving hij 9 p. voor drie paar schoenen die hij te Geraardsbergen had laten maken. Opvallend is het groot aantal schoenen, dat wordt versleten ook door broer en zuster. Jan Van de Maeren, koopman te Zottegem, leverde voor 10 p. 40 sch. een *cappote met tghone daeranne dependeert.* Bij het herstel

(8) Laatland belast met een cijns.
(9) Rijksarchief Ronse, fonds *Land van Zottegem,* nr. 856.

van zijn oude *cappote* werd *baey* en zijde gebruikt. Paesschier Dumont, kleermaker te Zottegem, maakte hem voor Pasen 1640 een nieuw *kleed*. Bij gelegenheid van de kermis te Zottegem kreeg hij nog een nieuw kleed, waarvoor Spaans laken, lijnwaad en drie en een half dozijn zilveren knopen aangeschaft werden. Lieven De Clercq, bode van Zottegem naar Gent, ging deze laatste kopen. De vrouw van Denys Dubois ontving 8 p. 7 sch. voor het wassen, stijven en *opdoen* van zijn linnen. Men kocht ook kant- en *serveetwerk* voor zijn kleding. Toen hij op 29 september 1640 terug naar het college ging, ontving hij 4 p. 16 sch. Hij kreeg ook een hoed. Op 16 december 1640 ontving hij 9 p. 12 sch. om naar oude gewoonte op paasdag aan de arme scholieren te geven. Bij Peeter Bochaudt te Dendermonde kocht men voor hem zes *rabatten* (beffen). Toen hij op 7 april 1641 terug naar Geraardsbergen vertrok, kreeg hij 12 p. om zelf een paar kousen en andere *nootsakkelichede* te kopen. Op 6 augustus 1641 ging hij samen met zijn broer naar Geraardsbergen. Ze kregen als speelgeld 6 p. en later nog eens 24 sch. Passchier Dumont leverde een Spaanse *capot,* een paar *mansetten* en een paar schoenen. In het college was Adriaan Cambier toen subregent.

Voor de regeling van zijn studies te Leuven werd een beroep gedaan op pastoor Symoen De Clercq van Zottegem, die bemiddelde voor een plaats in een pedagogie. De brieven werden bezorgd door de bode van Brussel naar Leuven. Tot Adriaans uitzet behoorden twee Spaanse dekens en een *bedde* met hoofdpeluw en oorkussen, gegeven door *mamere* Cromphaut. Hij kreeg ook vier *rabatten, een paar mansetten* en een paar schoenen. Bij zijn vertrek op 30 september 1641 ontving hij 3 p. om te kopen wat hij eerst nodig had. De voerman van Geraardsbergen naar Gent bracht zijn koffer tot in *Het Pardeken* te Grotenberge. Joos Stevens zorgde kosteloos voor vervoer naar Zottegem. Vergezeld door de pastoor, die hem aan zijn oud-professor Weyarde en goede kennissen wilde aanbevelen, reisde Adriaan met de wagen van Marten De Meyere naar Leuven. De pastoor werd met een *courtoisie* bedacht. Immeken De Rouck had de mouwen van zijn *kleed* met kant versierd en zes banden gemaakt (10).

Op 12 december 1641 werd Adriaan door rector Henricus Loijens ingeschreven als student van de artesfaculteit, het fundament van het universitair onderwijs. Hij was de 67e van de 485 *logici,* zoals de eerstejaars in de filosofie werden genoemd. Adriaan behoorde tot de *Castrenses divites,* de rijke studenten van

(10) *Ibid.*, nr. 860.

de pedagogie *De Burcht* in de Mechelsestraat (11). Sinds 1637 stond Robertus Molle van Bergen, baccalaureus in de theologie, als regent aan het hoofd van deze pedagogie, die hij verfraaide en uitbreidde. Johannes Canteraine was subregent. Johannes Van der Linden, van Spouwen, die later kanunnik te Aken werd, doceerde er filosofie (12). De lessen begonnen om 6 uur 's morgens. Na twee jaar kon men promoveren tot licentiaat en *magister artium*. Mogelijk heeft Adriaan het baccalaureaat behaald. Vele studenten werden ontmoedigd door het verstard onderwijs en haakten af (13).

D. Zijn kloosterleven

In oktober 1643 ontving Adriaan in de benedictijnerabdij Affligem het habijt met de naam Gislenus. Toen stond proost Benedictus van Haeften, vermaard door zijn Latijnse werken, aan het hoofd van de communiteit. Als abt fungeerde aartsbisschop Jacobus Boonen, daar de abdij sinds 1569 als dotatie bij het aartsbisdom Mechelen was geïncorporeerd. Hoewel de getalsterkte in deze jaren met een veertigtal een hoogtepunt bereikte, begon de bloei die op de hervorming in 1627 was gevolgd, stilaan te tanen (14).

Waarom opteerde hij voor Affligem en niet voor Geraardsbergen? Verkoos hij de landelijke rust boven de stadsdrukte? Hoewel erg geteisterd door de brand in 1580 moet de abdij na de restauratie in de 17e eeuw nog een schilderachtige aanblik geboden hebben, zoals blijkt uit de gravure in de *Chorographia sacra Brabantiae* van A. Sanderus, een vriend van den huize. De monumentale kerk met haar nog grotendeels bewaarde Romaanse westbouw, geflankeerd door twee torens, domineerde het golvende landschap met het uitgestrekte bos. Zware muren met wal en vijvers in de vallei, drie buiten- en drie binnenpoorten gaven aan het

(11) SCHILLINGS (A.). *Matricule de l'Université de Louvain* dl. V, Brussel, 1962, p. 392.

(12) REUSENS (E.). *Documents relatifs à l'histoire de l'université de Louvain (1425-1797).* In *Analectes pour servir à l'Histoire ecclésiastique de la Belgique,* dl. XX, 1886, p. 66, 90.

(13) *De Universiteit te Leuven, 1425-1975.* Leuven, 1975, p. 95-96.

(14) Toen werd de Cassineze observantie ingevoerd. Cf. VERLEYEN (H.). *Dom Benedictus van Haeften, proost van Affligem, 1588-1648. Bijdrage tot de studie van het kloosterleven in de Zuidelijke Nederlanden. In: Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren,* dl. 45, nr. 106, Brussel, 1983, p. 100-101.

complex het karakter van een kleine vesting, maar de boomgaarden, de Franse tuinen en de doolhof evoceerden een fraai landgoed. Schilderijen van Rubens en De Crayer tooiden kerk en klooster.

Men recruteerde vooral in de steden. Ondanks het talrijk dienstpersoneel en de aristocratische levensstijl was het kloosterleven nog vrij streng, beheerst door het plechtig koorofficie met de metten en lauden om 2 uur in de nacht. Nooit werd er vlees gegeten, tenzij door de zieken. Wel dronk men als compensatie dagelijks wijn. Slechts om de veertien dagen was er wandeling buiten de kloostermuren en gedurende de ontspanningstijd na het middagmaal mocht men slechts driemaal per week met elkaar spreken. Zelfs voor betrekkelijk lichte fouten werden zware straffen opgelegd zoals het vasten op water en brood en het eten op de vloer van de refter (15).

Na een jaar noviciaat legde Gislenus op 18 oktober 1644 samen met twee medenovicen, Ambrosius Van Lierde, van Eigem, en Hiëronymus De Caestecker van Gent de plechtige geloften af van standvastigheid, bekering van zeden en gehoorzaamheid. In zijn preek handelde proost B. van Haeften over een tekst van Sint-Paulus: *Ten allen tijde dragen wij Jezus' doodslijden in het lichaam rond, opdat ook Jezus' leven door ons lichaam wordt geopenbaard* (Kor. 2, 10). Hij paste deze tekst toe op Sint-Lucas, die de passie van Christus schilderde met het penseel, met de pen en met zijn leven. Volgens de legende was de H. Lucas immers een schilder en ook Gislenus legde zich toe op de schilderkunst. Nadat Gislenus onder de conventmis de professieoorkonde had voorgelezen, zong hij volgens het eeuwenoud ceremoniëel driemaal het *Suscipe,* ontving de kovel en werd tot monnik gewijd. Dan lag hij onder het baarkleed als symbool van het sterven voor de wereld. Tenslotte volgde, zoals bij de kanunniken, de installatie in zijn koorzetel.

Bij de studie van de theologie had hij de latere proost, Robertus Estrix, als professor. Op kwatertempervrijdag van december 1646 ontving hij de tonsuur en de vier lagere wijdingen van ostiarius, exorcist, lector en acoliet. 's Anderendaags werd hij tot subdiaken gewijd (16).

Hij onderscheidde zich door een grote godsvrucht tot de engelbewaarders. Wellicht bestond er te Geraardsbergen zoals in de jezuïetencolleges ook een congregatie van de engelbewaarders voor de jongere scholieren en was deze devotie hem bijgebleven.

(15) *Ibid.*, p. 79-84.
(16) Archief Aartsbisdom Mechelen, nr. 62: *Registrum Ordinatorum.*

Onder het koorofficie leek hij voortdurend in extase. Na het ontvangen van de H. Communie zouden zowel leken als monniken de "engelachtige jongeling" zeer dikwijls boven de altaartrappen in de ruimte hebben zien zweven (17).

In het klooster legde hij zich ook toe op de schilderkunst. In de 18e eeuw waren er nog verscheidene werken van hem bewaard gebleven. Een schilderij van de monstrans in een houten kapelletje van slechts vier duim (18) diepte, blootgesteld aan weer en wind, was nog ongeschonden, toen men het in 1770 wegens de nieuwbouw voorlopig opborg. Men beschouwde het vrijblijven van spinnewebben en bevuiling als een voortdurend mirakel. Nadat het door werklieden was beschadigd, werd het al eens in 1735 door Nicolaas Simons hersteld, maar diens restauratie was na dertig jaar totaal verkleurd en vervallen. Men schreef aan Gislenus ook vier ovale medaillons toe, een halve voet groot, met de borstbeelden van de HH. Benedictus, Scholastica, Maurus en Placidus, die aan de gordijnen van de oude altaren hingen; eveneens een afbeelding op linnen, een voet (19) groot, van de gekruisigde Christus met twee zwevende engelen in aanbidding, waarvan de ene het bloed uit de zijde in een kelk opving.

In 1647 ondertekende hij samen met zijn confraters het smeekschrift tot gedeeltelijke opheffing van de incorporatie, dat op 8 mei aan de aartsbisschop werd aangeboden. Op 23 februari 1648 ondertekende hij het verzoekschrift aan de proost om afgevaardigden voor de onderhandelingen in verband met die kwestie te mogen kiezen. Kort daarna kreeg hij een lichte koorts en overleed al op 2 april 1648, slechts 23 jaar oud. In het necrologium werd vermeld, dat hij overleed *cum opinione sanctitatis* (in roep van heiligheid) (20).

Hij kreeg zijn laatste rustplaats bij zijn confraters in het zijkoor van O.-L.-Vrouw. Omstreeks 1666 plaatste men een gestoelte op zijn grafzerk, maar door toedoen van enige vurige vereerders werd toen een tweede grafsteen vóór de eerste gelegd. Ten tijde van B. Regaus was het gestoelte opnieuw verwijderd, zodat men de twee grafzerken zag. Een ervan die na de opheffing van de abdij (1796) in de Ooiesluis van de Dender te Appels was

(17) Dit wonder verschijnsel werd ook bij de H. Theresia van Avila, de H. Philippus Neri, de H. Gemma Galgani († 1903) en andere heiligen waargenomen en zou ook in niet-christelijke godsdiensten voorkomen. Cf. R. OMEZ, art. *Lévitation,* in *Catholicisme,* dl. VII, 1975, kol. 513-516.

(18) Ongeveer 10 cm.

(19) Ongeveer 30 cm.

(20) *Mortuarium Affligeniense (XVIII s.),* uitg. VERLEYEN (W.). *Fontes Affligemenses* dl. IV, Hekelgem, 1967, p. 10.

gemetseld, bevindt zich nu in de kruisgang van de abdij van Dendermonde (21). Het is een rechthoekige ruit van blauwe hardsteen, waarvan een zijde 56 cm. meet. Het Latijnse opschrift in Romeinse kapitalen luidt als volgt: *Fr. Gislenus Stevens subdiaconus et monachus obyt 2 Aprilis 1648* (22). In april 1891 zocht men vruchteloos naar zijn gebeente (23). Tot een eigenlijke cultus is men nooit gekomen.

(21) DE COCK (A.). *Grafstenen uit Affligem te Dendermonde,* In *Gedenkschriften van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde,* IVe reeks, dl. II, 1976, p. 153, 154.

(22) VERLEYEN (W.). *Necrologium van Affligem.* In *Eigen Schoon en De Brabander,* dl. LXVIII, 1985, p. 330.

(23) *Ibid.,* p. 329.

E. Besluit

G. Stevens behoorde dus tot de hogere burgerij, die in de 17e eeuw het meeste roepingen aan de abdij opleverde. Waarschijnlijk waren zijn grootouders afkomstig van het platteland, maar hij werd geboren in de vrijheid Zottegem met stedelijke allures, waar de verering van O.-L.-Vrouw van Affligem te Deinsbeke zich tot op onze dagen zou handhaven. Vijftien jaar oud had hij al zijn beide ouders en een jonger broertje verloren. Gelukkig waren zijn ouders gegoed en kreeg hij voorbeeldige voogden die het familiefortuin gewetensvol beheerden en het hem aan niets lieten ontbreken. Werd hij zelfs niet wat verwend? Die indruk krijgt men, wanneer men de gedetailleerde uitgaven van de wezenrekeningen overloopt. Hij was het type van de rijke jongen die in weelde werd opgevoed en zeker zoals zijn broer carrière kon maken.

Ondanks alles wat het leven hem kon bieden, mogelijk bewogen door de dood van hen die hem het dierbaarst waren, opteerde hij voor het kloosterleven in het vrij strenge en afgezonderde Affligem, geen verwereldlijkte abdij, waar een gemakkelijk leven kon geleid worden. Zijn vurigheid moet grote indruk op zijn tijdgenoten gemaakt hebben, zodat hij na een eeuw nog voortleefde in de mondelinge overlevering. Toch werd er weinig of niets genoteerd. Het is wel jammer dat we over geen *vita* beschikken, doch slechts over weinig meer dan de dorre officiële gegevens. De dood van deze veelbelovende monnik in de bloei van zijn leven moet wel een zware slag betekend hebben voor de zieke proost die hem nog geen vier maanden zou overleven. Ongetwijfeld was hij diens lieveling, zoals Vedastus Breusegem, die hem nog geen decennium voorafging en die ook jong een vrome dood stierf. Misschien heeft diens voorbeeld hem wel gestimuleerd. Gislenus Stevens was ongetwijfeld de schoonste vrucht van de Cassinese hervorming.

Dom Wilfried Verleyen O.S.B.
Benedictijnerabdij
Affligem

HET LATIJNS COLLEGE TE GERAARDSBERGEN.

In 1638 richtten de kapucijnen van Aalst een vraag om financiële steun aan de gedeputeerden van het Land van Aalst (1). Zoals naar gewoonte in dergelijke verzoekschriften stellen zij hun toestand belabberd voor. De schrijver weidde tevens uit over de benarde toestand waarin zich vele geestelijke instellingen, o.a. de abdijen van het Land van Aalst, bevonden. Daarin lezen we dan de volgende verklaring over het ontstaan van het Latijns college te Geraardsbergen: "... celle de Saint Adrien dans la ville de Grantmont tellement desnude de moyens que depuis aulcunes annees enca ils ont este contraincte d'eriger un college d'estude et tenir commensaulx pour se pouvoir maintenir et nourrir...".
Volgens deze bron verplichtte de slechte financiële situatie de monniken - uit noodzaak en dus niet uit enige culturele of andere hogere motieven - met een college te starten en kostgangers te aanvaarden.

H.V.I.

(1) R.A. Gent, *archief Land van Aalst, nr. 19, pp. 91-92.*

DE LITERAIRE ACADEMIE IN HET ST.-JOZEFSCOLLEGE TE AALST VAN 1842 TOT 1886.

EEN STUK OPVOEDINGSGESCHIEDENIS IN HET LAND VAN AALST

D. BUTAYE s.j.

Het St.-Jozefscollege te Aalst bezit in zijn archief een fascinerende collectie van elf registers waarin de referaten staan opgeschreven die een aantal leerlingen van de hoogste twee klassen tussen 1842 en 1886 hebben voorgedragen in de Academie. De meeste registers hebben een puike presentatie: bij acht treft men goud op snee aan, zes zijn bibliofiele pareltjes want ze zijn in rood marokkaans leder ingebonden, met rijke bandversiering en titels tussen guirlandes in goudopdruk. De inhoud is belangrijk: we vinden er een boeiend stuk opvoedingsgeschiedenis uit de 19e eeuw te Aalst, met enkele klinkende Aalsterse namen. We zullen het, op een paar uitweidingen na, enkel hebben over de belangrijkste bloeitijden tussen 1842 en 1886, waarin de Académie Littéraire - dat was haar volledige naam - haar best geslaagde stukken deed opschrijven in de registers. Wie erin bladert wordt getroffen door de sierlijke calligrafie die in onze balpen-generatie een zeldzaamheid of een curiosum uit het verleden is geworden, maar nog meer door de inzet en de creativiteit van de Academieleden.

De Academie werd te Aalst gesticht in 1842 door de Retoricaleraar, P. Antoine Denis s.j. (1). Ze leidde echter een vlottend en gevarieerd bestaan: soms vormde ze lange tijd een hecht gestruktureerde vereniging voor een elite van vrijwilligers, en gaf in haar registers een zorgvuldig verslag van haar werking (dit gebeurde enkel tussen 1842 en 1886 doch niet doorlopend); soms bestond ze helemaal niet (ook in dezelfde periode), misschien omdat de leraar van de hoogste klas haar werking gedeeltelijk integreerde in zijn klassysteem, of omdat leraar en leerlingen terugdeinsden voor het zware extra-werk; soms leefde ze dan weer krachtig op en

(1) P. Antoine Denis s.j., °Clermont (Luik) 1818, †Charleroi 1892. Hij was te Aalst leraar van de Poësis van 1840 tot 1842 en leraar van de Retorica van 1842 tot 1845. Later na zijn studies van theologie was hij opnieuw leraar van Retorica van 1851 tot 1853. Daarna was hij negen jaar Retoricaleraar te Namen en vervolgens zielzorger te Namen, Bergen, Brussel, Leuven en Charleroi. Hij publiceerde verscheidene boeken over spiritualiteit zoals een biografie over Ignatius van Loyola en een vierdelig commentaar op de Geestelijke Oefeningen van Ignatius.

werkte ze in een goed georganiseerd verband maar vond ze, na 1886, het invullen van registers overbodig, zodat we minder inlichtingen hebben over die periode (2).

Het doel van de Academie was de jonge mensen te leren schrijven en spreken, vooral spreken. Alleen flink gemotiveerde leerlingen werden als lid aanvaard en deze moesten bereid zijn veel vrije tijd te besteden aan de vergaderingen en de voorbereiding van hun persoonlijk werk. Dit laatste moest, met de hulp van de leraar, geduldig geschaafd of herwerkt worden, vooraleer het mocht voorgedragen worden: ook dan nog was het onderworpen aan de kritiek van de medeleden. Een harde leerschool dus. De leerlingen die tot voorzitter werden gekozen, hadden het in hun openingsrede dikwijls over het nut van de Academie. Zo wijst Alex Hanin er in 1885 op dat slechts de elite van de klas tot de Academie werd toegelaten, zodat de onijverige en ongeïnteresseerde leerlingen hier de groep niet konden remmen, en anderzijds ieder lid zijn volle werkkracht kon inzetten en een heilzame stimulans vond in het voordragen van zijn werk voor een zowel kritisch als sympathiek publiek. Men dacht ook heel in het bijzonder aan het nut van deze oefeningen voor het later leven. Het is voorzitter Adolf Daens die er in 1858 op wees hoe heel wat talentvolle redenaars en geleerden later met dankbaarheid terugdachten aan deze Academietijd waarin hun talent voor het eerst was opengebloeid (3). De keuze van het persoonlijk werk gebeurde uit een ganse waaier van mogelijkheden: een

(2) De Academie bestond als een gestructureerde organisatie met nauwkeurig bijgehouden registers tussen 1842 en 1886, in de periodes 1842-50, 1857-61, 1877-82 en 1885-86. In totaal bedraagt dit achttien jaren. Later is ze, zoals blijkt uit de gedrukte feestprogramma's opnieuw werkzaam tussen 1891 en 1917 in de jaren 1891-93, 1901-02, verder enkel voor de Poësis in 1903-04, 1905-06 (Poësis), 1908-09 (Poësis), voor de Reto in 1912-14 en 1916-17. Behalve twee mini-schriftjes over de periode 1913-14 en 1916-17, zijn er helaas geen verslagen of registers. Vanaf 1912-13 heeft de Academie twee Kamers, een Nederlandstalige en een Franstalige. De ondervoorzitter van de Vlaamse Kamer was Paul De Mont. In al de jaren na 1917 vinden we geen spoor meer van de Academie, wel is er af en toe een Academische zitting doch deze wordt niet door Academieleden gehouden. Van 1963 tot 1980 bestaat de Academie opnieuw, zij het in een gewijzigde vorm: ze werd in 1963 ingericht door D.B. als een wekelijkse extra-klasaktiviteit na de lesuren voor de Poësis Latijn-Griekse B en later voor de Poësis Latijn-Wetenschappen. Van 1963 tot 1973 werden tot Nieuwjaar literaire werken gelezen, na Nieuwjaar was iedereen klaargekomen met een persoonlijke studie over een historisch, kunstzinnig, literair, wetenschappelijk of aktueel onderwerp en sprak daarover één uur tot de groep, bij voorkeur voor de vuist. Van 1973 tot 1980 was de Academie omgevormd tot een Euro-club voor leerlingen uit de hoogste twee klassen: hierin werden teksten voorgesteld uit de literatuur van Europa, vooral uit degene die in de humaniora geen kans krijgen, zoals de Russische, Noorse, Zweedse, Deense, Italiaanse, Spaanse, maar ook de Engelse, Franse en Duitse literatuur. Verslagen werden niet gemaakt. Nu sluimert de Academie opnieuw: beleeft ze nog ooit haar zoveelste herontwaken?

(3) "Messieurs, interrogez le passé. Combien d'orateurs, combien de savants se rappellent avec une douce satisfaction ces réunions littéraires de leur jeu-

redevoering, een verhandeling, een gedicht, een verhaal, de uitbreiding van een kerngegeven tot vertelling of beschrijving, een dialoog, een literaire analyse. Redevoeringen, verhandelingen en literaire analyses beslaan dikwijls tien à twintig kwartobladzijden in de registers. Alleen de stukken die, tijdens de stemming onder de Academieleden, minstens de vermelding "cum laude" d.i. onderscheiding hadden behaald, mochten in het register worden ingeschreven.

Het nauwkeurig omschreven reglement van 1842 regelde de werkzaamheden. De literaire Academie stond open voor de leerlingen uit Retorica en Poësis, die vrijwillig toetraden. De raad, bestaande uit de voorzitter, twee consultoren (waarvan de eerste ondervoorzitter was) en een secretaris, werd door de leden gekozen, hetzij voor de wintertermijn van eind oktober tot Pasen, hetzij voor de zomertermijn van Pasen tot augustus. Het schooljaar begon toen immers op 1 oktober en duurde tot half augustus. De Academiezittingen vonden plaats op zon- en feestdagen, ongeveer tweemaal per maand. De raad van vier man had daarbij nog voorbereidende vergaderingen samen met de "Directeur", die gewoonlijk de Retoricaleraar was: samen oordeelden ze of de ingeleverde werkstukken voldoende rijp waren om ze voor de voltallige Academie voor te dragen. Geen nieuw lid kon aanvaard worden tenzij na een proefstuk, de zgn. toetredingsrede (vaak een lang werkstuk over een historisch of een literair onderwerp) en de Academie bracht hier een stemming over uit. Artikel zeven bepaalt dat in diskussies en voordrachten de gewone spreektoon moest vervangen worden door een waardiger en stijlvoller toon die beter paste bij de Academie. De inhoud en de vorm van de voorgedragen stukken moesten beide op een hoog peil staan. De eigen creativiteit moest ook aan bod komen: zo stipt een bepaling uit het reglement aan dat een literaire analyse nooit mocht toegepast worden op literaire teksten die in de klas waren behandeld, het moest volledig eigen en nieuw werk zijn. De Academie werkte als een goed gestruktureerde vereniging en streefde meer naar kwaliteit dan naar een hoog aantal leden. Het was bewust elitewerking. Tussen 1842 en 1860 schommelde het aantal leden tussen 12 en 18, ongeveer één derde van de hoogste twee klassen. Van 1877 tot 1882 lag het aantal leden hoger nl. tussen 11 en éénmaal 35. De aktiviteit was intens: het stichtingsjaar 1842-43 haalt 24 plenaire vergaderingen per jaar (4). Naargelang het jaar werden in de periode 1842-60 veertig à tachtig stukken in de plenaire vergaderingen voorgedragen, variërend van een kort gedicht tot een lange redevoering. Ieder jaar trad de Academie één- à

nesse, qui virent éclore leurs talents naissants et enhardirent leur éloquence encore timide? Au bout de leur carrière, avec quel bonheur ils se reportent aux souvenirs d'un autre âge et raniment les douces émotions qu'ils y goutèrent?" Adolf Daens, later priester, parlementslid en stichter van het Daensisme. °Aalst 1839, †Aalst 1907. Hij was Primus Perpetuus, d.i. de eerste in alle klassen.

(4) Het aantal leden uit de Poësis was, op enkele uitzonderingen na, gevoelig lager dan dat van de Reto. Bij de stichting ging men uit van een gelijkwaardig aantal, doch dit werd slechts een paar jaar volgehouden.

tweemaal op voor een groot publiek dat bestond uit de hogere cyclus van het college en een aantal eminente genodigden van buiten de school.

Vooraleer we de aard der behandelde onderwerpen en hun thematiek van meer nabij beschouwen, willen we eerst de aandacht vestigen op twee punten. Af en toe, zij het niet frekwent, werkten alle Academieleden maandenlang aan éénzelfde onderwerp dat dan op het gepaste ogenblik voor een ruim publiek in een feestzitting naar voor werd gebracht. In 1844: "België onder de Bourgondische hertogen Filips de Stoute, Jan zonder Vrees, Filips de Goede en Karel de Stoute", met telkens een drietal referaten over elk (5). In 1846: "De Belgische Omwenteling van 1830" (met 17 stukken). In 1849: "De Brabantse Omwenteling tegen het Oostenrijks bestuur" (6). In 1859, toen Adolf Daens tweemaal na elkaar tot voorzitter was gekozen, en we een sterk Academiejaar hebben, werden twee grote zittingen gewijd aan één thema: "De Belgen en de Romeinse verovering" (mei 1859) en "Historische herinneringen aan de stad en het Land van Aalst" (juni 1859) (7). Over deze laatste feestzitting verschenen verslagen in o.a. Le Bien Public, La Patrie de Bruges, Le Journal de Bruxelles, en Le Journal Historique. In 1860: "De Heilige Theodorus" (die de marteldood stierf onder keizer Diocletianus) (8) en een maand later "Karel de Grote en de Heilige Stoel" (ongetwijfeld als parallel met de moeilijkheden die de Paus in die jaren doormaakte). Deze laatste feestzitting werd bijgewoond door de heer Van Innis, voorzitter van het Hof van Beroep te Gent. In 1861: "De Hofmeiers Pepijn van Landen, Pepijn van Herstal, Karel Martel" (9). In 1878: "De H. Jan Chrysostomus", patroon van de welsprekendheid (10) en het jaar daarop "Franciscus Xaverius". Uit latere periodes citeren we nog: "De Kerk in de 19e eeuw" (1891), "Columbus en de ontdekking van Amerika" (1892), "De Redukties van

(5) Charles De Dobbelaer, Brugge was toen voorzitter. Na de referaten werd een historisch toneelstuk opgevoerd, volledig opgesteld door de Academie nl. een historisch pleidooi voor het voltallig Hof van Karel de Stoute te Dijon.

(6) Jozef Cauterman, Aalst, voorzitter in de wintertermijn, schetste er het portret en het karakter van Jozef II, terwijl Ferdinand De Cock, Aalst, zijn arbitraire maatregelen beschreef. Het programma bevatte ook een historische zitting van de Staten-Generaal van Brabant.

(7) Adolf Daens, Aalst, hield er de eerste toespraak nl. een studie over de nationale geschiedenis; hij besloot ook de zitting met een referaat over grote figuren van Aalst.

(8) De feestzitting was een hulde voor de Rector, P. Theodore Ingels, die vroeger in 1847-48 moderator van de Academie was geweest.

(9) Onder het voorzitterschap van Charles Van Weddingen, Wetteren.

(10) De voorzitter was Victor Van Sande, °Erpe 1860, †Gent 1914. Hij werd geneesheer en katholiek volksvertegenwoordiger van het arrondissement Dendermonde van 1912 tot 1914. Aldus DE BROUWER (J.). De Jezuïeten te Aalst. Deel III, p. 60. Voor de volgende biografische voetnoten zullen we van hetzelfde werk gebruik maken, een goudmijn van informatie over de geschiedenis van het St. Jozefscollege. Wel bespreekt J. De Brouwer nergens de aktiviteit van de Academie. Begrijpelijk. Hoe omvangrijk een studie ook zij, altijd glipt er wel iets door de mazen van het net.

Paraguay" (eveneens 1892) "Pius VII en Napoleon" (1903), "De Kulturkampf in Pruisen" (1903), "De Originaliteit" (bepaling van haar eigenschappen en toepassing op de literatuur van Homerus, Gezelle en Bazin - 1909) "Federic Ozanam" (1913) en hetzelfde jaar nog, volledig in het Nederlands, "Het Edikt van Constantijn". Vele jaren later vinden we nog af en toe grote Feestzittingen over één onderwerp zoals in 1937; "Vondel", en in 1948: "De zee in muziek en poëzie" (11).

Een tweede voorafgaandelijk punt. Regelmatig werden, meestal alleen voor de eigen kring, volledige vergaderingen gewijd aan debatten en improvisaties: we telden 33 vermeldingen in 13 Academiejaren na 1844. Bij de debatten werd de Academie in twee of meer groepen verdeeld die elk een tegengesteld standpunt verdedigden, nadat eerst een vertegenwoordiger de stelling van elke groep had verwoord. Het debat in 1844 ging over de vraag welk korps de grootste diensten bewijst, de advokaten, de dokters, de militairen of de professoren. hetzelfde jaar nog werd de Academie omgetoverd tot Parlement en was de vraag: "Welke taal, Frans of Vlaams, moet men aannemen voor het Parlement en het gerecht? "De twee partijen, zo vertelt de kroniekschrijver, wogen tegen elkaar op in vinnige diskussies. Om het groot succes van dit debat, werd het in 1845 herhaald (12). In 1848 werd de Academie omgedoopt tot Kroonraad van Ferdinand van Spanje en voerde een diskussie over de vraag "of de koning schepen en hulp moest verstrekken aan een zekere Kristoffel Columbus, om deze toe te laten op zoek te gaan naar een nieuwe wereld". In 1859: "Is de muziek belangrijk in de opvoeding? "Dit laatste debat werd in een feestzitting gehouden in aanwezigheid van Mgr. Delebecque, bisschop van Gent, en andere genodigden. In 1860: "Wie is de grootste: Karel de Grote of Napoleon?" waarbij de eerste het pleit won. Hetzelfde jaar nog: "Zijn de drie eenheden van tijd, plaats en handeling, noodzakelijk in het drama?". In 1861: "Was Jacob van Artevelde een verdienstelijke figuur of een tiran?" (13). In 1880: "Is de wiskunde belangrijk in het onderwijs?" (14).

Tot zover de debatten. De improvisaties droegen een enigszins ander karakter: één enkele spreker vertolkte voor de vuist een voor discussie vatbaar onderwerp, waarop de leden dan aan het woord kwamen. Vaak groeide dit uit tot een echt debat. Een paar voorbeelden. "Wie heeft gelijk, de romantiekers of de klassieken?" (1847). "Komt de voorrang toe aan de poëzie of aan de welsprekendheid?" (1847 ook). "Deed keizer Karel er goed aan afstand te doen van zijn troon ten voordele van zijn

(11) De laatste twee onderwerpen, uit een periode toen de Academie niet meer bestond bewijzen dat zelfs toen nog haar invloed bleef doorwerken.

(12) Hetzelfde thema vonden we al vroeger terug in 1843 in een gewoon Academiereferaat: "Toespraak van een Belg na het edict van Augustus dat het gebruik van de eigen taal verbood" door Alex Serruys, Oostende.

(13) Charles Van Wichelen, Lokeren, verdedigde Jacob Van Artevelde als redder van Vlaanderen, terwijl Willem Van de Putte, Aalst, hem brandmerkte als tiran en verrader. Hierna volgde dan het debat.

(14) In 1844 had de voorzitter Victor Speelman, Gent al een improvisatie gehouden over de invloed van de wiskunde.

zoon Filips II?" (1848). "Moet België een republiek worden of de monarchie behouden?" (1849). "Welke zijn de voor- en nadelen van de drukkunst?" (1859). Adolf Daens bracht twee improvisaties: in feb. 1859 "De noodzaak en het belang van de welsprekendheid" en vier maanden later opnieuw: "De voordelen van de welsprekendheid". In 1878 leidde een improvisatie van voorzitter Victor Van Sande, uit Erpe, tot een debat over de vraag of de doodstraf moest afgeschaft worden. De uitslag van dit pleidooi is niet bekend, evenmin als van het debat dat vroeger in 1844 werd gevoerd, toen de Academie zetelde als Romeinse Senaat en, verdeeld in twee partijen, de vraag behandelde welke de passende straf was voor hen die medeplichtig waren aan de samenzwering van Catilina. Uit de annalen blijkt ten overvloede dat debatten en improvisaties een enorm succes kenden: steeds opnieuw noteert de secretaris dat de gemoederen verhit waren en dat vele sprekers met brio hun standpunt verdedigden.

Vergaderingen die aan één enkel onderwerp gewijd waren, en debatten of belangrijke improvisaties die tot een debat leidden, hadden een sterke eenheid, doch de gewone zittingen waren veel talrijker en vertoonden een meer gevarieerd karakter: allerlei redevoeringen, verhandelingen, literaire analyses, verhalen, beschrijvingen, amplificaties van een kerngegeven, kleine toneeltjes of gedichten boden een ruim veld van mogelijkheden voor ieders creatieve inbreng. We rangschikken dit bonte geheel in enkele thema's.

Aangezien de Academie een literaire academie was valt het best te begrijpen dat een ruim deel traktaten aan de literatuur zijn gewijd. meer dan 45 bijdragen zijn gewijd aan *literatuur in het algemeen* en bestuderen er allerlei aspekten van. "Het doel van de Poëzie" (driemaal behandeld, o.a. in 1881 door voorzitter Emile Scheerlinck, (15), Aalst) "De welsprekendheid" (elf kwartobladzijden door voorzitter Leon Bethune, Aalst in 1880 (16) "Het debiet van de redenaar", "Over de verbeelding" (een basisgegeven van de literatuur dat in de 19e eeuw veel meer aandacht kreeg

(15) Emile Scheerlinck, °Aalst 1863. Tweemaal voorzitter in 1881-82. Primus in de Retro 1882. Bekwaamde zich in de muziek.

(16) Leon Bethune, Aalst = Baron Leo de Bethune (hijzelf schreef zijn naam Leon Bethune, en ook nog later toen hij de brochure publiceerde "Un tribunal de première instance à Alost", 1893). °Aalst 1864 †Aalst 1907. Tweemaal voorzitter van de Academie in het jaar 1880-81, primus in de Reto 1881. Werd doctor in de Wijsbegeerte en Letteren en doctor in de Rechten te Leuven, beide met grote onderscheiding. Hij vestigde zich als advocaat te Aalst, waar hij in 1887 de Werkliedenkring stichtte. Hij wijdde zich aan de christelijke en sociale actie onder de arbeiders van Aalst en omgeving, maar was geen voorstander van priester Daens. In 1895 werd hij gemeenteraadslid en schepen (1896-1907), en katholiek volksvertegenwoordiger van het arrond. Aalst. Hij schreef o.a. L'enseignement de la philosophe thomiste à Louvain. Leuven 1897; Les missions catholiques d'Afrique. Brugge 1889, Le baron d'Anethan d'après sa correspondance. 1904; L'élection du premier roi des Belges. 1905. (Catalogus tentoonstelling: Aalst, Sint-Jozefscollege 1619-1981, p. 181).

dan thans, en daarom telkens opnieuw als onderwerp werd gekozen), "De smaak", "Het schone", "Het sublieme", "Het gevoel", "De oorspronkelijkheid", "De drie eenheden in het drama", "De pastorale poëzie", "De lyrische poëzie", "De elegie", Dialoog tussen de poëzie en de welsprekendheid", "Redevoering van een Romeins senator tegen Cato die het onderwijs van de literatuur wou afschaffen", "De poëzie in de Bijbel".

Een zestigtal referaten (1842-1881) bestaan uit studies over *auteurs en literaire werken.* De literatuur uit de Oudheid krijgt in deze tijd waar alleen Grieks-latijnse humaniora in het college bestond heel wat aandacht. We pikken er enkele voorbeelden uit: "Literaire analyse van Ovidius'Philemon en Baucis (1843, Camille Liefmans, (17) Oudenaarde, 10 blz.), "Daedalus en Icarus" (1844, voorzitter Charles De Dobbelaer, 8 blz.), "Analyse van de inleiding van Cicero's Pro Milone" (1846, Emman. Van den Bossche, Aalst), "Vergelijking tussen de Charon van Vergilius en die van Seneca" (1847, naamloos), "Dialoog der Doden: Aeschines, Hesiodos, Cicero" (1848, Chrétien Dansaert, Brussel), "Over de eenheid in Cicero's Pro Marcello" (1848, Désiré Levionnois, (18), Aalst), "Afdaling van Telemachus en Aeneas in de Onderwereld" (1860, Frans Kieckens, (19), Aalst, 14 blz.), "De begrafenis van Pallas" (een literaire analyse van een episode uit de elfde zang van Vergilius'Aeneïs, toetredingsrede van 10 blz. door Gustaaf De Coninck, (20), Aalst in 1861), "Over de studie van de Oude Talen" (1877, volledig in het Latijn door de voorzitter Victor Van Sande, Erpe, 10 blz.), "Philoctetes" (1879, voorzitter Jules Tibbaut, Kalken, 11 blz.). Eén vergadering werd in 1860 volledig gewijd aan de welsprekendheid bij Titus Livius met vier referaten: de welsprekendheid van de volkstribunen, van de patriciërs, van de senatoren, van de militairen (elke studie beslaat ongeveer negen kwartobladzijden). De studie over de welsprekendheid der senatoren is van Alfons Coppens, Aalst, een zeer aktief Academielid (21). In de toespraken over de Franse literatuur merken we de toetredingsrede op van Frans Van Varenbergh, Aalst: "Beschouwingen over de hedendaagse studies van de Franse literatuur" (1846). Wat de auteurs betreft wordt Athalie van Racine vijfmaal behandeld, verder vinden we Le Cid van Corneille, La Fontaine, Fénélon, Lacordaire en de eigentijdse dichters Victor Hugo en Lamartine. Over de

(17) Camille Liefmans, °Oudenaarde 1824. Werd jezuïet in 1844. Was drie jaar prefect van het internaat in het St.-Barbaracollege te Gent. Werd tot Rector benoemd in het college van Doornik in 1866, en overleed er twee jaar later.

(18) Désiré Levionnois. °Aalst 1829, Primus in de Reto 1848. Hij werd industrieel en was te Aalst lid van het Bureau van Weldadigheid, van de berg van Barmhartigheid en Spaarkas, van de raad van de Muziekschool en lid van de Rechtbank van Koophandel. Hij was voorzitter van de Academie in 1847-48.

(19) Frans Kieckens, °Aalst in 1841, werd jezuïet en publiceerde boeken o.a. Etude historique sur Saint Boniface de Bruxelles (1892). Overleed te Drongen in 1909.

(20) Gustaaf De Coninck, °Aalst 1843, werd lekehelper in het missiewerk onder de Indianen op het eiland Vancouvre, nadien was hij in dienst van Mgr. Blanchette, bisschop van Portland.

(21) Alfons Coppens, ° Aalst 1843. Werd in de Verenigde Staten Jezuïet. Overleed te Baltimore in 1919.

welsprekendheid van Lacordaire bracht voorzitter Leon Bethune, Aalst, in 1881 een studie van liefst 31 kwartobladzijden ten gehore. Indien we de titels van al het bovenstaande rustig beschouwen, ontkomen we niet aan de indruk dat de intellectuele rijpheid van die leerlingen flink wat hoger lag dan bij de jeugd van heden. heel het onderwijs was ook anders opgevat: het aantal lesuren (bijv. in 1867 en later) bedroeg 23 uren per week. In onze tijd is dat 32. Op die wijze was er vroeger heel wat meer tijd beschikbaar voor persoonlijke studie.

Als kanttekening is het niet oninteressant vast te stellen hoe de romantiek invloed uitoefende op de Academieleden tussen 1842 en 1848. We krijgen studies over de romantiek, over Lamartine, over Victor Hugo (August Boone, Aalst, hield zelfs nog later in 1859 een toetredingsrede van negen bladzijden over Victor Hugo), we krijgen als improvisatie een "Dispuut tussen de romantiekers en de klassieken", of "De Parnassus veroverd door de romantiekers", maar het treffendst is nog het feit dat de verbeeldingswereld van de romantiek haar invloed doet gelden op heel wat referaten. Graag beeldt men zich iets in, dromen, mijmeringen, visioenen, gevoelens spelen een grote rol in deze jaren. Zo bijv.: "De droom van Egmont", "De droom van Napoleon op het eiland St.-Helena", "Het vaderland verschijnt aan Cesar bij de Rubico", "Het vaderland verschijnt aan de Cid", "De ruïnes van het amfitheater van Rome", "De ruïnes van Affligem", "Monoloog van Lodewijk XI in de gevangenis", "Het profetisch delirium van Cassandra". Het zich gevoelvol inbeelden en indromen in een bepaalde situatie kan men zich heden niet meer voorstellen in opstellen van de hogere cyclus. Na 1848 is die trend stilgevallen: blijkbaar had de volgende stroming, het realisme, al vlug de nieuwe generatie in haar greep.

De geschiedenis met haar onuitputtelijke schat van gegevens is een volgend thema dat veel aan bod komt. Zeer veel toespraken zijn gewijd [illegible] hele feestzitting uitgewerkt: "De Belgen en de Romeinse verovering", "Historische herinneringen aan de stad en het Land van Aalst" (allebei in 1859 onder het bestuur van voorzitter Adolf Daens), "De Brabantse Omwenteling" in 1849, en "De Belgische revolutie van 1830" in 1846. Daarbuiten noteren we een veertigtal langere of kortere referaten. Twee toespraken hebben het over Ambiorix en de Romeinse tijd. Voor de middeleeuwen is er belangstelling voor figuren als Pieter De Coninck, Jacob en Filips Van Artevelde, de Hertogen van Bourgondië, Jan Borluut die de Gentenaren aanspoort te strijden tegen de Fransen (Karel Borreman, Aalst in 1881 en Hendrik Lemmens, Berlare in 1882) of Dirk Martens die herdacht wordt door J. Van Kerschaver, Lokeren, 1844 in een Ode en door Adolf Daens in 1859 in een toespraak. In 1843 brengt August Daens, Aalst, een lijvige studie over de zegepraal van de godsdienst in de 16e eeuw. Voor dezelfde 16e eeuw zijn de volgende figuren zeer in trek: Egmont (telkens opnieuw), Willem van Oranje (over wie Pierre Dierckx, voorzitter in 1845 een gedicht van zeven bladzijden schreef (22), Alexan-

(22) Pierre Dierckx, ° Turnhout 1828. Doctor in de Rechten en in Sociale en

der Farnese ("Lof van Alexander Farnese" door Constant Van Hoobrouck uit Gent in 1843, met 7 bladzijden; hetzelfde onderwerp opnieuw in 1844 door Victor Speelman, Gent, met elf bladzijden), "Het beleg van Oostende in de 16e eeuw" (Jozef Lesseliers, Beveren-Waas, 1846, acht bladzijden), "Albrecht en Isabella" (in 1860 door Camille De Windt (23), Aalst, die in tien bladzijden de soevereinen huldigt als behoeders van kunst en wetenschappen). Later Maria-Theresia. Over de eigen tijd is er in 1879 een niet-bewaarde Vlaamse rede van Theodoor De Naeyer, Hofstade, tegen de herziening van de wet van 1842 over het socialisme.

Eveneens een veertigtal toespraken handelen over onderwerpen uit de geschiedenis van Europa. Jules Tibbaut (24) uit Kalken, die voorzitter was in 1877, verraste de Academie met een Vlaamse lezing van elf bladzijden over de christenen ten tijde van Nero, onder de titel "Zij zullen de overhand niet hebben". De Hofmeiers uit de Merovingische tijd werden in 1861 in een aparte feestzitting herdacht, toen Charles Van Weddingen, Wetteren, tweemaal voorzitter was. Verder is het zeer opvallend dat de kruistochten een meer dan gewone belangstelling genieten, vooral van 1842 tot 1859: 17 toespraken. Het herontdekken van de middeleeuwen door de romantiek is daar een belangrijke oorzaak van, ook de belangstelling voor christelijke strijdbaarheid; de kruistochten worden echter enkel vanuit een eng-westerse visie benaderd (25). Voorzitter Emile Tibbaut (26) uit Kalken en broer van Jules, gaf in 1879-80 als voordracht "Enkele woorden over de inquisitie". Die enkele woorden vullen toch maar even

Administratieve Wetenschappen. Burgemeester te Turnhout 1889-1914 en katholiek volksvertegenwoordiger van het arrond. Turnhout 1877-1921. Overleed in 1921. Hij was voorzitter van de Academie in 1845-46.

(23) Camille De Windt, ° Aalst 1842. Reto 1860. Hij werd geneesheer.

(24) Zie voetnoot 26.

(25) Bijv.: "Toespraak van Godfried van Bouillon voor de veldslag bij Jeruzalem" door Aug. Daens, Aalst, 1843; "Ode op de verovering van Jeruzalem" door Jozef Carreer, Aalst, 1843; "Intocht van de Kruisvaarders in Jeruzalem" door Louis Van Steenberghe, Ninove, 1848; "De strijd van Richard Leeuwenhart met Saladin" door Stan. Servais, Antwerpen, 1858. Ook in de Toneel- en Muziekprogramma's van die jaren vinden we vrij vaak stukken die op de kruistochten betrekking hebben. In 1852 maakte de Troisième een hele reeks werkjes over de kruistochten onder leiding van hun leraar P. Henri Kappen s.j.: ze maakten er een geschenkschrift van dat ze aanboden aan P. prefekt, Jozef Triest, bij zijn Laatste Geloften. Het is een prachtig register met heel fijne tekeningen door de leerling Louis Bert uit Ninove, die toen in die klas zat en de voorgaande jaren tweemaal de eerste prijs had behaald in de vrije kursus tekenen. Over Louis Bert verscheen onlangs een studie van de hand van SCHREVER (A.). Louis Bert-de l'Arbre en de neogotiek in Geraardsbergen. 1988. Dit was niet de eerste maal dat een geschenkschrift werd gemaakt. Vroeger in 1840, dus nog voor de Academie bestond, werd een lijvig geschenkregister opgesteld door leerlingen uit alle klassen van de humaniora: het werd op 17 juni 1840 aangeboden aan de Hogere Overste, de provinciaal P. Charles Franckeville s.j., en bevatte zo maar even 186 bijdragen, eigenhandig neergeschreven door 108 met naam genoemde leerlingen (en 9 anonymi).

(26) Baron Emile Tibbaut, ° Kalken 1862, † Kalken 1935. Tweemaal voorzitter

24 kwartobladzijden. Een jaar later, in 1881, kreeg de Academie een historische voordracht van Eugene Verbrugghen uit Erpe over "De vijftiende eeuw". Een populaire figuur uit de late middeleeuwen was Kristoffel Columbus: hij was een dankbaar onderwerp om in zijn naam een vlammende toespraak te houden tot de muitende bemanning van zijn schepen. Uit de 16e eeuw werden Keizer Karel, Hendrik VIII, Thomas Morus, Cortez, Luther en Cromwell gekozen. Henri De Smet, uit Erembodegem behandelde in 1848 het onderhoud tussen keizer Karel en François I, terwijl Oscar De Corte (27) uit Lede, in 1880 een toespraak van Fernando Cortez tot keizer Karel verwoordde. Drie sprekers hebben het in de loop van die Academiejaren over Thomas Morus: zo bijv. Jozef Carreer (28), Aalst, die in 1843 de verwarring beschrijft in het hart van Hendrik VIII na de dood van de kanselier, of Emile Van Schoote, Assenede, die in 1859 een toespraak uitdenkt van Thomas Morus tot zijn familie en vrienden. Voor de eigentijdse 19e eeuw zijn de twee dominante figuren Napoleon op het eiland St.-Helena en de Ierse vrijheidsstrijder O'Connell (29). Verder treffen we, al bladerend in de registers, nog enkele andere eigentijdse onderwerpen aan als: "De vrijmetselarij", 1886 (30) en later, zoals hierboven reeds geciteerd, extra-zittingen over "De kerk in de 19e eeuw" (1891), "Pius VII en Napoleon" (1904), "De Kulturkampf in Pruisen" (1906), "Ozanam" (1913) (31).

Een volgende topic die veel voorkomt is de godsdienst. Zoals hierboven geschetst, werden enkele vergaderingen volledig aan één onderwerp gewijd: "H. Theodorus" (1860), "St.-Jan Chrysostomus" (1878), "Xaverius" (1878 ook), "Karel de Grote en de H. Stoel" (1860). Wat de losse stukken betreft, is een hele reeks gewijd aan godsdienstig-historische onderwerpen. Zo b.v.: "De catacomben van Rome" (1846, Charles Nuytens, Gent), "De kerkvaders" waarover de ondervoorzitter Felix De Hert (32), Aalst, in 1878 een flink gestruktureerde verhandeling maakt van 22

van de Academie in 1879-80. Advokaat en gemeenteraadslid te Gent, katholiek volksvertegenwoordiger van het arrond. Dendermonde van 1898 tot 1935. Ondervoorzitter van de Kamer van 1918 tot 1928 en voorzitter van 1928 tot 1930. Kreeg in 1921 de titel van baron. Als voorzitter van de Academie volgde hij zijn broer Jules Tibbaut op, die tweemaal voorzitter was geweest in 1878-79 en Primus was in de Reto 1879. Jules werd doctor in de rechten en notaris.

(27) Oscar De Corte, ° Lede 1860. Werd als seculier priester pastoor te Maria-Aalter in 1908 en te Elversele van 1921 tot 1931. Overleed te Belsele in 1935.

(28) Jozef Carreer, ° Aalst 1824. Studeerde rechten en werd advokaat.

(29) Bijv. "Droom van Napoleon op het eiland St.-Helena" in 1844 door Charles De Dobbelaer, Brugge. "Napoleon op de rots van St.-Helena" in 1859 door Willem Carlier, Leuven. "O'Connell en de Ierse vrijheidsbeweging" in 1886 door Georges Vandenheuvel, Gent.

(30) "De vrijmetselarij", 1886, twaalf blz. door Louis Lekeu, Herentals.

(31) De teksten van de referaten na 1886 zijn niet bewaard.

(32) Felix De Hert, ° Aalst 1860, † Aalst 1925. Advokaat, burgemeester van Aalst van 1920 tot 1925. Provinciaal raadslid van Oost-Vlaanderen voor het kanton Aalst, van 1889 tot 1924. Stafhouder van de advokatenorde bij de rechtbank van Dendermonde.

kwartobladzijden. In hetzelfde jaar houdt de voorzitter Victor Van Sande, Erpe, een panegyriek op St.-Jan Chrysostomus, patroon van de welsprekendheid en dus ook van de Academie (33): 24 geschreven bladzijden. Twee jaar later gaf ook de voorzitter Emile Tibbaut, Kalken, een lofrede ten beste van 21 bladzijden over dezelfde figuur. Een panegyriek houden was een dankbare Academiebijdrage die vooral de voorzitters aansprak: in 1881 is het voorzitter Leon Bethune, Aalst, die in een panegyriek van 11 bladzijden Franciscus Xaverius huldigt. Hetzelfde jaar hield Gh. Jos. Barrez (34), Aalst, een toespraak van Xaverius tot de landvoogd van Malakka. Doch de Academieleden kregen ook eigentijdse onderwerpen te beluisteren. In deze tijd waarin de kerkelijke staten aan de Paus ontnomen werden, treffen we zeven toespraken aan over Pius IX die toen paus was. Hierin denkt men na over deze problematiek. Charles Van den Bossche (35), Aalst, geeft in 1880 een referaat van 16 bladzijden over Pius IX en de revolutie, terwijl in hetzelfde jaar Georges Verbiest uit Sint-Niklaas, een toespraak van 24 bladzijden houdt over "De tijdelijke macht van de H. Stoel", en hiervoor de vermelding "summa cum laude" krijgt (36).

In 1882 horen we de echo's van de schoolstrijd in de Vlaamse rede van Edgar De Sadeleer uit Mere: "Het onderwijs der jeugd moet de godsdienst tot grondslag hebben". Bij het overschrijven van zijn rede in het eeregister heeft Edgar in een voetnoot eraan toegevoegd: "De redenaar verbeeldt zich in de Kamer te spreken". Naast al deze onderwerpen die meestal godsdienstig-historisch zijn, is er een hele reeks kleinere meditatieve stukken rond bijv. de bijbel of de feesten van het kerkelijk jaar. Clemens Thibaut uit Kontich kreeg in 1878 "summa cum laude" voor een Vlaams kerstlied in zeven strofen. Tenslotte worden soms morele onderwerpen behandeld. In 1848 hekelt Cornelis Halflants (37), uit Tienen de aanvallen tegen alle burgelijk en kerkelijk gezag in Zwitserland, Frankrijk

(33) In het Academiereglement van 1842 stond de welbespraakte H. Gregorius van Nazianze aangeduid als patroon van de Academie. Omdat de reto-klas echter de H. Jan Chrysostomus (= de gouden mond) als haar patroon van de welsprekendheid vierde, vond men twee feesten blijkbaar teveel en moest Gregorius, na het eerste Academiejaar, het veld ruimen voor Chrysostomus.

(34) Ghisl. Jozef Barrez, ° Aalst 1860. Pastoor te Cornesse in 1898, daarna pastoor in Texas, U.S.A.

(35) Charles Van den Bossche, ° Aalst 1862. Werd jezuïet. Hij was vier jaar leraar te Gent, elf jaar leraar te Turnhout van 1902 tot 1913. Vanaf 1913 werd hij zielzorger te Kortrijk waar hij overleed in 1947.

(36) Andere zijn bijv. "Een visioen van Pius IX", 1879, negen blz. door Theophile Redant uit Nieuwerkerken. Vroeger al had Désiré Levionnois, Aalst, in 1848 een toespraak van Pius IX tot de Romeinen opgesteld.

(37) Cornelis Halflants, ° Tienen 1831. Hij werd dominikaan en bekleedde in die Orde de funktie van assistent van de provinciaal. In 1869-70 was hij aalmoezenier van de Zoeaven. Later, na één jaar op Corsica doorgebracht te hebben, trok hij naar Ecuador en was er dertig jaar werkzaam als missionaris. Hij overleed er te Banos in 1909.

en Italië in zijn bijdrage "De wanorde in de hedendaagse maatschappij". Louis De Canck, uit St.-Lievens-Houtem, geeft in 1879 in het Nederlands een parafrase op de mildheid via een citaat van La Fontaine "Plus fait douceur ~~sur~~ que violence", terwijl René Van den Bossche uit Aalst, in 1881 uitgaat van een citaat uit Vergilius "Labor omnia vincit improbus" en met lyrische geestdrift de weldaad van de arbeid beschrijft in 13 goedgevulde bladzijden.

Een laatste genre tenslotte dat veel beoefend en voorgedragen wordt is de *de poëzie.* We treffen een rijke verscheidenheid aan: odes, eclogen, elegieën, pastorales, stanza's en epigrammen. Een twintigtal Franse, een tiental Vlaamse gedichten en, heel merkwaardig, meer dan veertig Latijnse gedichten. Sommige Latijnse gedichten tellen drie à vier kwartobladzijden en vele zijn in perfekte hexameters geschreven. Jozef Carreer uit Aalst, van wie vier Latijnse gedichten bewaard zijn, schreef in 1844 "Somnium de Vergilio", Droom over Vergilius, drie bladzijden in hexameters. Désiré Levionnois uit Aalst schreef in 1848 twee bladzijden "Elegia in Helvetiae calamitates", een elegie over de rampen van Zwitserland. In 1878 werd een Latijnse ecloge over de dood van St.-Jan Chrysostomus, "Mors Sancti", in samenwerking gemaakt door twee dichters, nl. Hubert Van Lierde uit Zottegem en Theodoor De Naeyer uit Hofstade, een dialoog van drie bladzijden en half in hexameters. Alle mogelijke onderwerpen werden in Latijnse versmaat gezet: Kerstmis (bijv. een gedicht, in hexameters, van twee bladzijden en half door August Daens (39), (Aalst in 1843), de uitbarsting van de Etna, de inname van Jeruzalem tijdens de Kruistochten (Jozef Carreer, Aalst in 1843), de dood van Catilina, mijn duifje, klacht van België in 1830, de bijen in de Lente, Dirk Martens, de dood van Filips de Stoute, Stella Maris, een herdersdicht zoals de dialoog tussen Meliboeus, Menalcas en Heris, door Jozef Cauterman (40), Aalst enz. Ook moeilijke metra werden beoefend zoals de Alkaïsche versmaat (41). Odes, elegieën en eclogen zijn de meest voorkomende genres. Niet alleen de poëzie maar ook proza werd vaak in het Latijn voor het voetlicht gebracht: we telden 32 Latijnse toespraken. We beperken ons tot vier voorbeelden. Frans Papejans uit Schellebelle vertelt in 1848 de "Pugna ad Rozebeke", Camille De Windt uit Aalst heeft in 1858 een Nativitas of Kerstmisbeschrijving; de oom van Aloysius wil zijn neef afhouden van zijn roeping en daar maakt Louis Coppens uit Aalst een toespraak van acht kwartobladzijden van in 1880. Voorzitter Leon Bethune, Aalst, geeft in 1881 een "Oratio pro matheseos studio", een pleidooi voor de studie van

(38) Louis Coppens, ° Aalst 1863. Werd jezuïet-missionaris in India. Overleed te Torpa (Ranchi) in 1909.

(39) August Daens, ° Aalst 1823, werd in 1865 pastoor te Deurle. Overleed te Aalst in 1883.

(40) Jozef Cauterman, ° Aalst 1829, voorzitter van de Academie in 1848-49. Primus in de Reto 1849. Werd geneesheer.

(41) Oscar De Cooman, Ninove, maakte in 1879 een gedicht van anderhalve bladzijde in Alkaïsche versmaat. Hij kreeg de vermelding "maxima cum laude".

wiskunde, van vijf lange bladzijden. De kennis van Oude Talen leidde zo ver dat zelfs een Griekse tekst in proza of poëzie aan de Academie kon aangeboden worden: dit gebeurde viermaal; vanzelfsprekend zijn dit korte stukken (42).

Als we alle besproken genres nog eens overlopen, dan zien we een hele waaier van rijk uitgediepte thema's. Zijn er ook leemten? Waarschijnlijk wel: ook de natuurwetenschappen hadden kunnen dienen om de spreek-en schrijftalenten te bevorderen, ook de plastische kunsten, doch beide genres ontbreken totaal. Alle onderwerpen worden geput uit de literatuur, de geschiedenis, de godsdienst en de aktualiteit. Humanistische stukken zijn een uitzondering. Jozef Carreer uit Aalst hield in 1842 een kort pleidooi tegen de katten. Charles De Dobbelaer uit Brugge, voorzitter in 1844, hield een lange toespraak van elf kwartobladzijden over "De gewoonte een groet te brengen aan mensen die niezen" en een anomiem gebleven spreker had het in 1847 over "De door Frans I ingevoerde mode een baard te dragen".

Welke rol kreeg het Nederlands toebedeeld in de Academie? België en zijn onderwijs waren franstalig. Van 1843 tot 1845 krijgen we twee kleine Nederlandse referaten. De volgende jaren nog minder. Dit is begrijpelijk als men bedenkt dat Nederlands, evenals Engels en Duits, een facultatief vak was. Dit veranderde vanaf october 1865 toen, zonder overgang, het Nederlands ineens in alle klassen tegelijk werd ingevoerd als verplicht vak. Geleidelijk zal dit invloed krijgen op de Academie. Van 1877 tot 1882 werden elk jaar een negental Vlaamse stukken gesignaleerd in de Annalen: gedichten, lange verhandelingen, redevoeringen, improvisaties. Als dichter deed vooral Clement Thibaut uit Kontich zich opmerken: twee gedichten van elk zeven strofen in 1878, nl. "Kerstlied" en "Vergankelijkheid". Vlaamse poëzie vloeide ook uit de pen van Louis De Canck uit St.-Lievens-Houtem (1878), van Karel Lievens uit Nieuwerkerken (1880) en van Jozef Michiels uit Berlare (1881) (43). Achille Schockaert (44) uit Ottergem gaf in 1881 in het Nederlands een literaire analyse van elf bladzijden over de negentiende-eeuwse dichter Da Costa, terwijl Leon

(42) Zo schreven Camille Liefmans, Oudenaarde, in 1843 en Henri Cloostermans, Puurs, in 1844, elk een Grieks opstel van een halve bladzijde, de eerste over de Trojaanse oorlog, de tweede over de aarde. Een Grieks gedicht van Pierre Bries, Antwerpen, en een Grieks verhaal van Désiré Levionnois, Aalst, bleven niet bewaard omdat in het Academiejaar 1846-47 dat nochtans volgens de Annalen een rijkgevuld jaar was, slechts vijf referaten werden opgeschreven. In het geschenkschrift van 1840 (zie noot 25) schreef Vincent Baesten een lang Grieks gedicht van anderhalve bladzijde over O.-L.-Vrouw. Vincent Baesten, ° Brussel 1824, Primus in de Reto 1841, werd later jezuïet en publiceerde veel. Hij had de leiding van het tijdschrift *Précis Historiques* van 1880 tot 1898.

(43) Louis De Canck, "Moeder", een gedicht van 8 strofen, 1878. Karel Lievens een gedicht van 3 1/2 blz. "Lierzang over de gave van welsprekendheid bij Chrysostomus", 1880. Jozef Michiels: "Zinnebeeld der Tulpe" 1881.

(44) Achille Schockaert ° Ottergem 1860, werd seculier priester in het bisdom Gent, en daarna missionaris in de U.S.A.

Bethune hetzelfde jaar veertien bladzijden naar voor bracht over een roman van Conscience "Hoe men schilder wordt". De Vlaamse improvisaties van Louis De Canck en Karel Lievens in 1879 en 1880 hadden veel succes, zodat de kroniekschrijver in 1880 noteerde: "La tribune de notre assemblée a retenti des accents de notre belle langue flamande" (de onderwerpen van deze beide Vlaamse improvisaties waren bij Karel Lievens in 1880: "Tegenspoed doet het geluk beter smaken" en bij Louis De Canck in 1879 de spreuk "noblesse oblige"). Hendrik Lemmens uit Berlare die in 1882 een geestdriftige toespraak van Jan Borluut tot de Gentenaren bracht, besloot met de woorden: "Wij zullen de Franschman doen zien dat er nog Vlamingen zijn, wij zullen hem toonen dat er nog een Vlaamsch hart in onzen boezem klopt en dat wij moedige zonen zijn van den Vlaamschen Leeuw". De aktie van de Vlaamse Beweging liet zich aldus ook in de Academie voelen, tot later in 1910 en 1911 de grote toneelopvoeringen "Jozef in Dothan" en "Lucifer" van Vondel onder leiding van P. Stracke s.j. een volgende stap zouden mogelijk maken: vanaf 1913 is de Academie gesplitst in een Nederlandstalige en een Franstalige Kamer.

Op gevaar af een droge opsomming te bieden, vinden we het toch wenselijk alle voorzitters van 1842-1886 even apart te vermelden. Constant Carton, Brussel was tweemaal voorzitter in het stichtingsjaar 1842-43; Victor Speelman, Gent en Charles De Dobbelaer, Brugge in 1843-44; Henri Cloostermans, Puurs, en August Van Hoorebeke, Eeklo in 1844-45; Pierre Dierckx, Turnhout en Jozef Lesseliers, Beveren-Waas in 1845-46; Felix Van Becelaere, Brussel, tweemaal in 1846-47; Désiré Levionnois, Aalst en Désiré Van Mullem, Maldegem, in 1847-48; Jozef Cauterman, Aalst en Emile Van Doorne. Komen in 1848-49; Emile Duchêne, Brussel, en Leopold Lemaitre. Dendermonde in 1849-50. Na zeven jaren pauze werd de Academie opnieuw opgericht met Albert Liénart (45), Aalst in 1857-58; Adolf Daens was tweemaal voorzitter in 1858-59; Joseph Kuntgen, Luxemburg, tweemaal in 1859-60; Charles Van Weddingen, Wetteren tweemaal in 1860-61. Nu volgt een pauze van zestien jaar, waarna de Academie opnieuw werd opgericht met Victor Van Sande, Erpe, tweemaal voorzitter in 1877-78; Jules en zijn broer Emile Tibbaut, Kalken, allebei in 1878-80. Leon Bethune, Aalst, tweemaal in 1880-81; Emile Scheerlinck, Aalst, tweemaal in 1881-82 en Alex Hanin, Marche, tweemaal in 1885-86.

(45) Albert Liénart, ° Aalst, † Aalst 1871. Doctor in de Rechten te Leuven. Katholiek volksvertegenwoordiger voor Aalst van 1866 tot 1871. Toen de Academie opnieuw werd opgericht in het jaar 1857-58 werd hij tot voorzitter gekozen, doch behalve de ledenlijst en de verkiezingsakte werden dat jaar geen verslagen noch referaten in de registers opgeschreven. Een black-out dus.

(46) Schol. = scholastiek, nl. een jonge jezuïet die Wijsbegeerte en Letteren had gestudeerd maar nog geen studies van theologie had gedaan.

De voornaamste jezuëten, leraars van de Retorika, die als moderator de Academie begeleidden waren de stichter Schol. (46) Antoine Denis (1842-45), Schol. Jean-Fr. Leburton (1845-47), Schol. Theodore Ingels (1847-48), P. Jan Bapt. Delanne (1848-50), P. Aug. Onclair (1857-58), Schol. Thomas Azarias (1858-59) met Adolf Daens als voorzitter, P. Jos. Janssens (1859-61) en vooral P. Michaël Caris van 1877 tot 1882. Van 1885 tot 1886 flakkerde de Academie in de door ons behandelde periode nog eenmaal op met P. Firmin Tilman.

De Literaire Academie heeft een eminente pedagogische waarde gehad in de vorming van jongeren tot rijpe jeugd. Ze was rijk en verscheiden, haar vergaderingen waren een belangrijke aanvulling van de gewone lessen, omdat ze op een vrije en creatieve wijze met een enorme inzet een hele waaier van aktiviteiten openspreidde en bij haar opleiding tot schrijven en spreken resultaten bereikte die binnen de vier klasmuren ondenkbaar waren. Haar toespraken en dissertaties zijn getekend door het volle klassieke genre dat een zeer verzorgde, goed gestruktureerde taal en inhoud eiste en de gelegenheid bood heel de oratorische diversiteit tot uiting te laten komen. De nuchtere, onversierde radio- en T.V.-stijl van thans lijkt er mager bij. Toch was de Literaire Academie een vrije organisatie die niet door de studieprefectuur van de school was ingericht. Ze kon vrij opkomen, verdwijnen en weer voor onbepaalde tijd herleven. Haar voornaamste bloeitijd lag in drie korte periodes (samen achttien jaar) tussen 1842 en 1886, toen ze het best gestruktureerd was en zorgvuldig de Annalen en registers bijhield. Haar grootste concurrent was zonder twijfel het bloeiende Toneel- en Muziekleven, maar zelfs in de jaren dat ze niet bestond zien we haar invloed doorwerken in de Academische Zittingen die af en toe gehouden werden door leerlingen van de hoogste twee klassen, als een aanvulling of tegenwicht naast Toneel en Muziek. Academisch betekende dan in die jaren (bijv. na 1918) alleen nog "plechtig" en het aantal van deze zittingen was uiterst beperkt in vergelijking met de overvloed tijdens de Academiejaren, doch deze laatste hadden in het collegeleven duidelijk een blijvende bedding gegraven die nooit helemaal verdween. In 1879 had de Academie als eregast P. Chanderly s.j., studieprefect van het college te Liverpool: deze, zo verhaalt de kroniekschrijver, sprak de Academieleden toe en betreurde dat iets dergelijks ontbrak in het Engels opvoedingssysteem, omdat in Engeland de humaniora al te utilitair beschouwd werd als een voorbereiding op de examens aan de universiteiten van Londen en Oxford: "Men vormt geleerden bij ons, men vormt geen mensen meer die in staat zijn te spreken voor het publiek en naar

voor te brengen wat ze geleerd hebben". Het doel van de Academie was inderdaad niet mensen te vormen met "une tête bien pleine" (Rabelais), maar mensen die zowel volgens de jezuïetenpedagogiek van de Ratio Studiorum als volgens het zeventiende-eeuwse ideaal van "L'honnête homme" niet alleen een rijke ontwikkeling hadden, maar ook getraind waren om over de inhoud van hun kennis op een stijlvolle en doorvoelde wijze te schrijven en vooral te spreken.

D. Butaye s.j.
Pontstraat 7
9300 Aalst

BIBLIOGRAFIE 1988

H. VAN ISTERDAAL

AFKORTINGEN

AARD. De Aardrijkskunde
A.R.A. Algemeen Rijksarchief
ARC. Archeologie
ARI. Annalen van de geschied- en oudheidkundige kring Ronse
CNC. Carto-numisclub Geraardsbergen
ESB. Eigen Schoon en de Brabander
FAL. Heemkundige kring De Faluintjes
FO.VL. Toerisme in Oost-Vlaanderen
HG. Hand. van de Maatschappij voor geschiedenis en oudheidkunde Gent
HO. Hand. van de geschied- en oudheidk. kring Oudenaarde
HVG. Heemkundige vereniging De Gonde
KK. Kontaktblad verbond van de kringen voor heemkunde Oost-Vlaanderen
KUL. Katholieke Universiteit Leuven
L.A. Het Land van Aalst
Li. Liniaal
MEM. Mededelingen heemkundige kring Mere
MhH. Mededelingen heemkring Haaltert
NI. Ninove-info
RUG. Rijksuniversiteit Gent
S. Rond de stenen linde
TKW. Heem- en oudheidkundige kring Wichelen
TLR. Heemkundig genootschap Land van Rode
Tr. Triverius
UCL. Université Catholique de Louvain
VIAT. Tijdschrift voor geschiedenis van techniek en industriële cultuur
VS. Vlaamse stam
VUB. Vrije Universiteit Brussel
VVAK. Mededelingen van de vereniging voor Aalsters kultuurschoon
ZVK. Zuidvlaamse kultuurkrant

PLAN

I. Werkinstrumenten
   A. Gidsen (1)
   B. Bibliografieën (2-7)
   C. Bronnen a. Algemeen (8-12)
      b. Licentieverhandelingen (13-29)
      c. Inventarissen en archief (30-69)
   D. Hulpwetenschappen: numismatiek (70-71)

II. Archeologie (72-78)

III. Nationale en gewestelijke geschiedenis
   A. Algemeen (79-102)
   B. Rechtsgeschiedenis (103)
   C. Instellingen (-)
   D. Economische geschiedenis (104-114)
   E. Sociale geschiedenis (115-121)
   F. Godsdienstgeschiedenis (122-125)
   G. Militaire geschiedenis (126-128)
   H. Demografie (-)
   I. Politieke geschiedenis (129-131)
   J. Communicatie en verkeer (132)

IV. Kunst en kultuur (133-137)

V. Taal- en letterkunde A. Literatuur (138)
   B. Antroponymie (139)
   C. Dialektologie (140-142)
   D. Toponymie (143-146)

VI. Biografie (147)

VII. Familiegeschiedenis (148-164)

VIII. Wetenschappen A. Cartografie (165)
   B. Fauna en flora (166)
   C. Geneeskunde (167-168)

IX. Volkskunde A. Algemeen (169-174)
   B. Molens (175-180)

X. Toerisme (181)

XI. Gemeenten (Zie ook op naam van de fusiegemeenten)

I. Werkinstrumenten

A. Gidsen

1. DE HERDT (R.) en VANNIEUWENHUYSE (J.). Historie op perkament. Op zoek naar het verleden in het Gentse Stadsarchief. Gent, Dienst voor Culturele Zaken, 1988, 149 p.

B. Bibliografieën

2. DE WEERDT (D.) m.m.v. VAN LYSEBETTEN (A.). Socialisme en socialistische arbeidersbeweging in België. Bibliografie van werken en tijdschriftartikels, verschenen sedert 1944. Gent, Amsab, 1988, 138 p.
3. GERITS (J.). Bibliografie over bakhuizen in Vlaanderen. Ons Heem, 42, 1988, pp. 184-186.
4. GERITS (J.). Bibliografisch overzicht van het postwezen in Vlaanderen. Ons Heem, 42, 1988, pp. 62-67.
5. PHILIPPE (P.), e.a. België en de Eerste Wereldoorlog. Bibliografie. Brussel, Koninklijk Legermuseum, 1987, 598 p. (Centrum voor militaire geschiedenis, bijdragen nr. 21).
6. VAN ISTERDAEL (H.), e.a. Bibliografie, 1987. L.A., 40, 1988, pp. 117-160.
7. VAN WAGENINGEN (D.). Publikaties 1987. In: Belgische protestantse biografieën, supplement 1988. Brussel, Bollandistenstr. 40, 1988.

C. Bronnen

a. Algemeen

8. Charters van de graven van Vlaanderen (13de-14de eeuw). Index op: V. GAILLARD. Inventaire analytique des chartes des comtes de Flandre, Gent, 1857. Brussel, A.R.A., 1988, 37 p.
9. VAN ANSWAARDEN (R.), e.a. Chronologische lijsten van de geëxtendeerde sententiën berustende in het archief van de Grote Raad van Mechelen. Dl. IV 1541-1551. Brussel, 1985, 654 p.
10. VAN ANSWAARDEN (R.), e.a. Chronologische lijsten van de geëxtendeerde sententiën berustende in het Archief van de Grote Raad van Mechelen. Dl. V, 1551-1563. Opgesteld o.l.v. prof. J. Th. DE SMIDT. Brussel, 1987, 623 p.
11. VAN BOCKSTAELE (G.). Bronnen voor de studie van kloostergemeenschappen van het Land van Aalst, bewaard in het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Een verkenning. L.A., 40, 1988, pp. 309-332.
12. VANNOPPEN (H.). Een postgeschiedenis voor een landelijke gemeente. Bronnen en benaderingswijze. ons Heem, 42, 1988, pp. 41-56.

b. Licentieverhandelingen

13. DE VOS (P.). Bibliografie van de universitaire proefschriften over archeologie, kunstgeschiedenis en musikologie in verband met Oost-Vlaanderen, 1981-1985. In: Kultureel Jaarboek Oost-Vlaanderen, Bijdragen, nieuwe reeks, nr. 28, pp. 133-161.
14. WEZENBEEK (P.). Akademische proefschriften over de geschiedenis van de provincie Oost-Vlaanderen en het graafschap Vlaanderen (1981-1985). In: Kultureel Jaarboek Oost-Vlaanderen, Bijdragen, nieuwe reeks, nr. 28, 57-93. (met repertorium op de auteurs 1921-1985)
15. ANSEEUW (J.). Gallo-Romeinse waterputten in Vlaanderen. Een status quaestionis. RUG., 1987.
16. CALLEWAERT (B.). Le "meuble-sculpture"? Pieter De Bruyne, Louis Claus, Hubert Van Neste. UCL., 1985.
17. CRAENINCKX (G.). De kroniek van Boudewijn van Ninove. Bijdrage tot de geschiedschrijving van het middeleeuwse graafschap Vlaanderen. KUL., 1988.
18. DE GROOTE (K.). Archeologisch onderzoek in de gemeente Erpe. prospectie, analyse, synthese. RUG., 1987.
19. DEMUYTERE (D.). Demografische evolutie in de kasselrij en het arrondissement Oudenaarde. RUG., 1987.
20. DE PAEPE (C.). L.P. Boon en Pieter Daens vertellen hoe in de negentiende eeuw de arbeiders van Aalst vochten tegen armoede en onrecht. RUG., 1985. (Germ. filologie)
21. DUCASTEELE (M.). Status quaestionis van de paaldorpen in het Scheldebekken. KUL., 1987.
22. GHYSELS (G.). Het rijke klarenklooster van Gentbrugge (1285-1450): een prosopografische benadering van de familia. KUL., 1988.
23. NIHIL
24. VAN DER SMISSEN (Y.). Lexicale variatie in de standaardtaal in Herzele. Een vergelijking met vroeger onderzoek in Baarle-Hertog. Universitaire Instelling Antwerpen, 1985. (Germ. filologie)
25. VAN GEIT (D.). Archeologisch onderzoek van de gemeente Erembodegem. Prospectie, analyse, synthese. RUG., 1987.
26. VAN NERUM (V.). Het volksonderwijs in het bisdom Gent tijdens de 17de eeuw. KUL., 1988.
27. VAN TUERENHOUT (A.). De fibulae uit twee sakrale kuilen te Velzeke. Een typologische studie. KUL., 1987.
28. VERDUYN (I.). Van keramiek tot chronologische gegevens? Een studie van ijzertijdkeramiek uit grafvondsten in Vlaanderen. KUL., 1987.
29. WYNDAELE (B.). Paul de Mont. Een schrijver in de Belgische politiek. Zijn carière bij Rex. KUL., 1988.

c. Inventarissen en archief

30. MARECHAL (G). Gemeentearchief: om beter te bewaren verantwoord vernietigen een noodzaak. In: Gemeentekrediet van België, driemaandelijks tijdschrift, 42, 1988, nr. 166, pp. 37-49.
31. AERTS (E.). Administratieve briefwisseling van de Hervormde Rekenkamer (1787-1789). Brussel, A.R.A., 1988, 641 p.
32. ASAERT (G.). Wichelen (1796-1944). Inventaris van het gemeentearchief (hedendaagse periode). Brussel, A.R.A., 1988, 21 p.
33. ASAERT (G.) en VERSCHAEREN (J.). Onze-Lieve-Vrouweparochie te Ninove (1576-1835). Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988, 15 p.
34. BUNTINX (J.). Familie van Berlaere en aanverwante families (einde 14de eeuw-1845). Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988, 24 p.
35. BUNTINX (W.), (red.). Archieven van kerkfabrieken bewaard in het Rijksarchief te Gent. Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988, 101 p.
36. BUNTINX (W.). (red.). Oostvlaamse gemeenten (hedendaagse periode). Inventarissen. Brussel, A.R.A., 1988, 154 p.
37. BUNTINX (W.). (red.). Oostvlaamse kerkfabrieken (oud regime en hedendaagse periode). Addenda op: Archieven van Oostvlaamse kerkfabrieken. Delen I, II en III. Brussel, A.R.A., 1988, 57 p.
38. BUNTINX (W.). Leprozerie en abdij het "Rijke Gasthuis" te Gent (1146/49-1671). Regestenlijst. Brussel, A.R.A., 1988, 36 p.
39. BUNTINX (W.). Soeverein-baljuwschap van Vlaanderen. Brussel, A.R.A., 1988, 68 p.
40. BUNTINX (W.). Wetachtige kamer van Vlaanderen (1486-1794). Brussel, A.R.A., 1988.
41. DE BOCK-DOEHAERD (R.). Ministère de la justice. Administration de la bienfaisance et des prisons. Brussel, A.R.A., 1988.
42. DE RIDDER (P.). Inventaris van het oud archief van de kapittelkerk van Sint-Michiel en Sint-Goedele te Brussel. Brussel, A.R.A., 1988, 3 dln.
43. DESMEDT (H.). Lede (1794-1931). Inventaris van het gemeentearchief (hedendaagse periode). Brussel, A.R.A., 1988, 9 p.
44. DESMEDT (H.) en VERMEULEN (U.). Gentbrugge (1793-1957). Inventaris van het gemeentearchief (hedendaagse periode). Brussel, A.R.A., 1988, 13 p.
45. DE STOBBELEIR (D.) en THIELEMANS (M.-R.). Famille d'Anethan (XVe-XXe siècle). Brussel, A.R.A., 1988, 99 p.
46. GADEYNE (G.). Stad Ronse (Hedendaagse periode). Deel I. 1796-1918. Brussel, A.R.A., 1988, 290 p.
47. GADEYNE (G.). Sint-Amandusparochie te Aspelare-Nederhasselt (1533-1885). Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988, 20 p.
48. GEIRNAERT (N.). Het archief van de familie Adornes en de Jeruzalemstichting te Brugge. Dl. I: Inventaris. Brugge, Stadsarchief, 1987, 203 p.
49. GYSSELING (M.). Melsen (1792-1920). Inventaris van het gemeentearchief (hedendaagse periode). Brussel, A.R.A., 1988, 6 p.

50. LEROY (P.). Aide et protection aux dentellières du Comité national de secours et d'alimentation. Brussel, A.R.A., 1988, 11 p.
51. MARECHAL (G.). Scheldewindeke (1817-1947). Inventaris van het gemeentearchief (hedendaagse periode). Brussel, A.R.A., 1988, 8 p.
52. SCHOORMAN (R.). Abdij van Nieuwenbos te Gent (1223-1797). Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988, 34 p.
53. SCHOORMAN (R.) en BUNTINX (W.). Massemen-Westrem (1614-begin 19de e.). Inventaris van het gemeentearchief (oud regime). Brussel, A.R.A., 1988, 4 p.
54. VAN DER DONCKT (R.) en GADEYNE (G.). Sint-Amandusparochie te Outer (1629-1866). Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988, 7 p.
55. VAN ISTERDAEL (H.). Stad en baronie Ronse (Ancien Régime). Brussel, A.R.A., 1988, 301 p.
56. VAN ISTERDAEL (H.). Supplement op inventarissen van archieven van kerkfabrieken. Deel II. Kapittelkerk en parochiekerken van Ronse (G. Gadeyne). Brussel, A.R.A., 1988, 18 p.
57. VERKOOREN (A.). Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse. IIIe partie, tome IV (1415-1427). Introduction et tables par A. GRAFFART. Brussel, A.R.A., 1988, 535 p.
58. VERSCHAEREN (J.). Iddergem (1816-1942). Inventaris van het gemeentearchief (hedendaagse periode). Brussel, A.R.A., 1988, 10 p.
59. WYFFELS (A.). Erpe (1806-1947). Inventaris van het gemeentearchief (hedendaagse periode). Brussel, A.R.A., 1988, 7 p.
60. WYFFELS (A.). Mespelare (1795-1938). Inventaris van het gemeentearchief (hedendaagse periode). Brussel, A.R.A., 1988, 8 p.
61. WYFFELS (A.). Oordegem (1798-1928). Inventaris van het gemeentearchief (hedendaagse periode). Brussel, A.R.A., 1988, 9 p.
62. Abdij van Rozenberg te Waasmunster (15de-18de e.). Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988, 7 p.
63. Abdij van Terhagen te Gent (1246-18de eeuw). Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988, 13 p.
64. Comité van afgeschafte kloosters (1782-1787). Inventaris, Brussel, A.R.A., 1988, 2 p.
65. Dominikanenklooster te Gent (1352-18de e.). Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988, 6 p.
66. Jezuïetenklooster te Gent (1311-1775). Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988.
67. Kaarten en plannen (inventaris in handschrift) Brussel, A.R.A., 1988, 2 dln.
68. Onze-Lieve-Vrouw-Ten-Hole te Melle (1331-19de eeuw). Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988, 16 p.
69. Priorij van Sint-Agnes te Gent (1403-18de eeuw). Inventaris. Brussel, A.R.A., 1988, 11 p.

D. Hulpwetenschappen: numismatiek

70. TEMMERMAN (W.). De penningen van het bestuurscollege van de twee steden en van het Land van Aalst, L.A., 40, 1988, pp. 3-8.
71. VANHOUDT (H.). De muntvondsten in België uit de Merovingische periode. In: Belgisch tijdschrift voor numismatiek en zegelkunde, 134, 1988, pp. 41-88.

II. Archeologie

Zie nrs. 13, 15, 18, 21, 25, 27, 28.

72. BEECKMANS (L.). Een status questionis van het archeologisch onderzoek in het Land van Aalst. L.A., 40, 1988, pp. 247-254.
73. CALLEBAUT (D.), MILIS (L.), DEVOS (P.) en VAN DER MEIREN (J.P.). Ename - Oudenaarde - Mullem. Archeologisch historische route. Brussel, Nationale dienst voor opgravingen, 1988, 70 p.
74. CROMBE (Ph.). Prehistorische vondsten in het Zuid-Oostvlaamse heuvelgebied. ARI., 37, 1988, pp. 193-201.
75. DE SMET (M.) en DE MEESTER (P.). Wie het kleine niet eert. Aspecten van het burgerlijk huisraad in de Nederlanden van de 15de tot de 17de eeuw. Tentoonstellingscatalogus stedelijk museum St.-Niklaas (14 febr.-4 april 1988). In: Vobov-info, 1987-1988, nrs. 28-29.
76. DE SWAEF (W.) en PIETERS (M.). Archeologische activiteiten in het Aalsterse in 1987. VVAK., 15, 1988, pp. 26-27.
77. REVILLION (S.) en DELMAIRE (B.). La collection Louis Théry à Lille. Revue du Nord, 70, 1988, pp. 123-173.
78. WALSCHOT (L.). Het geologisch instituut van de rijksuniversiteit Gent ten dienste van archeologie en heemkunde. Gent, Kulturele aangelegenheden provincie O.-Vl., 1988, 25 p.

III. Nationale en gewestelijke geschiedenis

A. Algemene geschiedenis

Zie nrs. 14,73.

79. ART (J.). Op zoek naar verklaringsfactoren voor de macht van de geestelijkheid in rurale samenlevingen: het Vlaamse geval 1770-1844. In: Machtsstructuren in de plattelandsgemeenschappen... Brussel, Gemeentekrediet, 1988, pp. 519-530.
80. BASTIAEN (F.). Machtsstrijd om een ambtenaar: de veldwachter in de 19de eeuw. In: Machtsstructuren in de plattelandsgemeenschappen... Brussel, Gemeentekrediet, 1988, pp. 531-553.
81. CHERRETTE (M.). Institutionele evolutie van het Land van Aalst. Deel I: middeleeuwen. L.A., 40, 1988, pp. 255-268.

82. COPPEJANS-DESMEDT (H.) en HUYGEHEBAERT (J.). Het culturele leven in onze provincies onder Frans bewind. Het departement van de Schelde. In: Gemeentekrediet van België, driemaandelijks tijdschrift, 42, 1988, nr. 164, pp. 55-73.
83. DAELEMANS (F.) m.m.v. SCHEELINGS (F.G.). De economische impact van de heerlijkheid op het platteland. In: Machtsstructuren in de plattelandsgemeenschappen... Brussel, Gemeentekrediet, 1988, pp. 451-467.
84. DE KEZEL (L.). Mutaties in het grondbezit als afspiegeling van de veranderende machtsverhoudingen op het Vlaamse platteland. Test-case: Zaffelare 1748-1859. In: Machtsstructuren op plattelandsgemeenschappen... Brussel, Gemeentekrediet, 1988, pp. 695-712.
85. DE VOS (L.). Het proces van Egmont. dl. III. Veroordeling en terechtstelling. Jaarboek Zottegemse Culturele Kring, 30, 1987, 200 p.
86. DE WIN (P.) en MOENS (F.). De "roepstenen" en "kerkpuien" in de provincie Oost-Vlaanderen. Bijdrage tot de orale bekendmakingen in het verleden. HG., 1988, pp. 5-68.
87. DUPONT-BOUCHAT (M.-S.). La repression des croyances et des comportements populaires dans les Pays-Bas: l'église face aux superstitions (XVIe-XVIII s.). In: Standen en Landen, 86, 1987, pp. 117-146.
88. HAEGEMAN (M.). De Anglofilie in het graafschap Vlaanderen tussen 1379 en 1435. Standen en Landen, 90, 1988, 279 p.
89. De hekserij in de Nederlanden onder het Ancien Régime. Juridische, institutionele en sociale aspecten. Red. dupont-Bouchat (M.-S.). Standen en Landen, 1987, nr. 86, 237 p.
90. JACOBS (M.). Charivari in Vlaamse dorpen (18de-20ste eeuw). Macht, cultuur en symbolisch-geweld. In: Machtsstructuren in plattelandsgemeenschappen... Brussel, Gemeentekrediet, 1988, pp. 589-614.
91. JANSSENS (L.) (ed.). Handelingen van het eerste Congres van de Federatie van Nederlandstalige Verenigingen voor oudheidkunde en geschiedenis van België te Hasselt, 19-22 aug. 1982. dl. I, Mechelen, 1988, 348 p.
92. Machtsstructuren in de plattelandsgemeenschappen in België en aangrenzende gebieden (12de-19de eeuw). Handelingen 13de internationaal colloquium Spa, 3-5 sept. 1986. Brussel, Gemeentekrediet, historische uitgaven in 8°, nr. 77, 1988, 825 p.
93. POULUSSEN (P.). Van burenlast tot milieuhinder. Het stedelijk leefmilieu, 1500-1800. Kapellen, uitgeverij Pelckman, 1987, 207 p.
94. PREVENIER (W.). Inzicht van kritische tijdgenoten in de sociale facetten der fiscaliteit en in sociaal-politiek onrecht in Vlaanderen (13de-15de eeuw). In: Arbeid in veelvoud, Brussel, VUB-press, 1988, pp. 51-60.
95. Revolt and emigration. Refugees from the Westkwartier in Sandwich in the XVIth century. Dikkebus-Ieper, Westhoek, 1988, 125 p.

96. THOEN (E.). Landbouwekonomie en bevolking in Vlaanderen gedurende de late Middeleeuwen en het begin van de Moderne Tijden. Testregio: de kasselrijen van Oudenaarde en Aalst. Gent, Belgisch Centrum voor Landelijke Geschiedenis, 1988, 2 dln. 1345 p.
97. THOEN (E.). Rechten en plichten van plattelanders als instrumenten van machtspolitieke strijd tussen adel, stedelijke burgerij en grafelijk gezag in het laat-middeleeuwse Vlaanderen. Buitenpoorterij en mortemainrechten ten persoonlijken titel in de kasselrijen van Aalst en Oudenaarde vooral toegepast in de periode rond 1400. In: Machtsstructuren in de plattelandsgemeenschappen... Brussel, Gemeentekrediet, 1988, pp. 469-490.
98. VANDERPIJPEN (W.). De proto-industrialisatie in Vlaanderen: een grote regionale diversiteit. In: Arbeid in Veelvoud, Brussel, VUB-press, 1988, pp. 123-130.
99. VAN ISTERDAEL (H.). Financiële factoren als basis voor machtsposities in plattelandsgemeenschappen. In: Machtsstructuren in de plattelandsgemeenschappen... Brussel, Gemeentekrediet, 1988, pp. 249-261.
100. VERHOEVE (A.) en LARNOE (G.). Landboeken. Mogelijkheden en beperkingen voor historisch-geografisch onderzoek. Tijdschrift van de Belgische Vereniging voor Aardrijkskundige Studies, 57, 1988, pp. 319-345.
101. Verliefd, verloofd, getrouwd. Catalogus van de tentoonstelling Brussel A.S.L.K., 1988, 366 p.
102. "1585: op gescheiden wegen...". Handelingen van het colloquium over de scheiding der Nederlanden, gehouden op 22-23 november 1985, te Brussel. Uitgeg. door J. Craeybeckx, F. Daelemans, F.G. Scheelings. Brussel, centrum voor sociale structuren en economische conjunctuur VUB., 1988.

B. Rechtsgeschiedenis

Zie nrs. 9, 10.

103. OPSOMMER (R). Het vigerende leenrecht in het graafschap Vlaanderen, veertiende-vijftiende eeuw: status quaestionis en mogelijkheden van het onderzoek. In: Tijdschrift voor geschiedenis, 101, 1988, pp. 396-406.

C. Instellingen

Zie nr. 81.

D. Economische geschiedenis

Zie nrs. 96, 145.

104. DE KEZEL (L.). Grondbezit in Vlaanderen 1750-1850. Bijdrage tot de discussie over de sociaal-economische ontwikkeling op het Vlaamse platteland. Tijdschrift voor geschiedenis, 14, 1988, pp. 61-102.

105. Gids voor handel en nijverheid van het arrondissement Dendermonde. Dendermonde, Kamer voor koophandel en nijverheid, 1986, 416 p.
106. LAMARCQ (D.). Dagelijks leven te Ninove omstreeks 1750. Joannes Rechters, kuiper, brouwer en herbergier. L.A., 40, 1988, pp. 77-104.
107. SCHOLLIERS (E.). Prinsen en boeren in de vrijheerlijkheid Steenhuize. L.A., 40, 1988, pp. 9-64.
108. VANDENBROEKE (C.). De linnennijverheid in Vlaanderen, 17de-18de eeuw. VIAT, 6, 1988, nr. 1-2, pp. 3-7.
109. VAN ISTERDAEL (H.). De invloed van de fiscaliteit op het inkomen van de plattelandsbevolking van het Land van Aalst in de 17de en 18de eeuw. In: Handelingen van het eerste congres... (zie nr. 91), pp. 291-308.
110. STUYVER (P.). Het landbouwmaterieel bij ons 1850-1950. MEM., 28, 1988, pp. 11-16, 21-25, 63-67.
111. VANDOMMELE (H.). Pruimen voor miljoenen. De geschiedenis van slee tot eierpruim en andere prunussen. Verleden, heden, toekomst. St.-Niklaas, St.-Gillisbaan 80, 1987, 255 p.
112. VANDOMMELE (H.). Pruimen in de Nederlanden. Een historische schets. Ons Heem, 42, 1988, pp. 108-111.
113. VAN ISTERDAEL (H.). landbouwstrukturen in het Land van Aalst (17de-18de eeuw). L.A., 40, 1988, pp. 269-308.
114. VERHULST (A.). De zogenaamde agrarische revolutie van de middeleeuwen. Spiegel Historiael, 23, 1988, pp. 239-243.

E. Sociale geschiedenis

Zie nrs. 2, 167.

115. Bewogen beweging: 60 jaar KSJ-KSA-VKSJ. Leuven, Kadoc, 1988.
116. LAMARCQ (D.). Een methodologisch onderzoek naar de omvang en de evolutie van de behoeftigheidsgraad op het platteland. Het Land van Aalst (1650-1850). In: Handelingen van het eerste congres... (zie nr. 91), pp. 251-261.
117. ROOSEMONT (F.). De waarde van militieregisters in het sociaaldemografisch onderzoek: test-case de provincie Oost-Vlaanderen tijdens de eerste helft van de 19de eeuw. In: Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis, 1987, nr. 4, pp. 257-298; 1988, nr. 5, pp. 321-339; nr. 6, pp. 385-434.
118. SCHEELINGS (F.G.). Het werkgedrag en de arbeidsmoraal van de plattelandsbevolking op de vooravond van de Industriële Revolutie. In: Arbeid in Veelvoud, Brussel, VUB-press, 1988, pp. 98-112.
119. Tussen bescherming en verovering. Sociologen en historici over zuilvorming. Leuven, Universitaire Pers, 1988.
120. VAN BUYTEN (L.). Sociale geschiedenis en stratificaties: een onderzoek door een werkgroep uit het departement geschiedenis Katholieke Universiteit Leuven. In: Handelingen van het eerste congres... (zie nr. 91), pp. 231-240.

121. VAN ISTERDAEL (H.). Arbeid en seksualiteit. Een onderzoek naar de seksuele agressie op het vrouwelijk dienstpersoneel in het Ancien Regime. In: Arbeid in Veelvoud, Brussel, VUB-press, 1988, pp. 113-122.

F. Godsdienst geschiedenis

Zie nrs. 7, 11.

122. BERINGS (G.). Een onderzoek van de patrocinia van de parochiekerken in Vlaanderen en Noord-Frankrijk, bronnen voor een vernieuwde christianisatiegeschiedenis. In: Handelingen van het eerste congres... (zie nr. 91), pp. 3-9.
123. BRAEKMAN (E.M.). Histoire du Protestantisme en Belgique au XIXme siècle; première partie 1795-1865. Flavion-Florennes, Ed. Le Phare, 1988, 359 p.
124. SIMONS (W.). Bedelordekloosters in het graafschap Vlaanderen. Chronologie en topografie van de bedelordenverspreiding vóór 1350. Brugge, Stichting Jan Cobbaut - St.-Pietersabdij Steenbrugge, 1987, 207 p.
125. VAN DE VELDE (F.). Priester Poppe te Leopoldsburg 1922-1924. Antwerpen, 1988, 935 p.

G. Militaire geschiedenis

Zie nrs. 5, 117, 161.

126. DEWEER (J.P.). De slag aan de Schelde - 1918. Oudenaarde. V.V.V., 1988, 174 p.
127. MORRE (V.). Het deporteren der Belgische arbeiders in 1916. Tr., 18, 1988, nr. 1, pp. 22-39; nr. 2, p. 9.
128. STROOBANTS (A.). De Dendermondse burgerwacht. Van burgerlijke wacht tot burgerwacht. Dendermonde, Stadsbestuur, 1986, 100 p. (Er bestaat ook een catalogus van de tentoonstelling).

H.Demografie

Zie nrs. 19, 117.

I. Politieke geschiedenis

Zie nrs. 2.

129. STROBBE (J.). Een christen-democraat te Brugge. Enkele nieuwe aspecten omtrent Camiel Moeyaert (1869-1946). Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis, 125, 1988, pp. 97-118.
130. VAN VELTHOVEN (H.). De parlementaire positie van de christen-democratie, 1894-1914. In: Arbeid in Veelvoud, Brussel, VUB-press, 1988, pp. 225-232.
131. VERDOODT (F.J.). De dissidente christen-democratie in België: geschiedenis en stand van de bronnen. In: Handelingen van het eerste congres... (zie nr. 91), pp. 81-92.

J. Communicatie en verkeer

Zie nrs. 4, 12, 86.

132. STROOBANTS (A.). 150 jaar spoorwegen te Dendermonde 1837-1987. Catalogus van de tentoonstelling 8-29 nov. 1987. Dendermonde, stadsbestuur, 144 p.

IV. Kunst en Kultuur

Zie nrs. 3, 13, 82.

133. CORNELIS (E.). De kunstenaar in het laat-middeleeuwse Gent. II. De sociaal-economische positie van de meesters van de Sint-Lucasgilde in de 15de eeuw. HG., 1988, pp. 95-138.
134. FAUCONNIER (A.) m.m.v. P. ROOSE. Pieter Van Peteghem en zijn plaats in de Vlaamse orgelbouw van het rococo. De Orgelkunst, 11, 1988, pp. 3-18, 70-76, 99-113, 147-155.
135. HUYGHEBAERT (J.). Oud en nieuw toneel in het graafschap Vlaanderen. 1750-1815. Brussel, Facultés universitaires Saint-Louis. 1988, 146 p. (Studiecentrum 18de-eeuwse Zuidnederlandse Letterkunde, cahier nr. 1).
136. ROBIJNS (L.). Monumentaal en landschappelijk kultuurpatrimonium in het land van Aalst. L.A., 40, 1988, pp. 333-352.
137. VAN BALBERGHE (G.). Georges Vandevelde "Le peintre des collines". ARI., 37, 1988, pp. 275-278.

V. Taal- en Letterkunde

A. Literatuur

LOUIS PAUL BOON. In: Sic, letterkundig tijdschrift najaar 1988.

B. Antoponymie

139. VAN LOON (J.). Morfeemgeschiedenis en -geografie der Nederlandse toenamen. Kortemark-Handzame, Familia et Patria, 1981, 553 p.

C. Dialektologie

REDANT (G.). Onze streektaal onder de loep. MhH., 8, 1988, nr. 3, pp. 15-17; nr. 4, pp. 6-8.

141. VAN DER EECKEN (G.). Schellebels volkswoordenboek. S., 13, 1988, pp. 43-73.
142. VAN DURME (L.). Over zonderlinge "ei" en intervokalische "d" in de (zuid)oostvlaamse dialekten. In: Vruchten van z'n akker. (Huldeboek prof. V. F. Vanacker). Red. M. Devos en J. Taeldeman, RUG., Seminarie voor Nederlandse Taalkunde en Vlaamse dialectologie, 1986, pp. 413-435.

D. Toponymie

143. BERINGS (G.). Toponiemen uit het Oudenaardse. HO., 26, 1989, pp. 71-133.
144. GOETHALS (P.). Hillegemse toponymen en oude straatnamen. De Beiaard, 87, 1988, 2, 9, 16, 23 en 30 januari.
145. KERCKHAERT (N.). Oude Oostvlaamse hoeven. Gent, Federatie voor toerisme, 1988, 661 p.
146. MOLEMANS (J.). Gids bij het historisch toponiemenonderzoek. Brussel, A.R.A., 1988, 70 p. (Miscellanea archivistica nr. 43).

VI. Biografie

147. Nationaal Biografisch Woordenboek. Dl. 12. Brussel, Paleis der Academiën, 1987, 848 kolommen.
(Uit ons werkgebied: Jan, genaamd Julius De Geyter, geboren te Lede; jan Frans Ghisleen Huleu, geboren te Geraardsbergen; Maarten Stoop, geboren te Aalst)

VII. Familiegeschiedenis

148. BRAET (A.). Het geslacht Van Nuffel uit de Faluintjes. Erembodegem, Rooms-Hofstr. 5, 1988.
149. LAMARCQ (D.). Reklame en affiches als bron voor de genealogische vorser. Test-case: Zottegem. VS., 24, 1988, pp. 547-553.
150. LIEVENS (R.). Buitenpoorters van Aalst. Haaltert, Heemkundige kring, 1988, 4 dln.
151. MEERT (D.). Lotelingen uit de provincie Oost-Vlaanderen die zich ter inlijving niet hebben aangeboden 1816-1855. Moorsel, eigen beheer, [1988], 117 p.
152. VAN BUTSELE (P.). Indices op het groot poortersboek van Oudenaarde of Poortersbouc der stede en caele van Audenaerde (A° 1288-1550). Ronse, bij auteur, 1988, 28 p.
153. VAN BUTSELE (P.). Alfabetische klappers met genealogische analyses op de staten van goederen van Oudenaarde A° 1489-1500. Register nr. 10. Oudenaarde, Stadsarchief, 1988, 211 p.
154. VAN BUTSELE (P.). Alfabetische klapers met genealogische analyses op de staten van goederen van Oudenaarde A° 1500-1504. Register nr. 11. Oudenaarde, Stadsarchief, 1988, 128 p.
155. VAN BUTSELE (P.). Alfabetische klappers met genealogische analyses op de staten van goederen van Oudenaarde A° 1504-1510. Register nr. 12. Oudenaarde, Stadsarchief, 1988, 284 p.
156. VAN BUTSELE (P.). Alfabetische klappers met genealogische analyses op de staten van goederen van Oudenaarde A° 1510-1515. Oudenaarde, Stadsarchief, 1988, 122 p.
157. VAN BUTSELE (P.). Alfabetische klappers met genealogische analyses op de staten van goederen van Oudenaarde A° 1516-1524 (register nr. 14). Oudenaarde, Stadsarchief, 1988, 229 p.

158. VAN BUTSELE (P.). Alfabetische klappers met genealogische analyses op de staten van goederen van Oudenaarde A° 1536-1540 (register nr. 18). Oudenaarde, Stadsarchief, 1988, 156 p.
159. VAN BUTSELE (P.). Alfabetische klappers met genealogische analyses op de staten van goederen van Oudenaarde A° 1540-1542 (register nr. 19). Oudenaarde, Stadsarchief, 1988, 149 p.
160. VAN BUTSELE (P.). Alfabetische klappers met genealogische analyses op de staten van goederen van Oudenaarde A° 1542-1546 (register nr. 20). Oudenaarde, Stadsarchief, 1988, 174 p.
161. VAN DER BIEST (U.). Bonaventura Ghijsels, soldaat van Napoleon in het 7e linieregiment. Aalst, Fonteinstr. 29, 1988, 152 p. (Met gegevens over soldaten van dit linieregiment uit het Scheldedepartement.).
162. VAN HELLEMONT (J.). Groot alfabetisch register van namen en blazoenen. Leuven, Acco, 1988, 626 p.
163. VAN ISTERDAEL (H.) en VANWYMEERSCH (M.). Staten van goed van de stad Ronse (1426-1796). Index, Brussel, A.R.A., 1988, 92 p.
164. VAN ISTERDAEL (H.) en VANWYMEERSCH (M.). Index op de staten van goed van de dorpen van het Land van Rotselaar. Brussel, A.R.A., 1988, 119 p.

VIII. Wetenschappen

A. Cartografie

Zie nr. 67.

165. COCK (M.). De oudste meesterkaart van het "Land van Aalst" (Jacques Horenhaudt). L.A., 40, 1988, pp. 235-246.

B. Fauna en Flora

166. VAN DROMME (D.). Historische schets van het stedelijk groen. Groenkontakt, 14, 1988, pp. 218-228, 276-282.

C. Geneeskunde

167. DEPUYDT (J.), e.a. Het verbond der verzorgingsinstellingen 1938-1988. Vijftig jaar ten dienste van de caritas-verzorgingsinstellingen. Leuven, VVI-Kadoc, 1988, 240 p. (Met historiek van de geneeskundige verzorging).
168. VELLE (K.). Bronnen voor de medische geschiedenis: de Belgische medische pers (begin XIXde eeuw-1940). In: Annalen van de Belgisehe Vereniging voor de geschiedenis van de hospitalen en de volksgezondheid, XXIII-XXIV, 1985-1986, 1988, pp. 68-119.

IX. Volkskunde

A. Algemeen

Zie nrs. 87, 101.

169. DE BOER (P.), STROUKEN (I.) en VAN DER ZEIJDEN (A.). Kermis, een volksvermaak in de schijnwerpers. In: Volkscultuur, tijdschrift over tradities en tijdsverschijnselen, 5, 1988, nr. 2. (met een bibliografie)
170. DE VUYST (J.). Zwaaien met de hollepot, een oude lichtmistraditie te Mere. Info Hof ten Dale, 12, 1988, nr. 1.
171. DE WILDE (P.). Kerk- en volksgebruiken te lande rond 1925. Herinneringen van een misdienaar. HVG., 16, 1988, nr. 3-4, pp. 33-51.
172. TEMMERMAN (D.). Iets over doodsbeeldekens (bidprentjes, doodssantjes). S., 13, 1988, pp. 40-42.
173. GHYSENS (J.). Aalst en Maria. Kapellen van volksdevotie. Aalst, 1988, 60 p.
174. VAN DER LINDEN (R.). Mariabedevaartvaantjes. Volksdevotie op 1175 vaantjes. Brugge, Tabor, 1988, 328 p.

B. Molens

175. DEDEKEN (C.). Watermolens op de Maarkebeek:... een toeristisch potentieel? FO. VL., 37, 1988, pp. 8-11.
176. HERPELINCK (H.J.). Het molenoctrooi tijdens de revolutionaire periode (1786-1794). Molenecho's, 16, 1988, pp. 95-101.
177. HUYS (P.). Een lijst der Oostvlaamse windmolens anno 1923. Molenecho's, 16, 1988, pp. 102-105.
178. LEMMENS (K.). 18de eeuwse octrooiaanvragen (voor de oprichting van molens). Ons molenheem, 1988, nr. 3, pp. 4-15.
179. N.N. Molenvermeldingen in Vlaanderen in 1467. Molenecho's, 16, 1988, pp. 171-181.
180. WEZEMBEEK (P.) en DHONT (E.). Museumgids provinciaal molenmuseum Wachtebeke. Kultureel Jaarboek Oost-Vlaanderen, Bijdragen, nieuwe reeks nr. 28, pp. 1-56.

X. Toerisme

181. DE ROY VAN ZUYDEWIJN (N). Met het oog op West- en Oost-Vlaanderen. Haarlem, J.H. Gottmer, 1986, 182 p.

XI. Gemeenten (Zie ook op naam van de fusiegemeenten)

Aaigem

Zie nrs. 5, 10, 39, 96, 145, 150, 164, 178, 277, 302.

182. LIESSENS (G.). Nieuw torenuurwerk te Aaigem. Een contract uit 1715. MEM., 28, 1988, p. 56.
183. LIESSENS (G.). Een verslag over het lager onderwijs te Aaigem in de periode 1830-1900. MEM., 28, 1988, pp. 48-54.
184. LINDEMANS (L.). Aanvullingen III bij de geschiedenis van de familie Lindemans. ESB., 71, 1988, pp. 73-92. (families De Geijtere, Polfliet, Van Boven, Luycx)

Aalst

Zie nrs. 2, 8, 9, 10, 16, 20, 31, 37, 39, 41, 42, 46, 47, 50, 52, 55, 56, 57, 66, 67, 68, 71, 76, 96, 97, 134, 135, 145, 147, 148,150, 173, 178, 179, 184, 369, 370, 420, 490.

A. Gids

185. Informatiebrochure O.C.M.W. Aalst. Aalst, 1988, 30 p.

B. Archeologie

186. DE SWAEF (W.). Aalst: oude muntvondstmelding. ARC., 1987, p. 36.
187. DE SWAEF (W.) en PIETERS (M.). Aalst (O.-Vl.): stadsarcheologisch onderzoek. ARC., 1986, p. 111.
188. DE SWAEF (W.) en PIETERS (M.). Burgerlijke huisraad uit de late en post-middeleeuwen. Enkele vondsten uit Aalst. Brochure uitgeg. door de Aalsterse Vereniging voor Archeologie ter gelegenheid van de tentoonstelling in het oud-hospitaal, herfst 1988.
189. PIETERS (M.). Aalst: gepolijste bijl. ARC., 1988, p. 25.

C. Geschiedenis

190. DE MEERLEER (A.). Theodoor Dommer, 19de-eeuws politiek militant uit het Aalsterse. VVAK., 15, 1988, pp. 96-97.
191. DE PAEPE (Ph.). Herinneringen Volkstypen en vaartkapoenen. Mensen en dingen uit het Aalst van 1905. Aalst, eigen beheer, 1987, 102 p.
192. DE PAEPE (P.). Herinneringen uit 1905, verzameld werk van Philip De Paepe. Aalst, VVAK., [1988].
193. GHYSENS (J.). Herbergen en verenigingen Aalst 1880-1900. Aalst, Genootschap voor Aalsterse geschiedenis, 1988.
194. LH. "Zilveren" Opstandingskerk te Aalst. De Voorpost, 40, 1987, nr. 38.
195. MINDIS. 't Faboer in rep en roer! Uit de dagen van de bevrijding (september 1944). Ascania, 31, 1988, pp. 102-108.
196. N.N. De viering van het jubilee der kapel van onze lieve Vrouw ter Druiven in 1815. VVAK., 15, 1988, pp. 23-25.

197. PODEVIJN (D.). Honderd jaar kristelijke mutualistische solidariteit te Aalst. Herinneringsbrochure uitgegeven naar aanleiding van de viering van 100 jaar kristelijke ziekenfondsen te Aalst, 19-20 maart 1988, 52 p.
198. TANGHE (C.). Gij zult uw man gehoorzamen, alle dagen van uw leven... L.A., 40, 1988, pp. 67-72.
199. VAN CAMPENHOUT (F.). Daensistisch voorman Jan-Baptist De Neve ° Aalst, 25-3-1870. Priester Daensbulletin, 12, 1988, nr. 5, pp. 4-5.
200. DE WITTE (A.). Overzicht van provinciale oversten van de Wilhelmietenorde, en van prioren en monniken in het klooster te Beveren in de 17de eeuw. Het Land van Beveren, 31, 1988, pp. 86-97.
201. GEVERS (L.). Bewogen jeugd. Ontstaan en ontwikkeling van de katholieke Vlaamse Studentenbeweging (1830-1894). Leuven, Davidsfonds, 1987.
202. GHYSSAERT (J.). Oratorianen in onze gewesten tussen 1626 en 1729. VS., 24, 1988, pp. 91-101, 237-240.
203. VERLEYEN (W.). Necrologium van Affligem. ESB., 71, 1988, pp. 93-112, 215-224, 441-472.

D. Economie

204. DE BRABANDERE (P.). Het distributie-apparaat van Aalst. Vergelijking 1973-1986. In: Informatieblad economisch en sociaal instituut voor de middenstand, 1988, nr. 4.
205. VAN MERRIS (X.). Intercom bouwt een nieuwe produktie-eenheid voor het Aalsterse. Interstoomnet. In: Elektriciteit, 1988, nr. 186.
206. VLASSENBROECK (W.). De Belgische banksector: spreidingspatronen en confrontatie met de stedenhiërarchie. AARD., 11, 1987, pp. 319-340.

E. Gebouwen en Monumenten

207. COURTEAUX (F.). De mouttoren van Aalst. VVAK., 15, 1988, p. 22, p. 77.
208. DEVOS (P.), DE KEGEL (A.) en ROBIJNS (L.). Beschermde monumenten, stadsgezichten en dorpsgezichten. In: Kultureel jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen 1987, pp. 151-188.
209. FELIX (J.-P.). Les photos d'orgues de Floris Van Der Mueren. In: Mélanges d'organologie II. Brussel, 1980, pp. 84-124 + ill.
210. HEYMAN (J.M.). De kapel van het St.-Jozefcollege. De Voorpost, 40, 1987, nr. 37.
211. MOORTGAT (P.), e.a. Inventaris landelijke kapellen Aalst. Aalst, 1986, 3 dln.
212. N.N. Renovatie in Aalst: "De Greppert". In: Bestuursblad uitgegeven door de kultuur- en vormingsdienst - NCMV - jan.-feb. 1986, p.8.

213. Rijksadministratiecentrum Pupillen - Aalst. Renovatiewerken 1969-1988. Brussel, Regie der Gebouwen, Ministerie van Openbare Werken, 1988, 95 p.
214. VAN HOORICK (B.). Socialistische lokalen te Aalst van 1885 af. Voor Allen, 50, 1988, nrs. 14-18.
215. VAN WITTENBERGHE (O.). Bekroning van geslaagde restauraties 1987-1988. KK., 12, 1988, nr. 3 en 4.
216. VERLEYEN (W.). De abdijhoeven (van Affligem) buiten de gemeente Affligem. Jaarboek heemkring Belledaal, 1987, pp.10-31.
217. VOETS (A.). Jean Canneel-Claes. Bezieler van de functionele tuin. Monumenten en landschappen, 6, 1987, nr. 6, pp. 39-48.

F. Kunst en Kultuur

218. BEKKERS (L.). Pieter De Bruyne, de ontwerper als kunstenaar. Ons erfdeel, 31, 1988, pp. 175-181.
219. N.N. In memoriam Pieter De Bruyne. In: Kultureel jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen 1987, p. 232.
220. ARNOUTS (L.). Aalst is een cultureel centrum rijk: "De Werf". In: De Gemeente, 62, 1987, pp. 589-594. (met een overzicht van het toneelleven te Aalst sinds de middeleeuwen).
221. DE GEYTER (J.). 1968-1988. 20 jaar kontaktcentrum "Mikis Theodorakis" Aalst. Aalst, Nieuwbeekstraat 35, 1988, 36 p.
222. De eerste groep van St.-Martens-Latem 1899-1914. Van den Abeele - Minne - De Saedeleer - Van de Woestijne - Servaes. Catalogus van de tentoonstelling 28 okt.-31 dec. 1988 in de Kon. Musea voor Schone Kunsten van België. Brussel, 1988, 215 p.
223. Etienne LE COMPTE. Catalogus bij de tentoonstelling 29.04-30.05.1988 in "De Werf" te Aalst. Aalst, Stadsbestuur, 24 p.
224. LOUIS (J.). Oilsjtersen Diksjoneir. Aalst, De Vrije Meningsuiting, 1988, 101 p.
225. Mariadevotie vroeger en nu. Catalogus van de tentoonstelling te Aalst, St.-Martinuskerk, oktober 1988, 12 p.
226. N.N. Leo Piron in gelukkige foto's. ZVK., 11, 1988, nr. 102, pp. 12-13.
227. ROBIJNS (L.). Vrede laat kultuur gedijen. VVAK., 15, 1988, pp. 45-47. (Schilderij van Frans Floris).
228. UYTTERSPROT (C.). Vier catharinisten-letterkundigen. VVAK., 15, 1988, pp. 7-14 (Albert Bayens, Paul De Mont, Valerius D'Hondt, Jef Scheirs).
229. VAN DER POORTEN (J.-P.) en STRIJPENS (H.). Frans Lemaitre. Aalst, Dialoog, 1988, 94 p.

G. Familiegeschiedenis

230. BAERT (K.). Mogelijkheden voor de familiekunde in de Aalsterse pers van 1840 tot 1940. VS., 24, 1988, pp. 409-416.
231. LINDEMANS (L.). Genealogie t'Kint. L'Intermédiaire des généalogistes, 43, 1988, pp. 265-287.
232. VAN LANGENHOVE (R.). De stukadoorsfamilie Van Langenhove te Aalst. VS., 24, 1988, pp. 153-164.

Amougies

Zie nrs. 5, 9, 10, 46, 55, 150.

233. Le caveau des Montmorency. In: Bulletin du cercle d'histoire locale Mont de l'Enclus, 1987, nr. 8-9.
234. WANTE (L.). De orgelbouwer Charles-Louis Vanhoutte. Jaarboek van de Geschied- en heemkundige kring "De Gaverstreke", 16, 1988, pp. 27-34.

Appelterre-Eichem

Zie nrs. 35, 42, 86, 87, 145, 150.

235. DE POTTER (F.) en BROECKAERT (J.). Geschiedenis van de gemeenten behorende tot het huidige Ninove. Ninove, V.V.V., 1988. (Anastatische herdruk).

Aspelare

Zie nrs. 42, 47, 54, 87, 145, 150, 178, 203, 235.

236. LIEVENS (R.). Lantbouck van Aspelaer en Nederhasselt 1799. Haaltert, bij auteur, 1988, 36 p.
237. VAN HAECKE (P.). Jean-Pierre Draps, 25 jaar orgelbouwer. De Orgelkunst, 11, 1988, pp. 179-182.

Baaigem

Zie nrs. 10, 36, 39, 96, 145, 150.

Baardegem

Zie nrs. 8, 36, 66, 145, 150, 173, 178, 195, 203, 211, 216,231, 375, 420.

238. HEYMAN (J.M.). Sint-Margaretakerk te Baardegem. De Voorpost, 40, 1987, nr. 34.
239. N.N. Loflied eerbiedig opgezongen aan den Heer Pierre Joseph Van der Straeten, ter gelegenheid zijner installatie als burgemeester van Baardegem den 15 februari 1885. FAL., 1, 1988, pp. 61-62.
240. N.N. De toneelkring "Hoop in de Toekomst", VVAK., 15, 1988, p. 102.
241. PIETERS (M.). Vuurstenen werktuigen uit de prehistorie gevonden te Baardegem. FAL., 1, 1988, pp. 9-11.
242. RUYSSINCKX (W.) en WILLE (E.). 60 jaar S.M. Ons Huis te Baardegem. FAL., 1, 1988, pp. 33-37.
243. STROOBANTS (A.) en PEE (L.). De abdij van Zwijveke 1223-1981. Dendermonde, 1981, 131 p. (De abdij had bezittingen in dit dorp, zie o.a. kaartboek).
244. WILLE (E.). De "grote restauratie" van de kerk te Baardegem. FAL., 1, 1988, pp. 59-60, 85-87.

Balegem

Zie nrs. 35, 36, 52, 86, 87, 96, 145, 150, 176, 178, 215, 466.

245. FELIX (J.-P.). Un contrat de Lambert-Benoît Van Peteghem pour l'église de Balegem/fl. Or. (début XIXe s.). In: Mélanges d'organologie VI. Brussel, 1988, pp. 116-120.

246. N.N. Oude documenten uit het Land van Rode. TLR., 16, 1988, pp. 21-22. (delven van Balegemse steen).

Bambrugge

Zie nrs. 52, 145, 150, 184, 277, 302.

Bavegem

Zie nrs. 145, 150.

Beerlegem

Zie nrs. 10, 39, 145, 150.

247. KERCKHAERT (N.). De Hundelgemsesteenweg... van nieuw naar oud. FO.VL., 37, 1988, pp. 63-67.

248. N.N. In memoriam Ernest De Wilde. In: Kultureel jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen 1987, p. 229.

Berchem

Zie nrs. 46, 48, 69, 145, 150, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 421, 488.

249. DE BROUWERE (J.G.). Vlaamse emigranten. VS., 24, 1988, pp. 273-274.

250. DECRITS (M.). Bouwgeschiedenis van het neoklassicistisch gemeentehuis van de gemeente Berchem (Kluisbergen). ARI., 37, 1988, pp. 217-221.

251. GEERT. Kasteeltje ter Donckt in Berchem. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 217.

252. GERA. Robert Seigneur weet er nog alles over. Info Kluisbergen, 2, 1988, nr. 24. (W.O. I)

253. N.N. De familie Van Coppenolle uit Berchem. ZVK., 11, 1988, nr. 109, pp. 10-11.

254. RODEL. Kasteeltje Ter Donct. Info Kluisbergen, 2, 1988, nr. 13-14.

Boelare

Zie nrs. 8, 9, 10, 33, 47.

Borchtlombeek

Zie nrs. 67, 150, 454.

255. LINDEMANS (L.). Aanvullingen bij de genealogie Evenepoel. ESB., 71, 1988, pp. 407-424. (Evenepoel, Arijs, Walravens)

256. VAN HERREWEGHEN (G.). Mathurin Sorbé, een Frans soldaat uit de Napoleontische legers, vestigt zich in Borchtlombeek. Davidsfondsklokje Roosdaal, 20, 1988, pp. 67-75.
257. WALCKIERS (B.). Van Meiseniersbloed. VS., 24, 1988, pp. 29-44.

Borsbeke

Zie nrs. 34, 86, 96, 145, 150, 178, 362, 370, 376.
258. DUQUET (F.). Zo was Borsbeke. St.-Lievens-Houtem, Mgr. Meulemansstr., 29, 1989.

Bottelare

Zie nrs. 37, 55, 86, 145, 150, 408.

Brakel

Zie nrs. 145.
259. DEMETS (R.), e.a. Huldebrochure Herman De Croo, Oudenaarde, Stichting Herman De Croo, v.z.w., 1988, 112 p.
260. VAN TWEMBEKE (J.). De andere Brakels. In: Van den Abeele (R.) e.a. Brakel 1250 jaar (736-1986). Het verhaal van een gehucht. St.-Martens-Latem, 1987, 176 p.

Burst

Zie nrs. 8, 9, 63, 76, 96, 145, 150, 184, 277.
261. DE CEUNYNCK (R.). Zaden- en vruchtenonderzoek van twee Romeinse waterputten te Burst (gem. Erpe-Mere). Archaeologia Belgica, 3, 1987, pp. 183-184.
262. ERVYNCK (A.), DESENDER (K.) en POLLET (M.). Archeozoölogisch onderzoek van de beenderresten uit twee waterputten te Burst (gem. Erpe-Mere). Archaeologia Belgica, 3, 1987, pp. 179-182.
263. PIETERS (M.). Burst (O.-Vl.): twee Romeinse waterputten. ARC., 1986, pp. 132-133; 1987, p. 42 en p. 173.
264. PIETERS (M.). Drie Romeinse waterputten te Burst (gem. Erpe-Mere). Archaeologia Belgica, 3, 1987, pp. 169-178.
265. PIETERS (M.). Sporen van een Romeinse nederzetting te Burst (gem. Erpe-Mere). Vobov-info, 1988, nr. 30, pp. 2-10.

Deftinge

Zie nrs. 67, 86, 96, 133, 145, 150.

Dender

Zie nrs. 10, 67.

Denderhoutem

Zie nrs. 9, 33, 35, 36, 47, 54, 67, 68, 87, 96, 145, 150, 161, 164, 178, 226, 277, 314, 358.

266. HUYLEBROEK (E.). De nalatenschap van notaris Charles De Winter te Denderhoutem. MhH., 8, 1988, nr. 2, pp. 2-9.
267. HUYLEBROEK (E.). Pachten en pachters tijdens het oud regime te Denderhoutem. MhH., 8, 1988, nr. 3, pp. 12-14 (afschrift pachtlijst v.d. St.-Adriaansabdij anno 1734).
268. HUYLEBROEK (E.). Ringsteken te paard. MhH., 8, 1988, nr. 1, pp. 8-11.
269. HUYLEBROEK (E.). Spaanse soldaten molesteren onze burgers in 1622 te Denderhoutem. MhH., 8, 1988, nr. 4, pp. 9-12.
270. Jubeljaar Zusters van Sint-Niklaas. Augustinessen. De postiljon van Sint-Niklaas. Jubileumuitgave: 1362-1987. Kortrijk, 1987, 119 p.
271. VAN ISTERDAEL (H.). Uit de hand gelopen "Charivari of scharminkel jagen" te Denderhoutem in 1759. L.A., 40, 1988, pp. 65-66.

Denderleeuw

Zie nrs. 36, 55, 87, 145, 150, 176, 178, 209.

272. DE WINTER (E.). H. Augustinus waakt over groene long. Infoblad Denderleeuw, dec. 1988. (St. Augustinuskapel).
273. THIRION (M.). Le trésor de Denderleeuw: Postume. In: Alliance numismatique européenne, 15, 1965, pp. 110-114.

Denderwindeke

Zie nrs. 35, 54, 87, 145, 150, 235, 257.

Dikkele

Zie nrs. 145, 150, 154, 370.

274. PETIT (N.) en BLOMMAERT (F.). Dikkele. Zwalm, Drukkerij Morre, 1988.

Dikkelvenne

Zie nrs. 35, 36, 96, 145, 150, 153, 155, 156, 178, 203, 454, 491.

275. CALLEBAUT (D.), PIETERS (M.) en VAN DURME (L.). Dikkelvenne: St.-Pietersabdij. ARC., 1986, pp. 139-140.
276. CALLEBAUT (D.), PIETERS (M.) en VAN DURME (L.). De Sint-Pietersabdij te Dikkelvenne (gem. Gavere). Archaeologia Belgiqca, 3, 1987, pp. 265-268.
277. VAN DURME (L.). De Sint-Pietersabdij van Dikkelvenne (ca. 734 (?)-1096). Naamkunde, 20, 1988, pp. 66-113.

Edelare

Zie nrs. 9, 46, 55, 143, 150, 156, 157, 158, 160, 491.

Elene

Zie nrs. 10, 52, 145, 150, 178.

Elst

Zie nrs. 56, 150, 153, 155, 158, 178.

278. CROMBE (Ph.) en VANDENABEELE (J.-C.). Elst (Brakel, O.-Vl.). ARC., 1987, p. 157. (Sporen midd. nederzetting)
279. DE LANGHE (S.). Het eerste kadastraal plan van Elst. L.A., 40, 1988, pp. 105-114.
280. E.D.K. Een gesprek met molenaar Hervé De Smet uit Elst. In: De Belgische molenaar, 83, 1988, pp. 164-165.
281. VAN DE MERGEL (F.). Bijdrage tot de geschiedenis van Elst - een dorp in de Vlaamse Ardennen. Tr., 18, 1988, nr. 1, pp. 5-21; nr. 2, pp. 17-30; nr. 3, pp. 13-36; nr. 4, pp. 16-34.

Ename

Zie nrs. 8, 48, 73, 87, 96, 143, 150, 156, 203, 321, 491.

282. CALLEBAUT (D.). Ename: vroeg-middeleeuwse portus en Benedictijnenabdij. ARC., 1986, pp. 137-139.
283. CALLEBAUT (D.). Ename (O.Vl.): Sint-Salvatorsabdij. ARC., 1987, pp. 174-175.
284. CALLEBAUT (D.). De vroeg-middeleeuwse portus en Benedictijnenabdij van Ename (stad Oudenaarde), Archaeologia Belgica, 3, 1987, pp. 213-224.
285. DREE. Torreke ter Walle. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 226.
286. FELIX (J.P.). L'orgue Van Peteghem de l'église St.-Laurent à Ename (1769-70). In: Mélanges d'organologie VI. Brussel, 1988, pp. 58-66.

Erembodegem

Zie nrs. 10, 25, 35, 36, 87, 138, 145, 150, 173, 178, 211, 231, 257.

287. DAELMAN (M.). Het curenbouck van Heerenbodegem. VS., 24, 1988, pp. 168-170.
288. Hulde aan Fonske Van de Maele, werkman - dichter. Herdenkingsmap. Erembodegem, Kaai 1, 1988.
289. MEERT (D.). Gezinstoestand te Erembodegem tussen 1731 en 1765. Moorsel, in eigen beheer, 99 p.
290. UYTTERSPROT (C.). Vijftig jaar geleden overleed Alfons Van de Maele. VVAK., 15, 1988, pp. 68-76.
291. VAN DER SCHUEREN (L.). Het kluizeputteken, de kluiskapel en 't Lieve-Vrouwke-van-de-kluis vroeger en nu. Jaarboek heemkring Belledaal, 1987, pp. 43-72.

Erondegem

Zie nrs. 37, 150, 178, 215, 302.

292. DE BOECK (D.). Bakkers te Erondegem. MEM., 28, 1988, pp. 77-78. (19de-20ste e.).

293. DE GROOTE (K.). Prospektievondsten uit de Romeinse periode te Erpe en te Erondegem. Vobov-info, nr. 30, 1988, pp. 11-14.

Erpe-Mere

Zie nrs. 5, 18, 42, 52, 59, 67, 76, 86, 87, 96, 133, 145, 148, 150, 170, 178, 215, 232, 277, 293.

294. DE GROOTE (K.). Archeologisch onderzoek te Erpe. MEM., 28, 1988, pp. 29-35, 41-47.
295. DE PUNT (J.). Een muntstuk uit 1772. MEM., 28, 1988, p. 37.
296. DE SWAEF (W.). Archeologisch noodonderzoek aan de schoolstraat te Mere: restanten uit de ijzertijd (?). MEM., 28, 1988, p. 10.
297. DE SWAEF (W.). Bewoningssporen uit de Romeinse tijd aan de Jeruzalemstraat te Mere. Verslag van de opgravingen zomer 1987. Vobov-info, 1988, nr. 30, pp. 15-19.
298. DE SWAEF (W.). Mere: bewoningssporen. ARC., 1988, pp. 28-29.
299. DE SWAEF (W.). Mere: bewoningssporen uit de Romeinse tijd. ARC., 1987, pp. 34-35.
300. DE SWAEF (W.). Mere: noodopgraving van kuilen. ARC., 1987, pp. 146-147.
301. PIETERS (M.). Archeologisch onderzoek naar een Romeinse nederzetting op de Molenkouter te Mere. Vobov-info, 1988, nr. 30, pp. 20-22.
302. PIETERS (M.). Romeinse aanwezigheid in Erpe-Mere: een overzicht. Vobov-info, nr. 30, 1988, pp. 23-27.
303. BAVAY (L.) en DE VUYST (J.). Bijdrage tot de parochiegeschiedenis van Erpe. De kruisweg(en). MEM., 28, 1988, pp. 1-4.
304. DE MOL (R.). Het hof te Cothem of het hof ter Sickelen te Erpe. MEM., 28, 1988, pp. 4-9.
305. DE MOL (R.). Nota betreffende het geschiedkundig aspect van de turfputten te Erpe. MEM., 28, 1988, pp. 37-38.
306. DE MOL (R.). Verkoop van roerende goederen te Erpe in 1745. MEM., 28, 1988, pp. 72-74.
307. DE PUNT (J.). De figuratieve kaart van Mere, anno 1747, bewerkt tot landboek. VS., 24, 1988, pp. 224-230.
308. DE PUNT (J.). Een geslaagde start voor de restauratie van de ommegangkapellen van Mere. MEM., 28, 1988, pp. 58-59, 61-63.
309. DE VUYST (J.). Jonge dievegge te Mere actief in 1846. MEM., 28, 1988, p. 56.
310. DE VUYST (J.). Merenaar slaagt voor examen landmeter. (1735). MEM., 28, 1988, p. 80.
311. DE VUYST (J.). Snuffelen in oude kranten. MEM., 28, 1988, p. 79. (o.a. over onderwijs te Erpe anno 1850).
312. LIEVENS (D.). Mere: dialektwoorden, uitdrukkingen en zegswijzen. MEM., 28, 1988, p. 36, p. 55.
313. SUYS (M.). In memoriam zuster Rosa Sterck. MEM., 28, 1988, pp. 57-58.

314. VAN ASSCHE (R.). Onze kwartierstaat: Dom Benedictus Van den Brulle O.S.B. VS., 24, 1988, pp. 171-184.
315. VAN CAUTER (H.). Voorstelling van de brochure: "Yolande Suys: profiel van een Vlaamse vrouw". MEM., 28, 1988, pp. 74-75.

Erwetegem

Zie nrs. 5, 9, 63, 86, 121, 135, 145, 150, 178.
316. N.N. Drie gouden jubilerende zusters in het Erwetegemse klooster. Dominicaans leven, 44, 1988, pp. 27-30.

Etikhove

Zie nrs. 39, 46, 55, 135, 145, 150, 155, 157, 158, 159, 160, 226.

Everbeek

Zie nrs. 86, 135, 150.

Gavere

Zie nrs. 8, 9, 10, 36, 38, 39, 42, 45, 57, 87, 133, 150, 491.

Gentbrugge

Zie nrs. 1, 5, 8, 10, 22, 34, 35, 39, 44, 96, 133, 145, 150, 521.
317. BODE (H.). De industriële ontwikkeling van Gentbrugge. TLR., 16, 1988, pp. 6-15, 32-38.
318. DEGRAEVE (L.) en (R.). Het Gentbrugge van toen. Nieuwkerken-Waas, 1988, 96 p.
319. D'HONDT (F.) en VAN WESENBEECK (Ph.). Geografie en ruimtelijke planning: de les van een stedebouwkundige oefening. AARD., 11, 1987, pp. 387-397.
320. N.N. In memoriam Gilbert Baetslé. In: Kultureel jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen 1987, p. 234.
321. N.N. Kennismaking met... Berten Engels. TLR., 16, 1988, pp. 29-31.
322. PATOOR (W.). Straten te Gentbrugge met een persoonsnaam. TLR., 16, 1988, pp. 39-40.

Geraardsbergen

Zie nrs. 2, 5, 8, 9, 10, 31, 33, 41, 46, 47, 50, 55, 57, 67, 69, 96, 97, 135, 145, 147, 150, 153, 154, 157, 160, 178, 201, 203, 277.
323. BORREMANS (E.). De Geraardsbergse sigaar. FO.VL., 37, 1988, pp. 78-81.
324. DE LANGE (S.). Geraardsbergen 40 jaar populierenonderzoek. ZVK., 11, 1988, nr. 104, p. 10. (zie ook CNC., 1988, nr. 66)
325. FLAMANT (J.) en VAN MELLO (J.). Het Geraardsbergen van toen. Geraardsbergen, 1987.

326. Geraardsbergen kort en... anders. Geraardsbergen, Filatelieclub, 1987. (Bevat beknopte bijdragen van verscheidene auteurs over sigarennijverheid, herbergnamen, de fanfare, luciferfabrieken, kant, documenten in het fonds "Vliegende bladen" te Gent, manneken-pis, de abdij,...).
327. JANSSENS (K.). De geografie van de toeristische overnachtingen in België. AARD., 11, 1987, pp. 341-352.
328. Jubileumboek koninklijke oudleerlingenbond Sint-Jozefsinstituut Geraardsbergen 1888-1988. Geraardsbergen, Karmelietenstr. 57, 1988, 137 p.
329. LIAGRE (G.). Het licht op de kandelaar. Geschiedenis van de Protestantse kerk in Geraardsbergen 1850-1980. Geraardsbergen, Verenigde Protestantse Kerk, 1988, 65 p.
330. VAN WAGENINGEN (D.). Jeddens Hendrik. In: Belgische Protestantse biografieën, supplement 1988. Brussel, Bollandistenstraat 40, 1988.
331. LOUBIN (J.). 15 jaar chirojongens St.-Bartel Geraardsbergen. CNC., 1988, nr. 62.
332. N.N. De maatschappij St.-Job te Geraardsbergen 1841-1957. CNC., 1988, nrs. 61-62.
333. RUIZ (A.). Archieffonds: socialistische gemeenschappelijke actie - Geraardsbergen. In: AMSAB - Tijdingen, 1983-1984, nr. 3-4, pp. 102-106.
334. RUIZ (A.). Inhuldiging Volkshuis Geraardsbergen (1905). Voor Allen, 50, 1988, nrs. 22-23.
335. RUIZ (A.). Socialistische geschiedenis te Geraardsbergen: een poging tot opheldering. In: AMSAB - Tijdingen, 1984-1985, nr. 1-2, pp. 61-73.
336. SCHREVER (A.). Het 19de-eeuwse Geraardsbergen en de Belgische onafhankelijkheid. CNC., 1988, nr. 67.
337. SCHREVER (A.). 50 jaar V.V.V. in Geraardsbergen en enkele bedenkingen over de toeristische roeping van de Denderstad. CNC., 1988, nrs. 61-63.
338. SCHREVER (A.). L. Bert-De l'Arbre en de neogotiek in Geraardsbergen. Geraardsbergen, V.V.V., 1988, 64 p.
339. SURDIACOURT (D.). "Of Dirck ook iets meedrinkt". Lijst van herbergnamen in het 19de eeuwse Geraardsbergen. Geraardsbergen, 1987, 107 p.
340. DELANGE (E.). "Leven en werk" Rob Delange. Geraardsbergen, Elzenstr. 8, 1988.
341. DE RIDDER (J.H.A.). Zestiende-eeuwse gerechtigheidstaferelen in Vlaanderen. Drie laatste-oordeelschilderijen. Oostvlaamse Zanten, 63, 1988, pp. 157-166.
342. GODFROID (S.) en VAN CAENEGEM (H.). Een orgelhistorie... Sint-Bartholomeuskerk Geraardsbergen. Geraardsbergen, VZW Parochiale werken, 1988.
343. VAN BOCKSTAELE (G.). De Hunnegemkerk te Geraardsbergen in kaarten en plannen. L.A., 40, 1988, pp. 221-232.

344. VAN ROSTENBERGE (R.) en LEUS (J.). Ex-cursieve gebeden. Geraardsbergen, F. Cauwelstr. 8, 1988, 96 p. (over kerken van Geraardsbergen en deelgemeenten)
345. DE CLERCQ (A.). Als de kinderen zingen en spelen in 't land van Geraardsbergen. Kinderspelletjes. CNC., 1988, nrs. 61-70.
346. DE l'ARBRE (B.). Oude gebruiken en oude feesten te Geraardsbergen. CNC., 1988, nrs. 67-70.
347. N.N. Pietje Stek de Belleman. CNC., 1988, nr. 70.
348. VAN WESEMAEL (M.). Liedjeszanger uit Geraardsbergen Jozef Sadones. CNC., 1988, nrs. 67-69.

Gijzegem

Zie nrs. 10, 42, 48, 67, 145, 148, 150, 173, 179, 184, 211, 230.

Gijzenzele

Zie nrs. 36, 55, 86, 145, 150.

Godveerdegem

Zie nrs. 86, 96, 145, 150.

Gontrode

Zie nrs. 36, 37, 145, 150, 403.
349. DE BAETS (A.). Eigenaars en plaatsnamen in Gontrode anno 1508. HVG., 16, 1988, nr. 3-4, pp. 18-26.
350. WALLEYN (G.). Gontrode en Landskouter. HVG., 16, 1988, nr. 1, pp. 14-18.

Grimminge

Zie nrs. 86, 150, 370.
351. Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques. Sous la direction de R. Aubert. Fasc. 127 (over de kloosterzusters)

Grotenberge

Zie nrs. 9, 52, 145, 150.
352. LIBAN. Het domein van Breivelde. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 224.

Haaltert

Zie nrs. 36, 37, 42, 87, 96, 135, 145, 150, 159, 164, 237, 277.
353. COULOMNIER (P.) en VAN DRIESSCHE (A.). Onderzoek van gebruikers en niet-gebruikers van de privaatrechterlijke bibliotheken van Groot-Haaltert. Eindverhandeling Provinciale leergang voor bibliotheekkunde Brussel, 1986-87.
354. DE LOOSE (W.). Franse furie in ons dorp. MhH., 8, 1988, nr. 3, pp. 18-19. (Anno 1683).
355. DE LOOSE (W.). Haaltertse keurlingen in 1703. MhH., 8, 1988, nr. 4, pp. 20-21.

356. DE LOOSE (W.). Politieke perikelen te Haaltert (einde 19de eeuw). MhH., 8, 1988, nr. 1, pp. 1-7.
357. DE RYCKE (F.). Halletrut... Haltera... Haltren... Haaltert. MhH., 8, 1988, nr. 2, pp. 10-11.
358. DE TREMERIE (M.) en DE MOOR (D.). Haaltert. FO.VL., 37, 1988, pp. 75-77.
359. DE WAEGENEER-TEMMERMAN. De parochie Terjoden. MhH., 8, 1988, nr. 1, pp. 19-24; nr. 3, pp. 1-7; nr. 4, pp. 13-17.
360. G.R. De Haaltertse volkskring ofte patronage. MhH., 8, 1988, nr. 2, p. 18.
361. J.V. Haaltert maakt van 1989 een kantjaar. De Voorpost, 41, 1988, nr. 31.
362. MINNAERT (W.). Groot-Haaltert en de "coupe". De "O.-L.-Vrouw" tijdelijke leergangen te Borsbeke gezien door de ogen van enkele Heldergemnaren. MhH., 8, 1988, nr. 2, pp. 12-15.
363. REDANT (G.). Een Haaltenaar als blikvanger. MhH., 8, 1988, nr. 3, pp. 20-21. (Alfons De Schepper).

Heldergem

Zie nrs. 145, 150, 164, 277, 358, 362.
364. DE TROYER (R.). Fundatie van Joannes Franciscus Van Poucke, pastoor te Heldergem, MhH., 8, 1988, nr. 1, pp. 16-18.
365. DE TROYER (R.). Honderdjarige te Heldergem. MhH., 8, 1988, nr. 3, pp. 22-23.
366. DE TROYER (R.). Nieuwe zondagsscholen te Heldergem. MhH., 8, 1988, nr. 4, pp. 4-5.
367. DE TROYER (R.). Parochieregisters Heldergem. Alfabetische samenstelling per gezin 1780-1814. Heldergem, bij auteur, 1986, 162 p.
368. DE TROYER (R.). Parochieregisters Heldergem. Alfabetische samenstelling per gezin 1815-1850. Heldergem, bij auteur, 1987, 186 p.

Hemelveerdegem

Zie nrs. 145, 150.

Herdersem

Zie nrs. 35, 36, 67, 86, 87, 145, 148, 150, 173, 176, 178, 179, 203, 211, 216, 421.
369. BRAET (A.). Zestiende-eeuwse buitenpoorters van Aalst gevestigd te Herdersem. VS., 24, 1988, pp. 231-236.
370. DIERICKX (F.). Catalogus tentoonstelling Sint-Antonius abt te Herdersem. Herdersem, heemk. kring De Faluintjes, 1989, 23 p.
371. DIERICKX (F.). Kerkelijke tarieven te Herdersem anno 1718. FAL., 1, 1988, pp. 63-68.
372. DIERICKX (F.). Kroniek van een dorpspastoor. Herdersem. 1894-1910. FAL., 1, 1988, pp. 12-17.

373. DIERICKX (F.). Onbevaarbare waterlopen te Herdersem. FAL., 1, 1988, pp. 88-91.
374. DIERICKX (F.). De verering van Onze Lieve Vrouw ten Rozen te Herdersem. FAL., 1, 1988, pp. 39-42.
375. PAUWELS (L.). Sagenonderzoek ten oosten van Aalst en in noordwest-Brabant. FAL., 1988, pp. 78-81, 107-109.

Herzele

Zie nrs. 8, 24, 42, 83, 86, 87, 96, 145, 150, 466.
376. DE MOOR (D.), KERCKHAERT (N.) en De TREMMERIE (M.). Herzele. FO.VL., 37, 1988, pp. 15-20.

Hillegem

Zie nrs. 86, 144, 145, 150, 376.
377. DUQUET (F.). Zo was Hillegem. St.-Lievens-Houtem, bij auteur, 1989.

Hofstade

Zie nrs. 36, 42, 87, 145, 150, 173, 211.
378. BUTS (H.). Familiedrama te Hofstade (Aalst). VS., 24, 1988, pp. 106-110.
379. BUTS (H.). Overlijdens te Hofstade vóór 1654. VS., 24, 1988, pp. 165-167.

Horebeke

Zie nr. 178.

Hundelgem

Zie nrs. 39, 56, 71, 150, 178.

Iddergem

Zie nrs. 35, 42, 58, 86, 145, 150, 216, 273, 277.

Idegem

Zie nrs. 150, 153, 154, 237.

Impe

Zie nrs. 9, 36, 145, 150, 178.

Kerksken

Zie nrs. 8, 36, 68, 145, 164, 354, 358.
380. LIEVENS (R.). Gemeenteraadsverkiezingen te Kerksken. MhH., 8, 1988, nr. 4, pp. 2-3. (anno 1830).
381. LIEVENS (R.). Oude herbergen te Kerksken. MhH., 8, 1988, nr. 2, pp. 19-23.

382. LIEVENS (R.). Uit de status animarum van Kerksken. MhH., 8, 1988, nr. 3, pp. 8-11.
383. TEMMERMAN (P.). Pastoor M. Van Eesbeeck, 47 jaar pastoor te Kerksken. 1775-1823. MhH., 8, 1988, nr. 1, pp. 12-15.

Kwaremont

Zie nrs. 46, 55, 69, 87, 145, 150, 153, 155, 157, 159, 160, 504.
384. GEERT. Jonkheer André Behaghel de Bueren en het kasteel van Calmont in Kwaremont. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 240.
385. RODEL. 44 jaar geleden: ontploffing opslagplaats VI legde kasteel Calmont in puin. Info Kluisbergen, 2, 1988, nr. 24.

Landskouter

Zie nrs. 35, 36, 55, 150, 350.

Lede

Zie nrs. 9, 10, 43, 55, 71, 77, 96, 116, 133, 145, 147, 150, 178, 179, 209, 215, 232.
386. DE SWAEF (W.). Lede. ARC., 1986, p. 101.
387. D'HAESE (A.). Zuilvorming in Lede. In: Tussen bescherming en verovering. Sociologen en historici over zuilvorming. Leuven, Universitaire Pers, 1988.
388. VAN DER SNICKT-DE VOS (A.) en VENNEMAN (R.). Het geslacht Van Der Snickt. Heem- en oudheidkundige kring Berlare, 5, 1988, nr. 2, pp. 33-50.

Ledeberg

Zie nrs. 5, 39, 46, 55, 135, 145, 150, 247, 319, 320.
389. MAENHOUT (W.). Postgeschiedenis en postmerken van Ledeberg. Middelkerke, v.z.w. Fisto, 1988, 60 p.

Leeuwergem

Zie nrs. 8, 10, 50, 52, 86, 150.

Lemberge

Zie nrs. 10, 35, 36, 63, 86, 96, 145, 150, 408.

Letterhoutem

Zie nrs. 65, 86, 145, 150, 184.
390. BEECKMANS (L.) en VAN DER KELEN (I.). Letterhoutem: gepolijst bijl. ARC., 1987, p. 145.

Leupegem

Zie nrs. 9, 55, 86, 143, 150, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 222.

Liedekerke

Zie nrs. 9, 33, 57, 67, 150, 178, 217, 237.

391. D'HOE (E.). De stamzate D'Hoe. ESB., 71, 1988, pp. 311-332.
392. P.G. Over Flandriens en andere wielermonumenten. Info Liedekerke, 1988, nr. 30.

Lieferinge

Zie nrs. 10, 35, 55, 150, 179, 235.

Maarke - Kerkem

Zie nrs. 48, 55, 86, 87, 96, 145, 150, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 175, 178, 249.

Massemen

Zie nrs. 10, 36, 53, 66, 145, 150, 243.

Mater

Zie nrs. 55, 87, 96, 143, 145, 150, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 249, 530.

Meerbeke

Zie nrs. 10, 35, 145, 150, 178, 235, 255, 257.

Meilegem

Zie nrs. 86, 145, 150.

Melden

Zie nrs. 9, 55, 66, 143, 145, 150, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160.

Meldert

Zie nrs. 45, 76, 87, 145, 150, 173, 195, 203, 211, 216, 375.

393. BAERT (K.). Monumentenzorg te Meldert. FAL., 1, 1988, pp. 71-72 (St. Rochuskapel).
394. LH. Allerlaatste Meldertse oud-strijder '14-18 overleden. (Jozef De Kegel) De Voorpost, 40, 1987, nr. 44.
395. OCKELEY (J.). De inboedel van pastoor Vresins van Meldert. Ascania, 31, 1988, pp. 113-119.
396. PIETERS (M.). Meldert (Aalst, O.-Vl.): ceramiek uit de ijzertijd en de Romeinse periode. ARC., 1986, p. 90.
397. PIETERS (M.) en DE SWAEF (W.). Meldert: Kuipermeersbeek. ARC., 1987, p. 32.
398. PIETERS (M.) en DE SWAEF (W.). Resten van een nederzetting uit de late ijzertijd en uit de Romeinse periode aan de bovenloop van de Kuipermeersbeek te Meldert. FAL., 1, 1988, pp. 99-101.

399. VERLEYEN (W.). Dom Robertus Van Brempt (1853-1907). FAL., 1, 1988, pp. 92-97.
400. VERLEYEN (W.). Marcellinus Benedictus Van Frachen (1773-1858) burgemeester van Meldert (1831-1836). FAL., 1, 1988, pp. 18-21.

Melle

Zie nrs. 5, 8, 9, 39, 52, 64, 66, 67, 68, 96, 145, 150, 215, 521.
401. DE BAETS (A.). Onze oude herbergen. HVG., 16, 1988, nr. 3-4, pp. 1-16.
402. N.N. Lant- ende ghewestboeck van de prochie van Melle ten jaere 1751 ende 1752. HVG., 16, 1988, nr. 3-4, pp. 53-66.
403. Melle schrijft, Melle blijft. HVG., 16, 1988, nr. 2 (auteurs van literaire, wetenschappelijke, pedagogische werken die geboren werden of woonden (wonen) te Melle).
404. OLSEN (J.) en ROMMELAERE (J.). Een staande Romeinse aardewerkoven als warm experiment te Melle. HVG., 16, 1988, nr. 1, pp. 50-57.
405. VAN BOST (F.). Prentkaarten. De Draeke, 11, 1987-1988, pp. 48-51.

Melsen

Zie nrs. 9, 35, 39, 49, 66, 86, 145, 150, 178, 216, 408.
406. DE COCKER (J.). Geschiedenis van Melsen. Melsen, eigen beheer, 1988, 541 p.

Mere, zie Erpe - Mere

Merelbeke

Zie nrs. 10, 35, 39, 55, 63, 66, 86, 87, 96, 145, 150, 203, 247.
407. DESMET (G.) en ROMMELAERE (J.). Merelbeke (O.-Vl.): onderzoek naar de verdwenen kerk. ARC., 1986, pp. 114-115. (Zie ook HVG., 16, 1988, nr. 1, pp. 41-49.
408. Merelbeke. Geschiedenis en heemkunde 1. Merelbeke, Gemeentelijke Culturele Dienst, 1988.
409. VAN ACKER (K.G.). De boerderij in de Kerkstraat (hof Ter Wallen). In: Merelbeke, gemeentelijk informatieblad, maart 1988.
410. VAN ACKER (K.G.). De drie "hoven" aan de Wisselbeke. In: Merelbeke, gemeentelijk informatieblad, januari 1989, pp. 6-7.
411. VAN ACKER (K.G.). De heren van Merelbeke. In: Merelbeke. Gemeentelijk informatieblad, juli 1988, pp. 5-6.
412. VAN DAMME (M.). Drie Merelbeekse kastelen - één grote familie. In: Merelbeke. Gemeentelijk informatieblad, okt. 1988, pp. 4-7.
413. VAN DAMME (M.). Geschiedkundige kronieken 12. In: Merelbeke, gemeentelijk informatieblad, maart en juli 1988 (landboek, hoeve "verloren broodhof").

414. VAN DAMME(M.). Groot-Merelbeke groeide uit baksteen. In: Merelbeke, gemeentelijk informatieblad, januari 1989, p. 8 (steenbakkersnijverheid).

Mespelare

Zie nrs. 60, 67, 128, 145, 150, 184, 215, 243.

Michelbeke

Zie nrs. 56, 87, 150, 176, 178, 259.

Moerbeke

Zie nrs. 55, 63, 145, 150, 178.

Moorsel

Zie nrs. 10, 35, 36, 76, 145, 148, 150, 173, 176, 195, 203, 211, 216, 243, 375.

415. CALLEBAUT (D.), DE GROOTE (K.) en PIETERS (M.). Archeologische opgravingen op het dorpsplein van Moorsel. FAL., 1, 1988, pp. 49-51.
416. CALLEBAUT (D.), DE GROOTE (K.) en PIETERS (M). Moorsel (O.Vl.): noodopgraving op het dorpsplein. ARC., 1987, pp. 173-174.
417. CAUDRON (F.). Indices op de staten van goed van Moorsel. Aalst, V.V.F., 1988, 140 p.
418. FRANSAER (F.). Taalroom, FAL., 1, 1988, pp. 52-53, 73-76, 103-107. (taalkundige sprokkelingen).
419. Moorsel. Een kijkboek. Heemkundige Kring "De Faluintjes", 1988, 304 p.
420. WAUTERS (E.). Het Franse leger op mars doorheen de Faluintjes (10-12 sept. 1677). FAL., 1, 1988, pp. 43-48.

Moortsele

Zie nrs. 35, 36, 96, 145, 150, 370.

421. VAN DER SPEETEN (J.) en BAUWENS (I.). Ommegang naar Oostvlaamse Heilige Tonen en hun aardse viervoeters. In: Antoniana, 1987, pp. 99-132.

Munkzwalm

Zie nrs. 63, 96, 145, 150.

Munte

Zie nrs. 35, 36, 39, 86, 96, 145, 150, 247, 408.

Nederboelare

Zie nrs. 145, 178, 208.

422. LIBAN. De baronie van Boelare. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 227. (over kasteel)

423. SURDIACOURT (D.). Als de kleppe valt. De windmolens te Nederboelare en Onkerzele in de 19de eeuw. Geraardsbergen, bij auteur, 1988.
424. VAN SCHOORS (L.). Ten huize van priester - tekenaar Roland Van Rostenberge, pastoor van Nederboelare. CNC., 1988, nr. 63.

Nederbrakel

Zie nrs. 46, 55, 56, 133, 135, 150, 178, 203.
425. BAGUET (P.). "Brief uit Vlaanderen" van Theo Brakels op muziek gezet door Emiel Hullebroeck. Tr., 18, 1988, nr. 3, pp. 7-12; nr. 4, pp. 11-15.
426. BAGUET (P.). Nog een pamflet van de volksbond betreffende de gemeenteraadsverkiezingen van 1932 te Nederbrakel. Tr., 18, 1988, nr. 1, pp. 42-50; nr. 2, pp. 31-36; nr. 3, pp. 37-42. (met nog andere pamfletten)
427. BAGUET (P.). Over de wijk Vlissingen en palingvangers te Nederbrakel. Tr., 18, 1988, nr. 1, pp. 40-41.
428. BAGUET (P.). Voor de eerste maal een 102-jarige in Brakel en nog wat over eeuwelingen van bij ons. Tr., 18, 1988, pp. 46-49. (Adolphina Van Coppenholle)
429. BAGUET (P.). Weldra onthulling te Brakel van een gedenkplaat ter eeuwiger gedachtenis van Theo Brakels. Tr., 18, 1988, nr. 2, pp. 10-16; nr. 4, pp. 7-10. (Jozef De Waegenaere)
430. VERLEYEN (W.). Dom Gregorius Wasteels (1621-1669). Prior van Neerwaver. VS., 24, 1988, pp. 341-346.

Nederename

Zie nrs. 87, 143, 145, 153.

Nederhasselt

Zie nrs. 33, 47, 54, 150, 235, 236, 370.
431. LAMARCQ (D.) en SCHEERLINCK (G.). Wandelen in Ninove: Nederhasselt. Ninove, Stadsbestuur, 1988, 12 p.

Nederzwalm - Hermelgem

Zie nrs. 145, 150, 153, 155.
432. NAUDTS (K.). Geklasseerde Biestmolen in Nederzwalm verminkt. In: Levende molens, 10, 1988, nr. 4.

Neigem

Zie nrs. 35, 42, 86, 150, 176, 178, 235.

Nieuwenhove

Zie nrs. 33, 39, 150.

Nieuwerkerken

Zie nrs. 42, 87, 145, 150, 161, 173, 211, 237, 314, 359.

433. DE SCHRIJVER (F.). Ons Nieuwerkerks dialect: oude maten. Li., 11, 1987, nr. 2 en nr. 5.
434. DE SUTTER (P.). Dominicus Dhaes, pauselijk zouaaf van Nieuwerkerken. Li., 11, 1987, nr. 2.
435. DE SUTTER (P.). Dominicus Van den Bremt. Broeder Theodoor 1820-1899. Li., 11, 1987, nr. 3.
436. DE SUTTER (P.). Maatschappij van Onderlinge Bijstand "Sint-Leonardusgilde" te Nieuwerkerken 1902-1972. Li., 11, 1987, nr. 4.
437. DE SUTTER (P.). De Sint-Annakapel te Nieuwerkerken-Maal. Li., 12, 1988, nr. 1-2.
438. N.N. Begrafenistarieven te Nieuwerkerken in de 19e eeuw. Li., 10, 1987, nr. 3.
439. N.N. Lijst der kloosterzusters te Nieuwerkerken. Li., 10, 1986-1987, nrs. 2-3.
440. ROBIJNS (L.). Memorieboek van Joannes en Franciscus Landuyt uit Nieuwerkerken van 1751 tot 1808. Li., 10, 1987, nr. 4; 11, 1987, nr. 1 en nr. 5; 12, 1988, nr. 2.
441. ZUSTER CECILE. Korte historische schets van het klooster te Nieuwerkerken. Li., 10, 1986, nr. 2.

Ninove

Zie nrs. 9, 10, 17, 29, 31, 33, 39, 41, 42, 47, 50, 54, 55, 67, 96, 106, 135, 145, 150, 154, 178, 215, 228, 257, 270, 338.

442. Anderhalve eeuw affiches te Ninove. Catalogus van de tentoonstelling in het oud-stadhuis. 21.05.-05.06.1988. Ninove, stadsbestuur, 1988, 52 p.
443. DE VLEESCHAUWER (C.). Alfabetische lijst van Vlamingen die onder Jan van Riebeeck aan de Kaap verbleven. VS., 24, 1988, pp. 475-490.
444. DE VLIEGHER (L.). In memoriam Herman Van Liefferinge. Monumenten en Landschappen, 7, 1988, nr. 6, binnenkrant p. 12.
445. Dichters van Ninove. Z.p., z.d. [1988].
446. FELIX (J.-P.). Le plus ancien contrat pour un orgue dans les pays-bas (1445). In: Mélanges d'organologie VI. Brussel, pp. 67-68. (Van Elen bouwde ook een orgel voor de abdij in 1457).
447. LAMARCQ (D.). Het Ninoofse stadspark. Een korte historische schets. NI., nov. 1988.
448. LAMARCQ (D.). Ninove voert voortaan een stedekroon in het wapen. NI., maart 1988.
449. MEGANCK (L.). De bomen staan in morgengloed. Ninove, Lindendreef 9, 1987. (historiek KSA Ninove)
450. MEURIS (W.). Verspreide kunstwerken uit de voormalige Norbertijnerabdij van Ninove. KK., 12, 1988, nr. 1, pp. 6-11.
451. N.N. Vlasgarenfabrikanten in Oost-Vlaanderen. VIAT, 6, 1988, nrs. 1-2, p. 86.

452. Stad Ninove. Gids voor de derde jeugd. Ninove, stadsbestuur, 1988, 110 p.
453. VERHAVERT (G.). Hoe Ninove er vroeger uitzag: het oudstrijdersplein. NI., jan. 1988.
454. VERLEYEN (W.). Hellinus Van Steelandt (1554-1641) proost van Boechoute. Analecta Praemonstratensia, 64, 1988, pp. 354-361.

Nukerke

Zie nrs. 46, 48, 55, 74, 135, 145, 150, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 370.
455. CROMBE (Ph.). Nukerke (Maarkedal, O.-Vl.). ARC., 1986, p. 97.

Okegem

Zie nrs. 33, 35, 145, 150, 235, 277, 421.
456. BOSSUYT (I.). Johannes Ockegem (vers 1410-1499). Un compositeur flamand au service des rois de France. Septentrion, revue de culture néerlandaise, 15, 1986, nr. 2, pp. 37-40.
457. LAMARCQ (D.) en VAN DER SPEETEN (J.). Wandelen in Ninove: Okegem. Ninove, Stadsbestuur, 1988, 20 p.
458. PRAET (P.). De bibliotheek van Okegem: van "boekerij" naar uitleenpost. Mededelingen Heemkring Okegem, 13, 1988, pp. 105-110.
459. VAN DER SPEETEN (J.). Parochieleven en geloofsbeleving vroeger en nu. Mededelingen Heemkring Okegem, 13, 1988, pp. 3-104.

Onkerzele

Zie nrs. 10, 67, 86, 145, 150, 423.
460. N.N. De wondere gebeurtenissen te Onkerzele. CNC., 1988, nrs. 61-70.
461. VAN MELLO (J.). Een geval van hekserij met moord te Geraardsbergen-Onkerzele in 1815. CNC., 1988, nr. 61.

Oombergen

Zie nrs. 9, 55, 96, 145, 150.
462. DE LANGE (S.). Oombergen, H. Agathaverering. ZVK., 11, 1988, nr. 101, p. 5.

Oordegem

Zie nrs. 10, 42, 55, 61, 62, 67, 86, 145, 177, 184, 216.
463. DE GENDT (R.). Oordegem: nederzetting, heerlijkheid, gemeente. Oordegem, bij auteur, 1987, 688 p.
464. DE SWAEF (W.). Oordegem (Lede, O.-Vl.). ARC., 1986, p. 99.
465. DE SWAEF (W.). Archeologische vondsten uit Oordegem. L.A., 40, 1988, pp. 73-76.

Oosterzele

Zie nrs. 34, 36, 96, 145, 150.

466. N.N. Inhuldiging van de provinciale Windekemolen. In: Levende molens, 10, 1988, nr. 8.

Opbrakel

Zie nrs. 5, 46, 55, 127, 145, 150, 178.

467. LIBAN. Het kasteel van Opbrakel. De logica van Wolfskerke. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 238.

468. MORRE (V.). Herinneringen aan het einde van de eerste wereldoorlog - november 1918. Tr., 18, 1988, nr. 4, pp. 35-48.

469. MORRE (V.). De laatste nog overlevende oud-strijder van Opbrakel uit de oorlog 1914-1918 - Libert De Meulemeester. Tr., 18, 1988, nr. 4, pp. 49-54.

470. MORRE (V.). De lijkwegen en het dragen van lijken te Opbrakel. Tr., 18, 1988, pp. 37-45.

Ophasselt

Zie nrs. 39, 86, 145, 150, 454.

Orroir

Zie nrs. 39, 46, 55, 150, 504.

Ottergem

Zie nrs. 37, 86, 96, 150, 178.

471. LIEVENS (G.). Rechten van de abdij van Anchin te Ottergem (1433). MEM., 28, 1988, pp. 27-29.

Outer

Zie nrs. 33, 47, 54, 87, 150, 235, 394, 450.

Overboelare

Zie nrs. 86, 96, 145, 150, 178.

Parike

Zie nrs. 86, 145, 150, 208.

Paulatem

Zie nrs. 145, 150, 156.

Pollare

Zie nrs. 33, 35, 86, 150, 208, 235.

Ressegem

Zie nrs. 52, 145, 150, 277, 376.

Roborst

Zie nrs. 39, 63, 145, 150, 179.

472. LIBAN. Iweins d'Eeckhoutte in Roborst. Een Frans kasteeltje in de Zwalmvallei. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 216.

Ronse

Zie nrs. 5, 8, 9, 34, 39, 40, 46, 55, 56, 68, 74, 145, 150, 153, 158, 163, 178, 201, 202, 208, 270.

473. CROMBE (Ph.). Noodopgraving op de Square Albert te Ronse. ARI., 37, 1988, pp. 202-203.
474. CROMBE (Ph.). Middeleeuwse bewoningssporen te Ronse. ARC., 1988, nr. 1.
475. CROMBE (Ph.). Ronse (O.-Vl.). ARC., 1986, p. 97.
476. DOYEN (J.M.). Bronzes figurés de la région mosane. I. Les bustes de Silène. In: Amphora, 1987, nr. 49, pp. 5-10.
477. BOCKSTAL (H.J.). Les armoiries de la ville de Renaix. In: Rothnacum 1129-1979, pp. 125-130.
478. BOUCHEZ (M.). 42 Renaisiens à DORA. Z.P., 1988, 32 p. (Duits concentratiekamp)
479. CAMBIER (A.). Het 850-jarig jubileum van de inwijding der Romaanse Sint-Hermeskollegiaal te Ronse (1129-1979). In: Rothnacum 1129-1979, pp. 9-45.
480. CASTEELS (M.) en WUYTACK (R.). De wereldtitel op twee wielen. Het verhaal van Benoni Beheyt. FO. VL., 37, 1988, pp. 48-51.
481. DE BUYSSCHER (J.). Renaix et ses antiques gildes. In: Rothnacum 1129-1979, pp. 80-90.
482. DE LANGE (S.). 40 jaar G.O.K.R.T.I. te Ronse. ZVK., 11, 1988, nr. 107, p. 3.
483. DE LANGE (S.). Taalgebruik, taalattitudes en taalgedrag te Ronse. ZVK., 11, 1988, nr. 108, pp. 8-9.
484. DEMORTIER (C.). Jan Leenknegt. ZVK., 11, 1988, nr. 103. p. 5.
485. DE ROUCK (G.). Ephrem Delmotte. Onbekend leven... beroemd Ronsenaar. ZVK., 11, 1988, nr. 103, pp. 11-13.
486. DE ROUCK (G.). De tijd van Soudan en Vindevogel. ZVK., 11, 1988, nr. 102, pp. 6-7; nr. 103, pp. 16-17; nr. 104, pp. 8-9; nr. 105, p. 8.
487. DE ROUCK (G.). We waren er allen bij. Dl. I. Ronse 1920-1945. Ronse, Z.V.-tref., 1988, 272 p.
488. DE SCHRIJVER (F.). Turnkringen in Zuid-Oost-Vlaanderen. ZVK., 11, 1988, nr. 105, p. 8.
489. DE VOS (G.). V.V.V.-Ronse reeds 50 jaar actief. FO.VL., 37, 1988, nr. 4, binnenkrant.
490. FOUQUART (S.). De familie Lagache en de Prinskouter te Ronse. ARI., 37, 1988, pp. 255-269.
491. FOUQUART (S.). Het genootschap van O.-L.-Vrouw van Loretto. Op bedevaart langs Vlaanderens'wegen. z.p., z.d.

492. GADEYNE (G.). De Geschiedenis van Ronse: een Europese geschiedenis bij mensen van vlees en bloed. in: Rothnacum 1129-1979, pp. 62-79.
493. GEERT. Het geslacht Portois of het lied der oude getouwen. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 220.
494. HEYSE (M.). 40 jaar Annalen: een indrukwekkende reeks bijdragen over onze lokale geschiedenis. Een thematische bibliografie: 1948-1987. ARI., 37, 1988, pp. 11-33.
495. MORES (V.). De onverwoestbare roem van Ronse. In: Rothnacum 1129-1979, pp. 119-124.
496. MUYLLE (E.). Ronse is altijd een textielcentrum geweest. In: Rothnacum 1129-1979, pp. 91-106.
497. N.N. Atletiek in Ronse. Z.V.K., 11, 1988, nr. 105, pp. 9, 14-15.
498. N.N. La crise de 1817 à Renaix. ARI., 37, 1988, p. 254.
499. N.N. Provinciaal... Heynsdaele van 1924 naar 1988. ZVK., 11, 1988, nr. 105, pp. 10-11. (sanatorium)
500. PAUWELS (R.). Het Rhythm Club Orchestra van Ronse (1930-1940): een daverend succes. ARI., 37, 1988, pp. 271-274.
501. ROEKELOOS-DEBO (A.). Hoogdagen van de zotternij onze zottemaandaghistorie. In: Rothnacum 1129-1979, pp. 114-118.
502. Rothnacum 1129-1979. Ronse, Renaix Philatélique, 1979, 140 p.
503. VAN BUTSELE (P.). Les posteries à Renaix. In: Rothnacum 1129-1979, pp. 46-61.
504. VAN BUTSELE (P.). Het testament van Johan VIII van Nassau en van Ernestine de Ligne. ARI., 37, 1988, pp. 205-215.
505. VAN DE MERCKT (G.). Un grand evenement annuel "le grand tour de St.-Hermes à Renaix" dénommé populairement "le fiertel". In: Rothnacum 1129-1979, pp. 107-113.
506. VAN DE MERCKT (G.). Les horreurs de la guerre 1914-1918. ARI., 37, 1988, pp. 117-131.
507. VAN DE MERCKT (G.). Le long calvaire de la guerre 1914-1918. Le journal de campagne d'un des nôtes: Donat Spiers. ARI., 37, 1988, pp. 135-192.
508. VANDEVELDE (L.). De "Volksmaatschappij Zannequin" te Ronse en haar mede-invloed op het politieke gebeuren. ARI., 37, 1988, pp. 223-253.
509. VAN ISTERDAEL (H.). De opvang van geesteszieken te Ronse. L.A., 40, 1988, p. 115.
510. VAN WAGENINGEN (D.). Gedenk de dagen. Geschiedenis van de Protestantse kerk te Ronse. Dl. I. 1888-1908. Ronse, Protestants aktiekomitee, 1988, 109 p.
511. MARC. Ronse in de Grote Oorlog. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 254.
512. WANNYN (L.). Ronse, een stad in de oorlog 1914-18. ARI., 37, 1988, pp. 75-115.
513. DIERKENS -AUBRY (F.). Victor Horta. Architecte de monuments civils et funéraires. In: Bulletin de la commission royale des monuments et des sites, 13, 1986.

514. GEERT. Het genie van Horta in Ronse. (Villa des Platanes). Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 251.
515. GEERT. Een Ronses kasteel zonder meesters. Vergeten door de familie de l'Arbre de Malander. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 260.
516. GEERT. Hoe kasteel van Nassau villa Snoeck werd. Ronse vernielde kasteel omwille van politieke ruzie. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 239.
517. GEERT. Van kasteel Lagache tot domein St.-Hubert. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 225.
518. GEERT. Villa Meulenyzer op de flank van de Hootond. Weekblad Plus, 6, 1988, qnr. 247.

Rozebeke

Zie nrs. 10, 39, 86, 96, 133, 135, 145, 150, 153, 178.

Ruien

Zie nrs. 46, 55, 145, 490, 504.
519. GEERT. De familie Windels en het kasteel Herpelgem in Ruien. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 252.
520. RODEL. De kerk van Ruien. Info Kluisbergen, 2, 1988, nr. 19-21.

Russeignies

Zie nrs. 9, 46, 55, 56, 150, 156, 490.

Schelde

Zie nrs. 9, 10, 31, 67, 68.

Schelderode

Zie nrs. 36, 52, 86, 96, 145, 150, 408.
521. VAN WITTENBERGHE (O.) en DE COCKER (J.). Het Land van Rode. KK., 12, 1988, nr. 1, pp. 1-5.

Scheldewindeke

Zie nrs. 9, 10, 35, 51, 67, 69, 86, 96, 135, 145, 150, 177, 203.

Schellebelle

Zie nrs. 34, 63, 68, 86, 135, 141, 145, 150.
522. DOBBELAERE (E.). Dorpskroniek 1978-1979. S., 13, 1988, pp. 79-88, 108-114.
523. TEMMERMAN (A.). Verhoogstraat: kapel 100 jaar. Van mensen, dingen en omgeving. S., 13, 1988, pp. 3-30, 89-102.
524. VAN DE MEIRSSCHE (G.). Een Schellebelse toversage. S., 13, 1988, pp. 76-78.
525. VAN DER EECKEN (G.). Nog enkele Schellebelse sagen. S., 13, 1988, pp. 105-107.
526. VERNEERT (H.). Gemeente Schellebelle. Lijst der kiezers 1899-1900. S., 13, 1988, pp. 31-38.

Schendelbeke

Zie nr. 150.

Schoonaarde

Zie nrs. 86, 132.

Schorisse

Zie nrs. 8, 10, 46, 55, 74, 86, 145, 150, 154, 155, 158, 159, 175, 203, 249.

527. BRAEKMAN (W.L.). Zonderlinge geboorten te Schorisse in 1736. Oostvlaamse Zanten, 63, 1988, pp. 167-168.

Semmerzake

Zie nrs. 36, 37, 39, 55, 145, 150, 158.

528. DE SMET (A.) e.a. Gemeente Gavere. Sint-Pietersbandenkerk, Semmerzake. Het Lambertus van Peteghem-Orgel. z.p., z.d. [1988], 20 p.

529. VERMEULEN (F.) en BAUTERS (L.). Een Gallo-Romeins beeldje uit Eke-Semmerzake. VOBOV-info, 1988, nr. 3, pp. 1-6.

Serskamp

Zie nrs. 39, 47, 52, 67, 86, 145, 150, 370.

Sint-Antelinks

Zie nrs. 33, 47, 86, 87, 145, 150, 237, 376.

Sint-Blasius-Boekel

Zie nrs. 145, 150.

Sint-Denijs-Boekel

Zie nrs. 87, 96, 133, 145, 150, 157.

Sint-Goriks-Oudenhove

Zie nrs. 52, 86, 96, 145, 150.

Sint-Kornelis-Horebeke

Zie nrs. 55, 150, 158, 249.

Sint-Lievens-Esse

Zie nrs. 9, 10, 52, 96, 145, 150, 376.

Sint-Lievens-Houtem

Zie nrs. 39, 86, 96, 145, 150, 178.

Sint-Maria-Horebeke

Zie nrs. 46, 55, 133, 145, 150, 153, 156, 158, 159, 160, 510.

530. BOUDIN (H.R.). Kerkregister van Gent-Dendermonde XVIIIe eeuw. In: Belgische Protestantse biografieën, supplement 1988. Brussel, Bollandistenstr. 40, 1988.
531. BOUDIN (H.R.). Lijst van predikanten van de bond van protestants-evangelische kerken van België tijdens de XIXe eeuw. In: Belgische Protestantse biografieën, supplement 1988. Brussel, Bollandistenstr. 40, 1988.
532. LUTJEHARMS (W.). Blommaert Karel. In: Belgische protestantse bibliografieën, supplement [1987].
533. N.N. Bouwstenen. De Orgelkunst, 11, 1988, pp. 82-84. (Contract voor de bouw van het orgel in 1782)

Sint-Maria-Latem

Zie nrs. 86, 145, 150, 178.

Sint-Maria-Lierde

Zie nrs. 145, 150.

Sint-Maria-Oudenhove

Zie nrs. 9, 69, 86, 145, 150, 370.

534. LIBAN. Het kasteeltje van Lilare in Oudenhove. **Weekblad Plus, 6,** 1988, nr. 219.

Sint-Martens-Lierde

Zie nrs. 9, 96, 145, 150, 179.

Smeerebbe-Vloerzegem

Zie nrs. 86, 145, 150.

Smetlede

Zie nrs. 10, 36, 67, 145, 150, 215.

Steenhuize-Wijnhuize

Zie nrs. 8, 42, 56, 87, 96, 107, 145, 150, 178, 376.

535. DE TRAZEGNIES (O.). Het prinsdom Steenhuyse en zijn kasteel. De woonstede door de eeuwen heen, 1988, nr. 3, pp. 2-25.
536. VAN DEN BERGHE (M.). De oorspronkelijke heren van Steenhuize. L.A., 40, 1988, pp. 161-219.

Strijpen

Zie nrs. 145, 150.

Teralfene

Zie nrs. 9, 150, 216, 228, 255, 257.

537. MICHIELS (P.). Entjes Piës Jefken (1889-1968). Jaarboek heemkring Belledaal, 1987, pp. 32-37. (Volksfiguur Jozef Baeyens).

538. N.N. Viering van de terugkomst van het gerestaureerde beeld van Onze Lieve Vrouw Ter Nood in Teralfene. Info Belledaal, 3, 1988, nr. 5.

Velzeke-Ruddershove

Zie nrs. 10, 27, 39, 63, 66, 67, 69, 74, 86, 145, 150, 351.

539. ROGGE (M.). Zottegem-Velzeke. ARC., 1987, p. 135.

Viane

Zie nrs. 9, 86, 145, 150, 178, 257.

Vlekkem

Zie nrs. 96, 150, 161, 164, 178.

540. DE VUYST (J.). Schenkingen "inter vivos" te Vlekkem. MEM., 28, 1988, pp. 26-27.

541. VAN HERREWEGHE (J.). Vlekkem; een klokkengeschiedenis. MEM., 28, 1988, p. 18.

542. JANSSENS (O.). Nog klokkennieuws uit Vlekkem. MEM., 28, 1988, pp. 68-71.

Vlierzele

Zie nrs. 36, 65, 96, 145, 150, 178, 184, 277.

Volkegem

Zie nrs. 143, 145, 150, 155, 157, 159.

543. DREE. De zomerresidentie van een Oudenaards brouwer. Villa Maria. Weekblad Plus, 6, 1988, nr. 243.

544. GEERAERD (E.). Te voet langs... Volkegempad. Oudenaarde, V.V.V., 1988.

Voorde

Zie nrs. 39, 86, 96, 150, 208, 235.

Vurste

Zie nrs. 36, 67, 145, 150.

Waarbeke

Zie nrs. 33, 86, 87, 150.

Wanzele

Zie nrs. 63, 68, 145, 150.

Welden

Zie nrs. 9, 10, 39, 55, 143, 145, 150, 153, 155, 156, 249.

Welle

Zie nrs. 9, 10, 35, 55, 68, 145, 150, 178, 179, 231, 237.

Westrem

Zie nrs. 35, 36, 53, 66, 145, 150, 178.

Wichelen

Zie nrs. 10, 32, 135, 145, 150, 178, 184.

545. DE MAESSCHALCK (G.). 150 jaar onderwijsgeschiedenis te Wichelen. TKW., 15, 1988, pp. 33-46.
546. DE PUNT (J.). Het merk van Philippes Derideau te Wichelen. TKW., 15, 1988, pp. 9-12.
547. RASSCHAERT (A.). De lange weg naar school. TKW., 15, 1988, pp. 47-56.
548. RUYS (R.). De "duiventoren" van Wichelen moet verdwijnen. TKW., 15, 1988, pp. 20-22.
549. RUYS (R.). Grote herstellingswerken aan de pastorie in 1793. TKW., 15, 1988, pp. 6-8.
550. SAMSON (F.). Carolus Ancker een vondeling, TKW., 15, 1988, pp. 57-63.

Wieze

Zie nrs. 67, 86, 135, 145, 148, 150, 179.

551. Uit het parochiepatrimonium van Wieze. Catalogus van de tentoonstelling ingericht door de oudheidkundige kring H.H. Salvator in de parochiekerk 1 en 2 oktober 1988, 34 p.

Woubrechtegem

Zie nrs. 96, 145, 150, 376.

Zandbergen

Zie nrs. 10, 33, 145, 150.

Zarlardinge

Zie nrs. 55, 145, 150, 178, 370.

Zegelsem

Zie nrs. 55, 74, 86, 145, 150, 157, 178.

Zonnegem

Zie nrs. 8, 145, 150, 277.

522. N.N. Zonnegem: brouwerij Rubbens. In: Industrieel erfgoed in Vlaanderen, nieuwsbrief 15-06-1988.

Zottegem

Zie nrs. 8, 9, 10, 38, 39, 46, 50, 52, 55, 66, 67, 85, 87, 96, 116, 135, 145, 149, 150, 159, 201, 208, 248, 443, 488.

553. DE BOTH (L.). 50 jaar St.-Elisabethziekenhuis te Zottegem. 1938-1988. Zottegem, St.-Elisabethziekenhuis, 1988, 120 p.
554. DE WOLF (K.). Vijftig jaar parochie Bevegem. Zottegem, 1988, 151 p.
555. FELIX (J.P.). Un Contrat pour la dorure du buffet d'orgues de Zottegem par Augustin Crappe, de Louvain (1787). In: Mélanges d'organologie VI. Brussel, 1988, pp. 163-165.
556. LIBAN. Zottegmnaar in de vuurlinie van WO I. Dagboek van een oorlogsveteraan (A. De Bremme). Weekblad Plus, 6, 1988, nrs. 254-259.
557. N.N. Het Mijnwerkerspad... wegbermreservaat te Zottegem. In: Voor Allen, 50, 1988, nr. 20. (Er bestaat ook een brochure van dit wandelpad)

Zulzeke

Zie nrs. 46, 55, 86, 145, 150, 153, 154, 155, 237, 504.

H. Van Isterdael
Idevoordelaan 27
9400 Okegem

— HET LAND VAN AALST —
REEDS VERSCHENEN JAARGANGEN

Reeds verschenen jaargangen worden verkocht aan 450 fr. per volledige jaargang. Een enkel nummer van een lopende jaargang kost 150 fr. en een dubbel nummer 250 fr. Een enkel nummer van een oude jaargang kost 75 fr. en een dubbelnummer 150 fr.

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekening nummer 001-0561340-77 van Het Land van Aalst, Oude jaargangen Tulpstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade.
Tel. 053/70.21.79

Alle jaargangen zijn nog in voorraad, uitgezonderd de onderstaande, waarvan nog slechts de aangeduide nummers beschikbaar zijn:

1949 (1) uitverkocht
1950 (2) uitverkocht
1951 (3) uitverkocht
1952 (4) nummer 6
1953 (5) uitverkocht
1954 (6) nummers 3-4-5-6
1957 (9) nummers 1-2-3-4-5
1958 (10) nummers 3-4-5-6
1959 (11) uitverkocht
1960 (12) nummers 2-4-5-6
1961 (13) nummers 2-3-4-5-6
1962 (14) nummers 2-3-4-5-6
1965 (17) nummers 1-2-5-6
1966 (18) nummers 1-4-5-6
1967 (19) nummers 1-2-5-6
1976 (28) nummer 1
1977 (29) nummers 1-2-4-5-6
1979 (31) nummers 1-2-4-5-6
1983 (35) nummers 2-3-4-5-6

NOG BESCHIKBAAR:

M. Cornelis, Buitenpoortersboeken van Geraadsbergen. Genaaid: 650,- fr.

L. Van Durne, Het Uithof van de abdij van Ninove te Dikkelvenne en Velzeke. - 1985 - 25,- fr.

L. Beeckmans, Een stenen artefact uit Bambrugge - De Burcht van de Heerlijkheid Hasselt - Een 16e-eeuwse muntschat uit Ninove. - 1985 - 25.- fr.

R. Opsommer, De Geraardsbergse Stadschepenbank 1280-1360. 1985 - 25,- fr.

Herman Van Isterdael e.a., Bibliografie van de Gemeenten van het Land van Aalst (1950-1983).
2 banden - 915 blz.: 1.200,- fr. (gebeurlijk te verhogen met 70,- fr. portonkosten).

Inhoud

JAARGANG XLI - 1989 - NUMMER 2 - 3

A. GAUTIER, Enkele laatmiddeleeuwse dierresten uit de Lange Zoutstraat te Aalst 65-66

W. DE SWAEF en M. PIETERS, Het huis "De Stad van Andwerpen", Lange Zoutstraat - Aalst : Enkele archeologische waarnemingen 67-76

K.G. VAN ACKER, Het graafschap Biest : Een suggestie 77-80

K.G. VAN ACKER, De vierschaar van Merelbeke en de... paardenwijding 81-85

W. VERLEYEN O.S.B., Dom Gislenus Stevens (1624-1648) monnik van de abdij Affligem 87-97

H.V.I., Het Latijns college te Geraardsbergen 98

D. BUTAYE s.j., De literaire academie in het St-Jozefscollege te Aalst van 1842 tot 1886 99-114

H. VAN ISTERDAEL, Bibliografie 1988 115-160

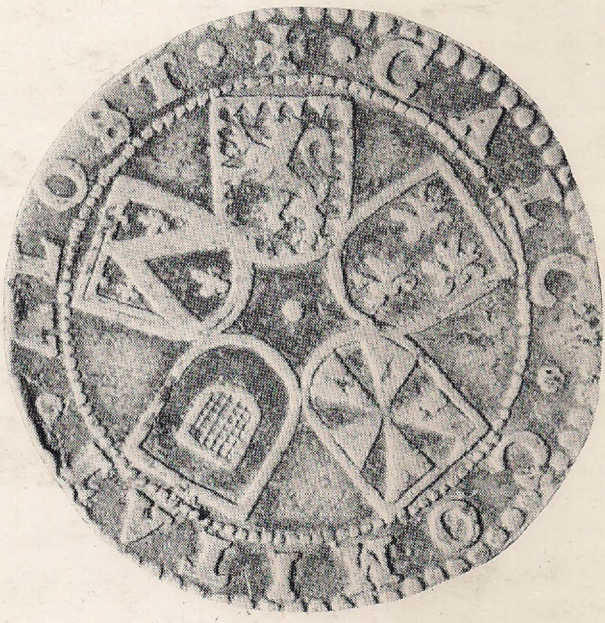

1989